

Riksdagens protokoll

1983/84:50

16 december 1983

Debatter m. m.

Fredagen den 16 december

Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter	3
Produktansvar m. m.	23
Tillvaratagande av sjunktimmer	29
Vattenvård	32
Miljövärdsforskning	36
Djurskydd m. m.	41
Livsmedelskontroll m. m.	52
Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län	55
Vissa vallagsfrågor, m. m.	73
Vissa kyrkliga frågor	83
Meddelande om interpellation	
1983/84:70 av Sven Henricsson (vpk) om stora övertidsuttag och anställningsstopp i statliga verk m. m.	91
Meddelande om frågor	
1983/84:247 av Anders Svärd (c) om radonmätningarna i byggnader	92
1983/84:248 av Jörgen Ullenhag (fp) om utbildningen på gymnasieskolans yrkesinriktade linje	92
1983/84:249 av Ove Eriksson (m) om åtgärder för att lindra verkningarna av strukturomvandlingen i Storfors	93
1983/84:250 av Rolf Dahlberg (m) om införande av s. k. ägarlägenheter	93

Avgjorda ärenden

Fredagen den 16 december

Skatteutskottets betänkande

1983/84:13 Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter	3
--	---

Lagutskottets betänkande

1983/84:8 Produktansvar m. m.	23
------------------------------------	----

Jordbruksutskottets betänkanden

1983/84:8 Vissa frågor i anslutning till skogsbruk	29
1983/84:10 Vattenvård	29
1983/84:11 Miljövårdsforskning	29
1983/84:12 Djurskydd m. m.	29
1983/84:14 Livsmedelskontroll m. m.	29
1983/84:13 Restaureringen av Hornborgasjön	55

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1983/84:9 Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län	55
1983/84:11 Finansieringen av utökad lärlingsutbildning	55
1983/84:10 Trygghetsfrågor i statlig anställning m. m.	72

1983/84:50

Fredagen den 16 december

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 8 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1983/84:273 till socialförsäkringsutskottet

1983/84:274 till jordbruksutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1983/84:15

Skatteutskottets betänkanden 1983/84:16, 17 och 19

Försvarsutskottets betänkanden 1983/84:9 och 10

Socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84:14

Utbildningsutskottets betänkande 1983/84:10

Näringsutskottets betänkanden 1983/84:9-15

4 § Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1983/84:13 om ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter (prop. 1983/84:67) m. m.

Anf. 1 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Frågan om en realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter har diskuterats länge, och i följande kapitalvinstkommittén fram förslag till hur en sådan realisationsvinstbeskattning skulle kunna utformas. Kommittén redovisade tre metoder som skulle kunna tänkas. Två av dessa metoder anknöt till de regler som gäller realisationsvinstbeskattning för fastigheter, dels den s. k. fastighetsmetoden, dels den förenklade fastighetsmetoden. Den återstående, tredje metoden utgick egentligen från den gällande

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

realisationsvinstbeskattningen av bostadsrättslägenheter, som motsvarar den för lösöre och innebär att efter en viss period ingen del av vinsten beskattas. Men för att få en evig reavinstbeskattning lät man värdet den sista perioden inte gå ner till noll utan till 25 %, för att uttrycka det enkelt.

Kommittén sade följande när det gällde vilka principer som borde vara vägledande för utformningen av en evig realisationsvinstbeskattning för bostadsrätter:

”För vår del har vi funnit att starka principiella skäl talar för det sistnämnda alternativet” – dvs. att använda någon form av fastighetsmetod. ”Det är angeläget att åstadkomma ett fungerande inflationskydd och detta sker bäst genom en indexuppräknig av det slag som medges enligt fastighetsreglerna. Även bortsett från detta finns det mycket som talar för en nära anknytning till fastighetsreglerna. Bostadsrättshavaren befinner sig i en situation som mycket påminner om egnahemsägarens.” Man säger också, litet längre fram: ”En likformig beskattning av egnahem och bostadsrätter bör dessutom vara ägnad att underlätta de bostadspolitiska stävandena efter kostnadsneutralitet mellan olika boendeformer.”

Efter att ha redovisat vilka metoder som kan vara aktuella, ger kommittén förord för den förenklade fastighetsmetoden.

Utredningen remissbehandlades. HSB och Sveriges Bostadsrättsföreningars centralorganisation ville för sin del ha ytterligare utredning av frågan, eftersom man inte tyckte att alla effekter var belysta, och först efter en sådan utredning skulle man kunna ta ställning.

I fråga om vilken metod som skulle väljas om det nu skulle bli ett förslag var det många av remissinstanserna, speciellt de som företräder skall vi säga bostadspolitiska intressen av ett eller annat slag, som tillstyrkte antingen fastighetsmetoden eller den förenklade fastighetsmetoden – majoriteten tillstyrkte den senare. Det gällde HSB, bostadsstyrelsen, Näringslivets byggnadsdelegation, SABO och Riksbyggen. Också LO och TCO förordade den förenklade fastighetsmetoden. Man hade möjligen kunnat tänka sig att regeringen mot bakgrund av kommitténs principiella uppfattning i denna fråga och remissinstansernas uttalanden – speciellt uttalanden från sådana remissinstanser som är aktiva på bostadsmarknaden – hade lagt fram ett förslag som gick i den riktningen. Men så är inte fallet. Regeringen föreslår i sin proposition i stället att man går på den s. k. aktiemetoden, och detta gör man av i första hand förenklingsskäl. Man vill ha en så enkel tillämpning som möjligt.

Man kan rent allmänt säga att det berättigade kravet på ett förenklat skattesystem inte får innebära att man inför orättvisor av just det skälet.

Av det förslag som förelåg i propositionen kan uppkomma effekten att en familj som säljer en bostadsrättslägenhet, som i princip bara har ökat i värde lika med inflationen, ändå får betala skatt på en vinst som inte är en real vinst. Än värre kan inträffa. En familj som säljer en bostadsrätt som sjunkit något i värde kan, trots att man gjort en real förlust, tvingas betala skatt för den reala förlusten.

Detta är enligt mitt sätt att se helt orimligt och oacceptabelt. Detta måste

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

också bostadsutskottet ha insett. Bostadsutskottets majoritet bestående av de socialdemokratiska ledamöterna och vänsterpartiet kommunisternas ledamot är mycket kritisk till regeringsförslaget. I sitt yttrande till skatteutskottet säger man: "Liksom vissa av motionärerna finner bostadsutskottet det väsentligt att realisationsvinstbeskattningen inom bostadssektorn utformas från ett bostadspolitiskt helhetsperspektiv och att därvid beskattningsreglerna utformas så att likformighet uppnås oavsett upplåtelseform".

Detta tycker bostadsutskottets majoritet, men det förslag regeringen lägger fram innebär att olikhet uppnås. Bostadsutskottet säger alltså i realiteten att detta förslag inte är speciellt bra. Utskottet säger sedan att det anser att man bör göra en översyn av dessa regler och inte riktigt kan följa regeringens förslag. Men sedan slutar man mycket konstigt. Av sannolikt politiska skäl säger bostadsutskottets majoritet: Vi vill egentligen ha ett annat system, men medan man utreder frågan om ett annat system för realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter är vi beredda att acceptera detta system som vi inte vill ha och som dessutom slår orättvist.

Det är ett mycket märkligt uttalande från bostadsutskottet. Jag förstår att det är av rent politiska skäl som man gjort dessa vinklingar för att försöka rädda regeringen. Jag tycker att man hellre skulle ha tagit hänsyn till det verkliga läget och till de människor som äger och kanske tvingas sälja bostadsrättslägenhet.

Bostadsutskottet säger att för att acceptera det föreliggande förslaget vill man göra injusteringar. Man vill ha någon form av indexuppräkning. Man överlåter åt skatteutskottet att utforma ett förslag till indexuppräkning. Detta ansluter också till det starka principiella uttalande som gjordes av kapitalvinstkommittén, som menade att detta var en viktig del av en realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter.

I skatteutskottet konstaterade vi att det är omöjligt att få fram ett system för indexberäkning. Reservanternas inställning var naturligtvis då att skatteutskottet, eftersom bostadsutskottets majoritet säger att man kan anta detta förslag övergångsvis, måste finna någon form av indexuppräkning; och eftersom skatteutskottet konstaterar att man inte kan göra det, bör vi rimligen avslå propositionen. Regeringen får återkomma med ett förslag, som bättre uppfyller intentionerna bakom kravet på realisationsvinstbeskattning av bostadsrätt.

I stället gör utskottets majoritet en mycket liten förändring. Man säger att 1 000 kr. per år från 1974 skall få räknas ifrån den realisationsvinst som uppkommer innan beskattning sker. För en del bostadsrättshavare kan detta naturligtvis innebära att man slipper betala realisationsvinstskatt. Å andra sidan innebär detta ingenting för flera bostadsrättshavare. Beloppet är så litet i förhållande till den vinst som man tvingas redovisa – en vinst som, enligt vad jag sade tidigare, kan vara betingad enbart av inflationen och inte alls innebära någon real vinst. Det är alltså en förändring som inte har några större effekter.

Herr talman! Låt mig ta upp en annan viktig fråga i detta sammanhang, nämligen frågan om uppskovsregler vid realisationsvinstbeskattning. När det

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

gäller fastigheter – dvs. även villor – finns det möjlighet att vid frivillig avyttring få uppskov med realisationsvinstbeskattningen. Syftet med dessa regler är att om man tvingas flytta – på grund av ändrade familjeförhållanden eller arbetsförhållanden – skall man inte först behöva betala realisationsvinstskatt vid försäljning av sitt äldre småhus, och sedan – när man köper ett nytt småhus, som rimligen har ökat i stort sett lika mycket i värde som det man hade tidigare – behöva låna ytterligare pengar för att betala den insats som man skulle ha kunnat betala med de pengar man fick för den gamla villan. Man kan alltså få ett uppskov så länge man placerar de pengar man får vid en första villaförsäljning i en ny villa – detta för att inte göra det besvärligare för dem som flyttar på grund av ändrade familje- eller arbetsförhållanden. Det är rimligt att dessa uppskavsregler finns, enligt mitt sätt att se.

Trots att realisationsvinstbeskattningen när det gäller bostadsrätter slår orättvist och trots att t.o.m. nominella vinster kan komma att beskattas, säger departementschefen att det inte skall finnas några uppskavsregler. Det är märkligt. Trots att det kan slå ännu mer snett här skall det inte finnas några uppskavsregler. Ett minimikrav när det gäller realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter är att man inför uppskavsregler.

Departementschefens ställningstagande är att han inte föreslår ett införande av uppskavsregler när det gäller bostadsrätter. Då är det kanske orättvist att det finns uppskavsregler i nuvarande utsträckning när det gäller villor.

Departementschefen har lämnat tilläggsdirektiv till uppskovskommittén om att man kanske skall se över de här bestämmelserna och inskränka möjligheterna för småhusägare att få uppskov. Detta kommer naturligtvis att innebära inlåsnings effekter på bostadsmarknaden, inte bara när det gäller bostadsrätter utan också när det gäller villor. Konsekvenserna av ett dåligt genomtänkt förslag beträffande realisationsvinstbeskattning på bostadsrätter, som avstyrkt av många av remissinstanserna, leder också indirekt, enligt departementschefen, till försämringar för småhusägarna.

Man försämrar möjligheterna för människor i Sverige att flytta från en bostadsform till en annan, från en bostad till en annan i samma upplåtelseform. Man försämrar dessa möjligheter, och man gör det i ett läge när vi behöver ökad rörlighet på arbetsmarknaden.

Herr talman! När det gäller frågan om realisationsvinstbeskattning på bostadsrätter bör en metod användas som bygger på samma principer som gäller för fastigheter i dag. Det ligger också i linje med det förslag som fanns i kapitalvinstkommitténs betänkande och som flertalet av de remissinstanser som finns på bostadsmarknaden har rekommenderat. Denna metod måste innebära indexering för att undvika att enbart nominella vinster beskattas. Metoden måste kompletteras med regler för uppskov. Dessutom måste realisationsvinstreglerna när det gäller bostadsrätter samordnas med dem som gäller för småhus, så att man möjliggör för människor att utan problem röra sig mellan olika bostäder oavsett upplåtelseform.

Herr talman! Mot denna bakgrund ber jag att få yrka bifall till den reservation som har fogats till skatteutskottets betänkande 13.

Herr talman! Det förslag som regeringen framlägger i proposition 1983/84:67 om ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter säger centern nej till.

Fredagen den
16 december 1983

Regeringen har inte tagit hänsyn till den hårda kritik som framförts från flera remissinstanser. Jag vill citera ur en artikel i nr 4 av HSB:s tidskrift "att bo" med rubriken Orättvist förslag till reavinstbeskattning.

Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter

"Regeringens förslag till ny reavinstbeskattning av bostadsrätter är orättvist. Inte för att det vill införa evig skatt på bostadsrätter, utan för att det konserverar och förstärker skillnaden mellan bostadsrätter och egna hem. De flesta människor som säljer sin lägenhet behöver en ny bostad. Småhusägaren, som byter hus, får skjuta upp skatten så länge han/hon lägger pengarna i en ny bostad. Bostadsrättshavaren, som säljer sin bostad, måste först betala skatt, innan han/hon får lägga sina pengar i en ny bostad.

Inte heller får bostadsrättshavaren enligt förslaget göra någon indexuppräkning av insatsen, som småhusägaren får. Det är mycket olyckligt att regeringen på detta sätt vill öka orättvisan mellan upplåtelseformerna, i en tid när man faktiskt försöker komma till rätta med neutralitetsproblemet, dvs de ekonomiska skillnaderna mellan upplåtelseformerna."

Det är en hård, men riktig kritik av regeringens förslag. Från rättvisesynpunkt är det rimligt att en metod väljs som så nära som möjligt anknyter till de reavinstregler som gäller för villor. Riksdagen bör därför avslå regeringens förslag och begära ett nytt, som jämställer bostadsrätter med villor.

Centern anser att målsättningen för bostadspolitiken måste vara att skapa en väl fungerande bostadsmarknad, där den enskilde kan välja boendeform som passar honom eller henne bäst.

De båda boendeformerna bostadsrätt och småhusägande har många likheter. De som väljer en av dessa boendeformer är beredd att göra vissa uppoffringar. De satsar eget kapital, och de ansvarar själva för underhåll och skötsel av bostaden. Det finns alltså starka skäl att så långt som möjligt jämställa den skattemässiga behandlingen av de båda boendeformerna.

Centern vill till skillnad från regeringen slå vakt om bostadsrätten. Den ger den enskilde ökat inflytande över och större ansvar för sitt boende, samtidigt som den medför besparingar såväl för den enskilde som för samhället.

Regeringen har motiverat sitt förslag med att det är enkla regler som föreslås, men det har skett till priset av att förslaget är mycket orättvist.

En stor orättvisa ligger i att ingen uppräknings av förvärvsvärdet får göras, vilket innebär att inflationsvinster beskattas. Utskottsmajoriteten insåg tydligen detta och föreslår en uppräknings med 1 000 kr. per år. Detta är emellertid otillräckligt. Om utskottets förslag bifalles, leder också det till orättvisa konsekvenser.

Även när det gäller rätten till uppskov med beskattningen av uppkommen reavinst missgynnas bostadsrätterna med det socialdemokratiska förslaget. På denna punkt bör reglerna överensstämma med dem som gäller för småhusägande.

Är meningen med det här förslaget att socialdemokraterna ämnar

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
isationsvinster på
bostadsrätter*

försämra reglerna även för reavinst på villorna? Är det så regeringen ämnar få likformighet?

Vi ser med oro på dessa tecken på en hårdare beskattning av dem som äger sina bostäder.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen i skatteutskottets betänkande 13.

Anf. 3 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Bakom principen som sådan med en evig realisationsvinstskatt på bostadsrätter står, såvitt jag vet, samtliga riksdagspartier och en överväldigande del av de berörda organisationerna. Varken HSB:s riksförbund eller Sveriges Bostadsrättsföreningars centralorganisation avvisar helt tanken på en evig beskattning, även om den sistnämnda organisationen, SBC, inte föreslår detta.

Mot den bakgrunden måste det betecknas som något av en prestation – även om det är en högst negativ sådan – att regeringen lyckats lägga fram ett förslag som inte accepteras ens av de egna partikollegerna i bostadsutskottet och som den likaledes socialdemokratiska majoriteten i skatteutskottet inte kunnat ställa sig bakom. Förslaget är enligt folkpartiets mening så illa underbyggt att det borde ha skickats tillbaka till regeringen för en ordentlig beredning. Som det nu ser ut bör det inte läggas till grund för lagstiftning. Jag har också under skatteutskottets handläggning ställt ett sådant yrkande som jag dock tyvärr inte fick gehör för.

Detta illa underbyggda, orättvisa förslag har skatteutskottets socialdemokratiska majoritet försökt att under utskottsbehandlingen förse med ett inflationsskydd. Resultatet är skrämmande eller skrattretande beroende på vilken infallsvinkel man väljer att betrakta det ifrån. Skrämmande tycker jag förslaget är därför att det inte tillfredsställer krav på ens ett minimum av rättvisa.

Om utskottsmajoriteten får sin vilja fram skall insatsvärdet räknas upp med 1 000 kronor per år oavsett dess storlek. Det innebär att en liten enrummare i kronor räknas upp på samma sätt som exempelvis ett radhus upplåtet med bostadsrätt. De lägenheter som efter renovering ofta upplåts med bostadsrätt och där insatserna kan belöpa sig till flera hundra tusen kronor samt de lägenheter vilkas värdetillväxt varit högst betydande kommer att behandlas på samma sätt som den lilla enrummaren.

Skrattretande tycker jag att förslaget är därför att det saknar varje försök till beräkning av vad det kommer att ge i ökade skatteintäkter. Enligt propositionen skulle förslaget ha gett 150 miljoner per år. Men efter detta i all hast konstruerade homeopatinflationsskydd – eller vad jag nu skall kalla det för – vet ingen vad staten kommer att få in. Ger förslaget över huvud taget en skatteinkomst som motiverar dess tillkomst? Någon av konstruktörerna borde här ifrån talarstolen tala om hur mycket förslaget nu kommer att ge. Jag tycker det är ett minimikrav att man någorlunda kan ange detta.

Enligt uppgift överväger man nu också ett slopande av rätten till uppskov med skattens erläggande för reavinster vid försäljning av småhus. Meningen

tycks vara att först införa en regel som avskaffar uppskov då det gäller bostadsrätter. Denna regel skall tydligen sedan tas till intäkt för att slopa uppskovsrätten då det gäller skattens erläggande för småhus.

Folkpartiet kan inte ställa sig bakom ett sådant synsätt. Tvärtom menar vi att uppskov med realisationsvinstskatten skall erhållas även vid övergång från bostadsrätt till villaboende. Det finns ingen rimlig anledning att en familj som vill flytta från en bostadsrättslägenhet till en ny villa skall behöva erlagga skatt till staten vid sådan flyttning. Det finns ingen rimlig anledning att en familj som flyttar från en bostadsrättslägenhet till en annan bostadsrättslägenhet skall behöva erlagga en summa pengar till staten. Genom räntesubventioner, bostadsbidrag m. fl. åtgärder stöder ju samhället boendet, enbart för att en god bostad skall bli överkomlig för alla. Varför skall man då, när familjen växer och behöver en större bostad, drabbas av detta skatteuttag? Varför skall man införa en sådan här bostadsbytaravgift, när inga som helst medel tas ut ur denna kedja vid byte till en bostad som familjen finner lämpligare?

Herr talman! Denna proposition borde ha skickats tillbaka till regeringen. Kammaren har fortfarande den möjligheten genom att rösta för reservationen, som jag nu yrkar bifall till.

Anf. 4 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Vpk tycker att det är bra att regeringen nu lagt en proposition om ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter. Att vinsten vid försäljningen av bostadsrätter skall beskattas oavsett innehavstidens längd är ett krav som vpk tidigare ställt i samband med krav på en allmän skärpning av realisationsvinstbeskattningen.

Vi har accepterat förslaget som sådant men förutsatt att bostads- och skatteutskottets majoriteter skulle göra sådana tillkännagivanden att olika brister i förslaget – t. ex. avsaknaden av någon form av indexuppräknings av den ursprungliga grundavgiften – snabbt skulle rättas till. Vi har också aktivt medverkat till att bostadsutskottets yttrande till skatteutskottet fått en utformning som klart säger ut att bostadsbeskattningen skall utformas från ett bostadspolitiskt helhetsperspektiv i syfte att skapa rättvisa mellan olika upplåtelseformer.

Bostadsutskottet har betonat vikten av en snabb översyn och av att regeringen snarast för riksdagen redovisar förslag om hur en sådan realisationsvinstbeskattning kan förverkligas. Vad bostadsutskottet utifrån sina bostadspolitiska utgångspunkter har sagt utmynnar i en klar beställning hos regeringen.

Tyvärr har skatteutskottet i sitt betänkande mjukat upp denna "beställning" på ett sätt som föranleder osäkerhet både då det gäller omfattningen och syftet med översynen och då det gäller vikten av att översynen sker tillräckligt snabbt. I brist på klarhet från utskottsmajoritetens sida om vad som skall tolkas in i betänkandet i dessa avseenden kan jag inte biträda betänkandet i dess helhet. Det måste klarare sägas ut att förändringar och kompletteringar av förslaget skall göras och att regeringen skall lägga fram

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

förslag för riksdagen utan onödig tidsutdräkt.

Jag har därför lagt följande särskilda yrkande, som delats till kammarens ledamöter:

4. att riksdagen med anledning av motion 1983/84:259 yrkande 2, hos regeringen begär översyn och förslag till riksdagen i enlighet med bostadsutskottets yttrande till skatteutskottet i ärendet.

Detta innebär, herr talman, att jag i övrigt ansluter mig till betänkandet nr 13 från skatteutskottet.

Anf. 5 EGON JACOBSSON (s):

Herr talman! Jag skall börja mitt inlägg med ett som jag hoppas för talmannen och kammarens ledamöter glädjande besked. Med hänsyn till kammarens pressade arbetssituation har jag för avsikt att inte utnyttja mer än omkring halva den tid som jag står upptagen för på talarlistan.

Det är naturligtvis frestande för mig att direkt kommentera de inlägg som gjorts av de borgerliga partiernas företrädare. Men först skall jag säga några ord om själva betänkandet, som berör frågan om evig beskattning av bostadsrätter.

Den som lyssnat till de borgerliga företrädarna har nog fått intrycket att det är fråga om en dramatisk och genomgripande skattereform. Så är det inte. Det är i själva verket fråga om en ganska blygsam reavinstbeskattning på bostadsrätter som införs från den 1 januari 1984.

Förslaget i proposition 67 om evig realisationsvinstbeskattning bygger på kapitalvinstkommitténs betänkande Reavinst på bostadsrätt.

Denna kommitté redovisade tre metoder för beskattning, nämligen fastighetsmetoden, den förenklade fastighetsmetoden och aktiemetoden.

Om man väljer att tillämpa någon av de båda fastighetsmetoderna, krävs det att hänsyn tas till bostadsrättsföreningens förmögenhetsförhållanden, s. k. genomsyn. Fastighetsmetoden bygger dessutom på en fullständig genomsyn. Det innebär att bostadsrättens andel i föreningens nettoskuld skall beräknas vid två tillfällen, dels vid förvärvet, dels vid försäljningen av bostadsrätten.

Om man väljer fastighetsmetoden, indexuppräknas ingångsvärdet enligt samma regler som gäller för fastigheter, och hela vinsten är skattepliktig oberoende av innehavstidens längd. Enligt den förenklade fastighetsmetoden medges ett särskilt inflationstillägg, som beräknas på ett underlag som bl. a. fordrar att andelen i föreningens nettoskuld vid förvärvet fastställs. Enligt denna metod skall också indexuppräkning ske för egna förbättringskostnader. Hela den framräknade vinsten är skattepliktig oavsett hur länge bostadsrätten innehafts.

Jag tror att var och en som lyssnar till denna mycket kortfattade beskrivning av de båda fastighetsmetoderna inser att det är ett ganska krångligt och skatteadministrativt svårhanterat system. Då vi dessutom sedan en tid tillbaka har ambitionen att förenkla skattesystemet, skall vi naturligtvis inte vid införandet av en ny skatt välja det krångligaste alternativet. Utskottet förordar därför att aktiemetoden väljs. Aktiemeto-

den tillåter inte någon indexuppräkning eller särskilt inflationstillägg. I stället reduceras den skattepliktiga andelen av vinsten enligt den skala som f. n. gäller för beskattningen av bostadsrätter, med den skillnaden att 25-procentsnivån utsträcks till att gälla vid innehavstider på fyra år eller mera.

För bostadsrätter som förvärfvas före ett visst datum införs system med s. k. stickdag. För bostadsrätter som förvärfvats före stickdagen, som föreslås bli den 1 januari 1974, gäller att ingångsvärdet tas upp till 150 % av andelen i föreningens förmögenhet den dagen. För att undvika att nominellt små realisationsvinster tas upp till beskattning förordar utskottet att avdrag får göras för 1 000 kr. per år under innehavstiden. Denna regel skall gälla från stickdagen.

Det här är, herr talman, en mycket kortfattad beskrivning av den eviga beskattningen av bostadsrätter. Vi får, om förslaget genomförs, en reavinstbeskattning även på bostadsrätterna på samma sätt som vi sedan länge haft på fastigheter. Det är ett enkelt system med tämligen låg reavinstbeskattning.

Mot det här förslaget har rests invändningar. Det har vi kunnat höra från de borgerliga partiernas representanter här. Kritiken har framför allt riktats på följande punkter. För det första: förslaget utgår inte från en bostadspolitisk helhetssyn. För det andra: förslaget saknar indexuppräkning, vilket enligt de borgerliga är nödvändigt, för att de skall acceptera förslaget. För det tredje: förslaget saknar möjligheter till uppskov med reavinstbeskattning. Jag skall i tur och ordning ta upp dessa kritiska påståenden och kommentera dem. Först skall jag säga några ord om den bostadspolitiska helhetssynen.

På s. 27 i skatteutskottets betänkande har vi citerat bostadsutskottets yttrande, som är fogat till skatteutskottets betänkande. Vi instämmer i vad bostadsutskottet sagt i sitt yttrande om en bostadspolitisk helhetssyn och behovet av en översyn. Detta borde också Bo Lundgren ha kunnat läsa.

Det finns tydligen de som har uppfattningen att bostadsutskottets och skatteutskottets majoriteter inte skulle ha samma uppfattning om behovet av en översyn utifrån det bostadspolitiska helhetsperspektivet. Låt mig då, för att inga oklarheter skall råda på denna punkt, inte minst med tanke på vad Tore Claeson framhöll i sitt inlägg, göra ett klarläggande. Det finns inga skiljaktigheter i fråga om behovet av och motiven för en översyn. I direktiven till kommittén om översyn av bostadspolitiken finns på flera ställen uttalat behov av att en översyn sker utifrån det bostadspolitiska helhetsperspektivet.

Låt mig för att bekräfta detta ta några citat från direktiven:

Under rubriken Utgångspunkter för en översyn av bostadspolitiken återfinns följande:

”Mot bakgrund av vad jag nu har anfört anser jag att en allmän översyn bör göras av bostadspolitiken. Denna översyn bör även omfatta skattepolitiken i den del den berör bostadsförsörjningen.”

Under rubriken Närmare utgångspunkter för översynen av bostadsstöd och finansieringsvillkoren i allmänhet återfinns följande i direktiven:

”Kommittén bör också pröva avvägningen mellan den löpande beskattningen och realisationsvinstbeskattningen”.

Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
isationsvinster på
bostadsrätter*

Slutligen finns under rubriken Utgångspunkter och riktlinjer för utredningens överväganden i vissa särskilda bostadsskattefrågor:

”Kommittén är givetvis oförhindrad att även i andra hänseenden pröva realisationsvinstreglernas närmare utformning mot bakgrund av utformningen av den årliga beskattningen”.

Det torde därmed stå klart att det ingår i kommitténs arbetsuppgifter att företa den begärda översynen. Mot denna bakgrund och eftersom utredningen skall framlägga sitt slutbetänkande under 1984, anser utskottet att den begärda översynen kommer till stånd utan onödigt dröjsmål. Därmed hoppas jag att Tore Claeson känner sig någorlunda tillfredsställd med detta klarläggande. Och skatteutskottet vill i likhet med bostadsutskottet understryka behovet av att denna översyn verkligen sker skyndsamt.

Så tillbaka till de borgerliga och deras kritiska synpunkter.

De borgerliga har i sin reservation framhållit behovet av en översyn utifrån det bostadspolitiska helhetsperspektivet.

Men det förefaller som om de efterlyser denna översyn utifrån helt andra utgångspunkter, och jag måste ställa en fråga till de tre borgerliga partierna. I er reservation framhåller ni att departementschefen redan vid 1976 års reform av realisationsvinstbeskattningen framhöll att frågan om beskattning av realisationsvinster på andelar och aktier i äkta bostadsföretag borde lösas i ett större bostadspolitiskt sammanhang. Sedan konstaterar ni i er reservation att något förslag aldrig lades fram. Varför? Vad hände efter 1976? Jo, sedan satt ni sex år i kanslihuset, men något förslag kom aldrig fram till riksdagen. Om ni ansett att det var viktigt att företa denna översyn utifrån ett bostadspolitiskt helhetsperspektiv, varför gjorde ni inget under era sex år i kanslihuset?

Så till frågan om indexuppräknings. På område efter område ifrågasätter vi i dag indexuppräknings. Ni tycks i er kritik på den här punkten utgå ifrån att reavinstbeskattningen på fastigheter, enligt de regler som gäller i dag, skall fortsätta att gälla för eviga tider.

Inledningsvis konstaterade jag att såväl fastighetsmetoden som den förenklade fastighetsmetoden är krånglig och skatteadministrativt svårhanterbar. Om vi samtidigt har ambitionen att förenkla skattesystemet, får vi naturligtvis se över om vi kan förenkla på områden som är krångliga.

Dessutom finns det ett par saker ytterligare att tillägga vad avser indexuppräkningsen, dels att beskattningen blir låg – endast 25 % av vinsten blir skattepliktig –, dels att utskottet föreslår ett årligt avdrag med 1 000 kr. från den s. k. stickdagen.

Sammantaget menar vi nog att er kritik på denna punkt saknar täckning i verkligheten. Det är klart att ni kan konstruera hypotetiska exempel, och jag har också tagit fram exempel från rätt många håll. Men om vi ser till genomsnittet så kommer utfallet att bli helt acceptabelt.

När ni kräver möjligheter till indexuppräknings får man känslan att ni lever kvar i perioden 1976–1982. I vart fall fick man det intrycket av Bo Lundgrens och Ingemar Hallenius inlägg. Det var under dessa år som svenska folket fick vänja sig vid en inflation på över 10 % årligen. Och nu tycks ni mena och tro

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

att så kommer det att bli även i framtiden. Men det är fel, därför att vi nu har en regering som med kraft och allvar bekämpar inflationen. Vi är redan på god väg att bryta den för landet så förödande inflationskarusellen. Sett i det perspektivet är skatteutskottets förslag om ett årligt avdrag med 1 000 kr. mycket väl avvägt.

Herr talman! Så några ord om avsaknaden av uppskovsregler. Som skäl för att uppskov skulle gälla också för bostadsrätter har de borgerliga anfört att det skulle finnas risker för inlåsnings effekter på bostadsmarknaden och att rörligheten på arbetsmarknaden skulle motverkas om uppskovsregler saknas.

De farhågorna är överdrivna. I väldigt få fall skulle, med nuvarande generösa regler för uppskov med beskattningen vid reavinst, bostadsrätter komma i fråga. Lägg därtill att kommittén för reavinstbeskattning – såsom också Bo Lundgren påpekade – har i uppdrag att se över nuvarande regler. Utan att föregripa denna utredning tror jag mig kunna säga att beloppet för att erhålla uppskov kommer att uppjusteras.

Beträffande påståendet att många människor skulle få svårigheter att byta bostadsort, så är ju situationen i dag den att de människor som får flytta från en ort till en annan i de allra flesta fall flyttar från orter där priserna på såväl bostadsrätter som villafastigheter är sådana att ingen reavinst över huvud taget uppstår. Detta bekräftas också av att antalet reavinstuppskov på villafastigheter dramatiskt minskat under de senaste åren. I slutet av 1970-talet uppgick antalet reavinstuppskov till över 10 000. År 1982 är uppskoven omkring 2 000 per år – och detta, Bo Lundgren, trots nuvarande generösa regler!

Jag skulle kanske också kosta på mig en kommentar till Kjell Johansson. Han efterlyste ju besked om intäkterna. Det har angetts ett cirkabelopp på 150 miljoner, men det är naturligtvis svårt, eftersom det aldrig har funnits någon evig beskattning tidigare, att få fram något exakt belopp.

Sedan betraktade Kjell Johansson förslaget som skrattretande. Jag vet sedan tidigare att Kjell Johansson har ett litet konstigt utslag av humor, så det kanske jag inte skall närmare kommentera.

Men låt mig sammanfattningsvis, herr talman, säga att det här förslaget till en evig beskattning av bostadsrätter innebär att vi får en reavinstbeskattning på såväl villafastigheter som bostadsrätter. Det är ett enkelt förslag, som alla skattskyldiga kan förstå. Det är en låg skatt, som inte kommer att ge de negativa effekter som de borgerliga befarar.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till skatteutskottets betänkande och avslag på den borgerliga reservationen.

Anf. 6 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det är möjligt att det för kammaren och talmannen var glädjande att inte Egon Jacobsson talade hela den tid om 25 minuter som han antecknats sig för. Men efter att ha lyssnat till honom tror jag att han hade behövt den tiden för att kunna försvara skatteutskottets ställningstagande i den här frågan.

Fredagen den
16 december 1983

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

Egon Jacobsson utgår från att ett system som är rättvist när det gäller realisationsvinstbeskattning för bostadsrätter skulle vara litet krångligt att genomföra. Då är det bättre att vara orättvis! Det är ett märkligt sätt att resonera från majoriteten i skatteutskottet.

F. ö. skall väl knappast den som representerar ett parti som har drivit igenom en skattehöjning på inkomstskattesidan, som innebär att två skatteskalor måste användas 1984, över huvud taget diskutera krånglighetsaspekten i skattesystemet! Socialdemokraterna står ju också bakom den avdragsbegränsning som ställer till väldiga problem i det avseendet.

Egon Jacobsson sade att förslaget från skatteutskottet om att 1 000 kr. årligen skulle kunna räknas från den uppkomna realisationsvinsten, syftade till att inte små nominella vinster skulle tas upp till beskattning. Jag vill ställa en fråga till Egon Jacobsson, som jag verkligen hoppas att han försöker undvika att smita ifrån att besvara: Anser Egon Jacobsson att det är rimligt att stora nominella vinster tas upp till beskattning? Det är nämligen ännu besvärligare att klara detta för dem som har stora nominella vinster och får stor realisationsvinstskatt till följd av denna nominella vinst – dvs. en vinst som bara är luft och inget annat. Är det rimligt att de stora vinsterna tas upp till beskattning?

Egon Jacobsson har rätt när han säger att vi från borgerligt håll vill ha en översyn av de här reglerna från helt andra utgångspunkter än ni vill. Vi vill ha rättvisa regler. Vi vill ha uppskov. Vi vill alltså inte att nominella vinster över huvud taget skall beskattas.

Jag blev också rädd när jag hörde Egon Jacobsson säga: Ser vi till genomsnittet blir utfallet av förslaget helt acceptabelt. – Det är människor det rör sig om här. Det är människor som äger bostadsrättslägenheter, som är medlemmar i bostadsrättsföreningar. Om det är bra för genomsnittet, vad säger det om hur det slår för individen? Även om socialdemokraterna förespråkar kollektiva lösningar, borde ni inse att kollektiv består av enskilda människor, och det finns en hel del som kommer att kunna drabbas om det förslag som har lagts fram genomförs!

Slutligen, herr talman, några ord när det gäller realisationsvinstbeskattning och uppskov. Orsaken till att antalet uppskovsansökningar har minskat så kraftigt som det har är faktiskt att man genom införande av avdragsbegränsningar och andra regler i samband med skatteuppgörelsen mellan mittenpartierna och socialdemokraterna fick en fallande utveckling på villapriserna – eller åtminstone nominellt stillastående villapriser, vilket i realiteten innebär minskning. Det medför att det blir mindre anledning att söka uppskov. Nu är det i varje fall vår förhoppning att det skall bli en sådan situation i framtiden att villapriserna åtminstone stiger med inflationen, så att inte villaägarna år efter år förlorar pengar. Det kan inte vara syftet med Egon Jacobssons politik att det skall vara på det viset.

Anf. 7 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag har noterat att Egon Jacobsson i sitt anförande såsom talesman för skatteutskottets majoritet har klarlagt vissa saker som inte framgår av utskottsbetänkandet.

Skatteutskottet citerar på s. 27 vad bostadsutskottet sagt:

”Utskottet finner det både motiverat och angeläget att en översyn görs i huvudsak utifrån vad nu anförts.” Men skatteutskottet slutar sitt citat, och därmed instämmande i bostadsutskottets yttrande, där och tar inte med följande korta mening som finns i bostadsutskottets yttrande på s. 38 i första stycket: ”Denna översyn bör göras utan onödig tidsutdräkt.”

Nu har Egon Jacobsson sagt, att skatteutskottet i likhet med bostadsutskottet understryker behovet av att denna översyn sker skyndsamt. Det är alltså ett betydelsefullt klarläggande på den här punkten som nu har gjorts.

Men jag vill också i sammanhanget understryka vad bostadsutskottet sagt i sitt yttrande, nämligen

”Utskottet vill emellertid betona vikten av att översynen sker snabbt och att regeringen i förening med sin syn på frågan snarast efter det erforderliga beredningsarbetet för riksdagen redovisar förslag till hur den nu förordade utformningen av realisationsvinstbeskattningen närmare kan förverkligas.”

Jag skulle vilja fråga Egon Jacobsson: Betyder Egon Jacobssons klarläggande att skatteutskottets majoritet också är beredd att trycka på regeringen då det gäller att snabbt få fram ett förslag? Jag frågar det mot bakgrund av att det inte framgår av utskottets hemställan. Jag tycker därför det är nödvändigt att få ett ytterligare understrykande på den punkten. Jag hoppas och förutsätter att det är så som jag har tolkat det.

Sedan vill jag i diskussionen om uppskavsregler, som också Egon Jacobsson tog upp, gärna säga att vpk för sitt vidkommande inte ser det som det väsentligaste i sammanhanget. Vi menar att man i stället bör överväga om man inte skall slopa uppskavsreglerna då det gäller småhusen.

Anf. 8 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Låt mig än en gång tala om att folkpartiet anser att det är rimligt att reavinster beskattas. Men vi anser också att reglerna för denna beskattning skall vara någorlunda rättvisa.

Jag påpekade i mitt anförande att det inte finns någon beräkning av skatteintäkterna då det gäller det förslag som vi skall ta ställning till. Jag ställde frågan, hur mycket staten med det förslaget kommer att få in i ökade skatteinkomster. Jag tycker att det är en högst berättigad och rimlig fråga.

Den begränsningsregel som ni här inför kommer att beröra ett stort antal bostäder. Den kommer faktiskt då alltså att medföra att den summa på 150 miljoner som är nämnd kommer att reduceras; förmodligen kommer den att reduceras mycket kraftigt.

Egon Jacobsson är nu själv inne på tanken att man skall se över det här och snabbt framlägga ett nytt och mera genomarbetat förslag. Varför skall man då gå över till en ordning som kanske inte ger några skatteintäkter som motiverar övergången? Den frågan vill jag ha besvarad.

Fredagen den
16 december 1983

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
isationsvinster på
bostadsrätter*

Naturligtvis kan man diskutera om ett sådant förfarande är skrattretände eller ej – men den diskussionen kan Egon Jacobsson och jag ta på tu man hand.

Blir inkomsterna så obetydliga att det inte finns någon anledning att gå över? Någon form av svar borde faktiskt Egon Jacobsson kunna ge på den frågan.

Anf. 9 INGEMAR HALLENIUS (c) replik:

Herr talman! Vi har tidigare i veckan haft en ekonomisk debatt, så jag anser det onödigt att förlänga den här debatten med sådana frågor, även om Egon Jacobsson tog upp dem.

Indexuppräknning har bara reservanterna krävt, men jag noterar att även majoriteten nu inser att regeringens förslag var felaktigt och föreslår en 1 000-kronorsuppräknning. Det är en bit på vägen, men vi anser det inte vara tillräckligt. Det viktigaste är att man får ett skydd för inflationen. Stråvan är ju att hålla inflationen låg, och då blir det också bara en liten uppräknning. Men får vi en kraftigare inflation skall den inte belasta dessa grupper.

Anf. 10 EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig börja med Tore Claeson. Svaret på hans fråga är att det är slut på långbänkarnas tid – det är både Tore Claeson och jag medvetna om. Utredningen skall enligt vad som står i direktiven framlägga sitt betänkande första halvåret 1984. Sedan följer naturligtvis sedvanlig remissbehandling, och sedan skall det komma ett förslag – det utgår vi ifrån. Det är också därför som vi, som jag sade, instämmer i ert krav på att det skall ske skyndsamt och utan onödig tidsutdräkt.

Sedan till Bo Lundgren, som började med att uttrycka sin glädje och tillfredsställelse med att jag talade så kort tid. Det är klart att jag också skulle kunna göra en kommentar till tidsåtgången för Bo Lundgrens anförande, men timid och försynt som jag är skall jag avstå från det.

Bo Lundgren hävdar att förslaget är orättvist, och det har även Kjell Johansson varit inne på. Men hur har det varit tidigare då? Jo, fastighetsägarna har haft en reavinstbeskattning men inte innehavarna av bostadsrätter. Nu får vi en evig beskattning såväl på bostadsrätter som på villafastigheter. Det är fortfarande, generellt sett, så att beskattningen är något förmånligare när det gäller bostadsrätterna, även om jag medger att Bo Lundgren nog kan konstruera ett och annat hypotetiskt exempl som skulle kunna visa på motsatsen.

Sedan till detta med de stora vinsterna. Ja, de är som regel både nominella och reella, och Bo Lundgren och jag torde ha litet olika uppfattning om vad som är stort i de här sammanhangen.

Bo Lundgren säger att det är människor det rör sig om. Ja, förvisso, och därför har förslaget också fått denna konstruktion och denna innebörd – dvs. att det innebär en låg beskattning för de allra flesta bostadsrättsinnehavare och att det inte får den dramatiska effekt som Bo Lundgren försöker göra gällande att det skulle få.

I fråga om uppskoven säger Bo Lundgren att dessa beror på skatteuppgörelsen. Men så förhåller det sig definitivt inte. I annat fall: Upp till bevis och fram med dokumentation som visar att skatteuppgörelsen skulle vara orsaken till att antalet uppskov så dramatiskt har minskat under de senaste åren!

Till Kjell Johansson: Folkpartiet anser det ändå rimligt att reavinsterna beskattas, och det är ju ett bra besked. Men när det gäller talet om större rättvisa vill jag säga att vi tar ju ett stort steg på väg, när vi nu inför reavinstbeskattning på bostadsrätter. Den översyn som vi talat om får komma i nästa steg, men vi tar det första steget här.

Slutligen några ord till Ingemar Hallenius då det gäller indexuppräknningen och detta att skatteutskottet har gjort en justering av propositionen. Låt mig om det bara säga att vi har en bra regering, men ingen regering är ju fullkomlig. Vi som sitter i utskotten i det här huset skall väl ändå ha en uppgift och kunna gå in och göra justeringar, så att förslagen blir så bra som möjligt, innan vi tar ställning till dem i kammaren.

Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter

Anf. 11 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Jag anser att efter Egon Jacobssons replik nyss kvarstår inte längre bristen på klarhet om vad som enligt skatteutskottsmajoritetens uppfattning skall tolkas in i betänkandet då det gäller omfattningen av och syftet med översynen samt vikten av att översynen sker tillräckligt snabbt. Jag tycker alltså att vi nu är ungefär vid den punkt som bostadsutskottet har angivit i sitt yttrande.

Jag har vidare noterat att Egon Jacobsson inte begärt avslag på det yrkande som jag framlagt. Jag skall också befria honom från att behöva göra det genom att meddela att jag, med hänvisning till de klarlägganden som vi nu har fått, drar tillbaka yrkandet.

Anf. 12 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Nu säger Egon Jacobsson att det skall komma ett nytt förslag under första halvåret 1984 och att detta då skyndsamt skall remissbehandlas. Det innebär ju faktiskt att vi skulle kunna fatta ett beslut som innebär att det bara blir ett års fördröjning, och vi skulle sedan ha ett genomarbetat förslag att ta ställning till. Om vi nu, Egon Jacobsson, inte vet ifall dagens förslag – med den utformning det har – ger några nämnvärda skatteinkomster, är det då inte rimligt att man skulle ha dragit tillbaka förslaget och lugnat sig ett år för att sedan komma igen med ett genomtänkt förslag?

Anf. 13 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att Egon Jacobsson är fullt beredd att beskatta nominella vinster, om de bara är litet större än de små som han skall klara med sitt 1 000-kronorsavdrag. Jag begriper egentligen inte hans och majoritetens inställning.

Om värdet på en bostadsrättslägenhet ökar lika mycket som inflationen – realt ökar den alltså inte ett dugg i värde – skall man ändå kunna drabbas av

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

skatt för detta. På grund av beskattningen har man mindre pengar i handen när man säljer sin lägenhet än man hade när man köpte den. Det är ett resonemang som väl endast en socialdemokrat kan föra. Måhända kan det också föras av en representant för vänsterpartiet kommunisterna – vad vet jag? Det ligger i linje med att man vill ha inflationsbeskattning även av inkomster genom att slopa inflationskyddet där, eller åtminstone urholka det väsentligt.

Jag konstaterar att socialdemokraterna vill ha den här modellen, med de orättvisor den innebär, mot många remissinstansers synpunkter och egentligen också, såvitt jag förstår, mot bostadsutskottets majoritets synpunkter. Bostadsutskottet vill ju ha en indexberäkning här.

Egon Jacobsson sade tidigare att han nog kunde utlova någon förändring av uppskavsreglerna för småhus också. Det är rätt intressant. Man genomför nu en lagstiftning som innebär realisationsvinstbeskattning på bostadsrätter. Man medger inte uppskov med beskattningen av vinsten, vilket skulle ha behövts för att minska risken för inlåsnings effekter på bostadsmarknaden. Där skapar man ytterligare problem för bostadsrättshavare.

För att inte få ytterligare en orättvisa för bostadsrättshavarna skall man införa orättvisor också för småhusägarna. Jag medger att det finns en viss logik i detta.

Skulle Egon Jacobsson möjligen i sin sista replik kunna utveckla frågan om uppskavsreglerna? Blir det alltså försämringar för småhusägarna när det gäller möjligheterna till uppskov? Är utskottsmajoriteten inte medveten om att urholkade uppskavsregler och brist på uppskavsregler leder till inlåsnings effekter, gör det besvärligare för människor som vill flytta från en bostad till en annan? Man kan ju behöva flytta på grund av att man har fått barn eller flera barn eller på grund av att man har fått ett arbete någon annanstans. Man kan faktiskt flytta från en ort med relativt höga fastighetspriser till en ort med ungefär samma fastighetspriser. Det förekommer, och det kan som sagt också vara fråga om ändrade familjeförhållanden.

Är alltså Egon Jacobsson verkligen beredd att förorda skärpta uppskavsregler också för småhusägare?

Anf. 14 EGON JACOBSSON: (s) replik:

Herr talman! Först till Kjell Johansson – det verkar som om vi har missförstått varandra något. När jag talade om förslag under 1984, talade jag om kommittén för översyn av bostadspolitiken. Av de direktiv som jag har citerat framgår att den kommitténs förslag skall komma under 1984. Jag vill säga detta så att det skall vara helt klart på den punkten. Då får vi ta del av det som kallats översynen utifrån det bostadspolitiska helhetsperspektivet.

Bo Lundgren började med att säga att han för sitt liv inte kan begripa hur vi kan ha det synsätt vi har när det gäller nominella vinster. Vinsterna är emellertid, som jag har sagt tidigare, i de allra flesta fall reella.

Det finns en väldigt massa andra områden inom skattepolitiken där vi har svårt att begripa varandra, så det är kanske inte så konstigt att Bo Lundgren inte förstår vår inställning på den här punkten. Men låt mig bara säga att i de

allra flesta fall är vinsterna också reella, för många gånger har man använt sig av ett lånat kapital när man har köpt sin bostadsrätt eller när man har köpt sin villa. Därför måste vi också se till ränteeffekter och inflation.

Bo Lundgrens hela resonemang bygger, hävdar jag, på förväntningar om en inflation i den storleksordning som vi vande oss vid under de sex borgerliga regeringsåren.

När det gäller uppskovsreglerna ger jag inte ett enda löfte, eftersom en utredning pågår, och det förstod nog Bo Lundgren i alla fall. Det jag sade i mitt huvudanförande var att det vore underligt om det inte sker en uppjustering av det belopp som nu har legat fast under en massa år. Det är i så fall ingen försämring utan en anpassning i tiden. Men vad den utredningen kommer fram till får vi se när resultatet föreligger. På den punkten får Bo Lundgren inte ur mig ett enda ord till.

Anf. 15 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Den här debatten är viktig. Skillnaderna i skattepolitiken på bostadsmarknaden har länge varit orättfärdiga.

Det mest belysande exemplet är den stora skillnaden i beskattningen mellan småhus. Ett småhus med äganderätt har en form av beskattning som är mycket fördelaktig. Bostadsrättshavaren i en helt likvärdig bostad har en annan beskattningsform som är klart sämre. För den som har hyresrätt i ett småhus med samma kvaliteter finns en tredje form av beskattning. Husen kan vara exakt lika i storlek och kvalitet, ha samma produktionskostnad och ligga i samma bostadsområde, men skatteutfallet ger ett fördelaktigt netto till småhusägaren. Ingen kan uppleva detta som acceptabelt från rättvisesynpunkt.

Samtidigt har reavinstbeskattningen på bostadsrätter varit gynnsam för den som – jag talar nu närmast om Stockholms innerstad – har sålt en bostadsrättslägenhet efter fem års innehav helt skattefritt. Stockholms innerstad är ett exempel på hur det kan gå när statsmakterna inte kommer sig för att reformera skatterna. Enskilda personer har gjort stora vinster utan att ha någon som helst skatteplikt gentemot samhället.

Nu finns regeringens förslag om realisationsvinstbeskattning på bostadsrätt. Det är bra att något börjar hända på detta område. Remissförandet visar också att det är en bred upplutning kring kravet på att en realisationsvinstbeskattning skall genomföras.

Jag måste medge att jag har sett bättre produkter från kanslihuset under mina år i riksdagen. När vi behandlade ärendet i bostadsutskottet poängterade vi därför särskilt att regeringens förslag måste kompletteras med en översyn av beskattningsreglerna. Man kan inte göra avkall på kravet att beskattningsreglerna skall utformas så att de är neutrala i förhållande till upplåtelseformerna. Skatteutfallet skall vara oberoende av boendeform. Först då kommer skattereglerna att uppfattas som rättvisa.

I bostadsutskottets skrivelse till skatteutskottet föreslogs därför att en skyndsam översyn av skattereglerna för att uppnå neutralitet mellan upplåtelseformerna borde göras. Genom den deklaration som Egon Jacobs-

Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
isationsvinster på
bostadsrätter*

son har lämnat är det nu klart att skatteutskottet ställer sig bakom detta förslag. Båda utskotten anser en översyn nödvändig. Vi har ingenting att invända mot att bostadskommittén tar över den uppgiften.

För egen del har jag tvekat på just den här punkten. Jag har nämligen den principiella uppfattningen att riksdagen inte skall peka ut för regeringen hur den skall sköta sitt jobb. Vi lämnade därför i bostadsutskottet den frågan helt öppen. Eftersom en översyn av skattereglerna nu skall göras – och lägg märke till att den skall göras skyndsamt – har vi inom bostads- och skatteutskotten ställt oss bakom det förslag som kammaren nu har att ta ställning till.

Anf. 16 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det är litet märkligt att innan vi ens har fattat beslut om att införa nya skatteregler för realisationsvinstbeskattningen av bostadsrätter begära att en översyn av dessa regler skall göras. Det är nog en av de snabbaste beställningar på översyn som jag har varit med om i kammaren.

Jag skulle vilja fråga Oskar Lindkvist ett par saker. Bostadsutskottets majoritet skriver ju att man anser att om de här reglerna skall antas, borde det ingå någon form av indexuppräknings av grundavgiften och en del andra poster. Men egentligen tycker bostadsutskottets majoritet inte om dessa regler utan vill bara anta dem övergångsvis, eftersom de inte uppfyller kravet på likhet mellan olika upplåtelseformer – det måste vi rimligen kunna vara överens om. Har Oskar Lindkvist nu gått ifrån detta krav på indexuppräknings, eller är han liksom jag inne på att vi måste se till att människor inte får skatta för bara nominella vinster?

När det gäller översynen vill jag fråga Oskar Lindkvist, som ägnar sig åt bostadspolitik på ett annat område: Är det inte rimligt att för att undvika inflations effekter – inte minst med hänsyn till Stockholms innerstad som Oskar Lindkvist nämnde – införa någon form av uppskovsregler också i fråga om bostadsrättslägenheter?

Anf. 17 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Detta inlägg av Oskar Lindkvist visar att det finns kritik mot förslaget långt in i de socialdemokratiska leden. Ju mer jag sitter och funderar på detta, desto mer konfunderad blir jag över den envishet socialdemokratin visar. Låt vara att det inte bara rör sig om ett år utan kanske ytterligare något år, som Egon Jacobsson sade – då är det ändå märkligt att man skall behöva anta detta förslag.

Anf. 18 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Jag har två korta repliker till Bo Lundgren.

Vi har sagt att någon form av indexuppräknings är befogad, och vi har sagt att denna får utformas av skatteutskottet. Skatteutskottet har nu föreslagit att man skall göra en översyn av beskattningsreglerna, och jag utgår från att denna kommer att ta upp frågan om en indexuppräknings.

Det andra som Bo Lundgren nämnde var frågan om uppskovsreglerna.

Han menade att det kunde vara motiverat att också ta upp uppskovsreglerna för realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter. Om man nu gör en översyn av skattereglerna, varför skall då utskotten och riksdagen i förväg lägga sig i de detaljer som vi är överens om att föra över till denna översyn? Det finns alltså ingen anledning att börja peta i det här, när översynen skall omfatta dessa uppgifter på riksdagens beställning.

Anf. 19 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det ligger en del i vad Oskar Lindkvist sist sade, att vi inte skall lägga oss i detaljerna om man skall göra en förutsättningslös översyn. Men nu är fallet det att vi skall rösta om att införa nya regler för realisationsvinstbeskattning av bostadsrätter, och antagligen kommer majoriteten att acceptera förslaget. Då har vi ju detta beslut att utgå från, och det finns anledning att fundera över vad denna översyn i så fall skall resultera i.

För bostadsrättshavarnas skull och för villaägarnas skull vill jag upprepa frågan till Oskar Lindkvist, som personligen är en kunnig man när det gäller bostadsfrågor och som naturligtvis har ett stort inflytande i sitt parti: Hur ligger det till – vill Oskar Lindkvist ha en indexuppräknings även när det gäller bostadsrätternas realisationsvinstbeskattning? Vill han också att man skall införa uppskovsregler, eller vill han likt Egon Jacobsson försämra uppskovsreglerna för villaägare?

Anf. 20 OSKAR LINDKVIST (s) replik:

Herr talman! Svaret blir mycket kort. Jag vill, som en förhoppningsvis klok ledamot av denna kammare, vänta på att få förslag i ärendet. När vi har förslag i ärendet kan var och en bestämma vilken ståndpunkt han skall inta.

Anf. 21 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Enligt folkpartiets mening är bostadsrätten en av flera skäl önskad boendeform. Från bostadspolitisk utgångspunkt är det en central uppgift att öka de boendes möjligheter att utöva inflytande över sina boendeförhållanden. Som ägare av en bostadsrättslägenhet har man denna möjlighet. Bostadsrättens sociala värde ligger också i att de boende själva samverkar i sin förening och gemensamt tar ansvar för frågor som gäller boendemiljö och ekonomi.

Vi har fått en ökad andel bostadsrätter, men mycket återstår att göra för att svara upp mot efterfrågan.

Det måste ligga i samhällets intresse att underlätta omsättningen av bostäder. Det är inte heller något fult att sälja och köpa bostadsrätter. Det är däremot önskvärt att det finns en rörlighet, och man skall underlätta för medborgarna att kunna efterfråga just den bostad som vid varje tillfälle bäst passar den egna hushållssituationen. Det är denna grundinställning som bestämmer vår syn på hur en realisationsvinstbeskattning utformas.

Det är i huvudsak på två punkter vi haft invändningar mot tekniken i det framlagda förslaget.

Förslaget om att den nominella vinsten skall tas upp till beskattning skiljer

Ändrade beskattningsregler för realisationsvinster på bostadsrätter

*Ändrade beskatt-
ningsregler för rea-
lisationsvinster på
bostadsrätter*

sig från den beskattning som träffar villaförsäljningen därigenom att ingångsvärdet icke får räknas upp med det index som svarar mot inflationen eftersom detta leder till att vinster som enbart är nominella – dvs. en realförlust – kommer att bli föremål för beskattning. Eftersom vi inte anser att detta är en rättvis beskattning har vi redan på denna grund avvisat förslaget.

Förslaget om att realisationsvinstbeskattningen på bostadsrätter inte skall kunna förenas med ett uppskov med beskattningen är också mycket olyckligt. Det är enligt vår uppfattning ett samhälleligt intresse och önskemål att underlätta överlåtelsen av bostadsrätter. Beskattningen utan uppskovs-rätt kommer att medföra ett icke önskvärt tröghetsmoment på marknaden.

Det är inte heller rimligt att en familj som behöver en större lägenhet skall behöva inbetala en summa pengar till statskassan för att få en bostad som bättre svarar mot familjens behov.

Inget av motiven för regeringen att säga nej till uppskavsregler är acceptabelt – varken att det bara är fråga om en måttlig skattebelastning eller att det är en krånglig lagstiftning.

Vi anser att det inte är motiverat att ens införa en måttlig avgift för barnfamiljer som vill byta från en mindre till en större bostadsrättslägenhet. Anser man att det blir fråga om en krånglig lagstiftning borde det vara rimligare att behålla nuvarande regler i avvaktan på att den kommitté som ser över uppskavsreglerna hinner slutföra sitt arbete.

Herr talman! Vi har alltså från folkpartiet yrkat att propositionen skall avslås. Inte heller med de förslag till ändringar som socialdemokraterna framfört i dagens betänkande är förslaget godtagbart. Ett nytt förslag, som innebär att realisationsvinstskattereglerna för bostadsrätter i allt väsentligt utformas som de regler vi har för försäljning av ägda småhus, bör i stället framläggas. Jag förutsätter då naturligtvis att nuvarande uppskavsregler, som finns vid försäljning av de egna småhusen, bibehålls.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1, 2 och 5 (omedelbara ändringar i realisationsvinstbeskattningen m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 142 för reservationen av Knut Wachtmeister m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs lagutskottets betänkande 1983/84:8 om produktansvar m. m.

Anf. 22 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Att ta hänsyn till vikten av miljöförhållanden och miljöpåverkan samt hushållning med naturresurser är väsentliga strävanden för centern. Likaså måste samhällets olika verksamheter utformas så att de bidrar till en hög livskvalitet. I lagutskottets betänkande nr 8 behandlas bl. a. två centermotioner där olika förslag framläggs om att fullfölja dessa strävanden. Det gäller både Britta Hammarbackens motion från januari 1982 om livskvalitetsfrågor och vår partimotion från årets allmänna motionstid om miljö och resurshushållning.

Bland de många yrkandena i dessa motioner har ett från vardera motionen hänvisats till lagutskottet, nämligen kravet på utredning av och kravet på förslag om ett system med ansvarsförsäkring för kemikalieskador. En sådan ansvarsförsäkring skulle medföra att de skadelidande säkrare kunde få ersättning än f. n.

En tredje motion som behandlas i betänkandet är socialdemokratisk, och där framförs krav på att regeringen skall förelägga riksdagen förslag till en lag om produktansvar.

I det moderna samhället tillverkas och saluförs en rad produkter som kan orsaka skada för dem som använder eller hanterar produkterna. Produktansvar, dvs. tillverkares och importörens ansvar, samt de drabbades möjligheter att få ersättning är stora och svåra frågor, som diskuterats såväl i vårt land som internationellt. Det kan nämnas att det inom Europarådet år 1977 tillkom en konvention rörande produktansvar för personskada, men att denna ännu inte trätt i kraft. Inom FN pågår vidare ansträngningar för att få fram en konvention om produktansvar. Även inom EG pågår ett arbete i denna riktning, och en arbetsgrupp har lagt fram ett slutligt förslag, som väntas bli behandlat av EG:s ministerråd nästa år.

Även om vi i lagutskottet inte är helt eniga i detta betänkande, är vi eniga så långt att vi delar den uppfattning som framkommit i de tre motionerna, nämligen att den enskilde har svårt att skydda sig mot de risker som produktutvecklingen för med sig. Samtidigt är möjligheterna att få ersättning för inträffade skador ofta begränsade. Som exempel nämner vi skador som uppkommer till följd av brister i kemiska produkter, kosmetika, leksaker och vissa tekniska produkter. Enligt utskottets mening är det därför angeläget att konsumenter och andra skadelidande får ett bättre skydd än f. n. Vi framhåller att det, eftersom det torde vara svårt att täcka alla dessa områden med dellösningar, finns behov av en mer generell lagstiftning.

Men här tar enigheten i utskottet tyvärr slut. Majoriteten nöjer sig med en positiv skrivning och hemställer att de tre motionerna avslås. Vi centerpartister däremot anser att det här gäller så viktiga frågor att riksdagen bör göra ett uttalande om vikten av att dessa löses – vi vill alltså att riksdagen uttalar en viljeinriktning genom ett tillkännagivande till regeringen.

*Produktansvar
m. m.*

Herr talman! Jag vill ta upp några av motiven för förslaget om att pröva frågan om ansvarsförsäkring för kemikalieskador samt frågan om produktansvar och produktkontroll.

Vad först gäller produktkontrollen vill jag konstatera att denna är synnerligen viktig. Man måste i ökad utsträckning ha beredskap för nya forskningsresultat eller nya förhållanden som gäller olika kemikalier. Den möjlighet som lagstiftningen ger att förbjuda även i bruk varande kemikalier bör utnyttjas, om nya fakta tillkommer. Särskilt olika kombinationseffekter bör beaktas.

I vår partimotion framhåller vi att produktkontrollverksamheten bör kompletteras med ett särskilt, obligatoriskt ansvarsförsäkringssystem. Tillverkare och importörer skulle genom ett sådant kunna åläggas att ta en ansvarsförsäkring för sina produkter. Premien skulle kunna sättas med hänsyn till de uppgifter som lämnas om produkten och de risker produkten kan bedömas medföra. Produktionen av farliga produkter skulle härigenom få bära kostnaderna för de risker och de skador den orsakar.

Vi räknar med att ett obligatoriskt ansvarsförsäkringssystem skulle leda till att tillverkarna blev angelägnare att deklarerera effekter etc. på exempelvis olika kemikalier. Vidare skulle försäkringsbolagen kunna ålägga såväl tillverkare som importörer förhållningsregler för hur kemikalierna skall hanteras för att försäkringen skall vara giltig. En obligatorisk ansvarsförsäkring borde alltså leda till en skärpning när det gäller kemikaliehanteringen och även åstadkomma en minskning av mängden farliga och osäkra kemikalier. Vidare skulle det bli bättre kontroll av produkter som säljs och används.

En annan positiv effekt av ett försäkringssystem skulle självklart vara att det skulle bli lättare och säkrare för dem som drabbas av skador att få ersättning. Ersättningar skulle i ett sådant system kunna garanteras skadelidande även långt efter det att den aktuella produktionen upphört. Utan försäkringssystem kan det annars vara mycket svårt för att inte säga omöjligt att få ersättning om tillverkningen är nedlagd och företaget kanske till och med upphört.

Det kan nämnas att frågan om någon form av ansvarsförsäkring för produktskador även diskuteras i naturresurs- och miljökommitténs nyligen avlämnade betänkande och att den utredningen framhåller att ett sådant system bör utredas.

Herr talman! För att en obligatorisk ansvarsförsäkring skall ge ett förbättrat skydd krävs även en skärpt ansvarslagstiftning som klargör tillverkares och importörers ansvar för sina produkter. Genom lagstiftningen läggs ansvaret på dessa grupper, och ersättning garanteras sedan genom försäkringen. Motsvarande regler gäller exempelvis inom trafikområdet, där de skador vi som trafikanter orsakar ersätts av den trafikförsäkring som vi måste ha. När det gäller en annan speciell typ av skador, nämligen atomskador som ju även omfattar produktskador, faller enligt atomansvarighetslagen ansvaret på innehavaren av atomanläggningen, och där gäller ett strikt ansvar.

I motionen av Magnus Persson m. fl. socialdemokrater krävs lagstiftning om produktansvar. Man hänvisar till att när det gäller produktskador den skadelidande oftast inte står i något kontraktsförhållande till den som framställt den skadebringande produkten. Avståndet mellan fabrikanter och konsumenten kan vara mycket långt. Vidare saknar konsumenten ofta kännedom om de närmare förhållandena i fråga om produkten. Slutsatsen i motionen är att produktansvaret beträffande personskador bör skärpas. Det kan nämnas att produktansvarskommittén 1979 lade fram ett förslag till produktansvarslag, enligt vilket tillverkare och importörer åläggs ett strikt produktansvar för personskador. Något regeringsförslag i anledning av utredningens lagförslag har ännu inte lagts fram.

Herr talman! De motioner som behandlas i detta betänkande tar alltså upp dels frågan om obligatorisk ansvarsförsäkring för kemikalier, dels frågan om lagstiftning om produktansvar. Gemensamt syfte i dessa motioner är att minska riskerna för skador och att om skador uppstår garantera ersättning till skadelidande. Olika utredningar har behandlat dessa frågor. Jag har nämnt naturresurs- och miljökommittén och produktansvarskommittén. Dessutom kan nämnas att även miljöskadeutredningen har lagt fram förslag syftande till att stärka konsumenternas ställning.

Vi reserverar oss vill betona vikten av att beredningen av de olika förslagen bedrivs skyndsamt och att ställning snarast tas till det fortsatta utredningsarbetet. Därvid bör även frågan om ett försäkringssystem utredas. Sverige bör även aktivt verka för att vi får till stånd en internationell reglering av ersättning för skador som orsakas av utsläpp av kemikalier.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till vår reservation i lagutskottets betänkande nr 8.

Anf. 23 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I det betänkande från lagutskottet som vi nu diskuterar behandlas tre motioner om produktansvar m. m. Vid behandlingen i utskottet har jag anslutit mig till utskottsmajoriteten. Jag har anmält mig till debatten om det här betänkandet därför att jag i ett flertal år arbetat med partimotioner från vpk som behandlar samma frågor som de som nu tas upp i de aktuella motionerna, men från en annan utgångspunkt: från produktkontrollens synpunkt. Sådana frågor brukar ju betraktas som miljöfrågor och inte som ansvarsfrågor, och de behandlas sålunda i jordbruksutskottet.

Till att börja med vill jag erinra om att utskottet, trots att motionerna har avstyrkts med motiveringen att åtgärder är på gång, delar uppfattningen att den enskilde har svårt att skydda sig mot de risker för skador som produktutvecklingen för med sig. Utskottet finner det därför angeläget att man på olika sätt försöker ge konsumenterna och andra skadelidande ett bättre skydd än det nuvarande. En del av detta skydd anser utskottet kan åstadkommas genom förebyggande åtgärder. Man säger att det är nödvändigt att det finns en effektiv och fungerande produktkontroll som kan förhindra att farliga och skadebringande produkter kommer ut på marknaden. Man säger att det primära ansvaret måste ligga hos de företag som

*Produktansvar
m. m.*

framställer produkterna men att samhällets kontroll har stor betydelse. Man hänvisar till ett antal delområden där specialkontroll i dag fungerar.

Det område som jag tidigare mest ägnat mig åt att motionera kring är kemikalieområdet. Jag har i olika motioner försökt visa att den lag om hälso- och miljöfarliga varor som vi fick under 1970-talet visserligen var en bra lag på papperet men att den ute på verklighetens fält mest kommit att fungera som en "papperstiger". Lagen ger ju möjlighet till ingripande mot produkter endast på vetenskapligt grundad misstanke, och den lägger bevisbördan på den som tillverkar eller hanterar den aktuella miljö- eller hälsofarliga varan, alltså näst intill ett strikt ansvar. Men åtgärderna enligt denna lag har – såvitt jag kan bedöma det – blivit få och tandlösa. Vad som behövs är sålunda inte i första hand vackra skrivningar i propositioner och lagtexter eller kanske också i riksdagsreservationer – sådana har vi redan – utan vad som behövs är åtgärder som i den reella verkligheten får effektiv verkan mot de hälso- och miljöfarliga varorna. Här tror jag mest på de förebyggande åtgärder som produktkontrollen innebär om den kan göras effektiv. En sådan effektivisering skall, utgår jag från, komma ut ur det arbete som nu bedrivs inom den av regeringen tillsatta kemikommisionen.

En sådan effektiv produktkontroll gör inte ett produktansvar onödigt. Det behövs också ett förbättrat produktansvar, vilket som jag inledningsvis redan sagt anförts av utskottet. Det är nog bara så att det bör gå att komma fortare fram på produktkontrollsidan, och det är där jag har försökt driva på.

Herr talman! Efter dessa kommentarer har jag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 24 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Olika varor som tillhandahålls kan naturligtvis ibland försöka personsador eller skador på annan egendom. När det gäller att skydda människor från sådana skador har Sverige kommit mycket långt. Sverige har byggt upp ett system med dels lagstiftning, dels olika försäkrings-system. Låt mig bara nämna att vi har den allmänna skadeståndslagen och trafikskadelagen. På försäkringsområdet har vi numera arbetsskadeförsäkringen, trygghetsförsäkringen, läkemedelsförsäkringen och patientförsäkringen.

Är då det system som vi hittills lyckats bygga upp tillräckligt? Nej, lagutskottet anser att det är nödvändigt att gå vidare. Utskottet säger följande: "Enligt utskottets uppfattning är dock skyddet på vissa områden alltjämt inte tillfredsställande. Som exempel kan nämnas skador som uppkommer till följd av brister i kemiska produkter, kosmetika, leksaker, vissa tekniska produkter m. m. Eftersom det torde vara svårt att täcka alla dessa områden med dellösningar finns det enligt utskottets mening behov av en mer generell lagstiftning." Det är alltså ett mycket klart och entydigt uttalande från utskottets sida.

Om vi tittar på de olika motioner som behandlas i detta lagutskottets betänkande finner vi att det är en mycket klar skillnad i yrkandena. I den socialdemokratiska motionen förordas en fortsatt utveckling på lagstiftnings-

området. Det är också vad utskottet uttalat är nödvändigt. I motionerna från centerpartiet föreslås en obligatorisk ansvarsförsäkring när det gäller skyddet mot kemikalier. Då är det för mig som talesman för utskottsmajoriteten viktigt att framhålla att en ansvarsförsäkring endast avser det ansvar som försäkringstagaren enligt gällande rätt kan utkräva av skadevållaren. Men en ansvarsförsäkring löser inte det problem som ligger i svårigheterna att styrka orsakssammanhanget mellan den skadebringande produkten och skadan samt oaktsamhet hos den ansvarige.

Jag menar att socialdemokraterna i sin motion och utskottsmajoriteten i sitt mycket klara uttalande går betydligt längre än vad centerpartiet gör i sitt motionsyrkande. Centerpartiet nöjer sig med obligatorisk ansvarsförsäkring. Till detta skall också tilläggas att den nu sittande regeringen har vidtagit en åtgärd på detta område under 1983. Regeringen har nämligen tillsatt en särskild kemikommission med uppdrag att göra en samlad översyn av de problem för hälsa och miljö som den stora kemikalieanvändningen för med sig och att lägga fram förslag till en förbättrad kontroll av kemikaliehanteringen. Utöver den åtgärden pågår ett omfattande beredningsarbete i andra avseenden inom regeringskansliet.

För det första förbereds en ny produktansvarslag, efter det att produktansvarskommittén lämnade sitt betänkande. Vissa delar av det betänkandet kommer troligen att ligga till grund för ett förslag till en ny konsumentköpslag, som förväntas komma under 1984. För det andra pågår ett beredningsarbete för att få fram förslag till en ny miljöskadelag. Dessutom, som jag redan nämnt, arbetar kemikommissionen. Vidare pågår nordiska överläggningar f. n. för att försöka få till stånd gemensamma lösningar när det gäller produktansvarslag i Norden. De överläggningarna har redovisats i utskottsbetänkandet och i en rad andra handlingar.

Med hänsyn till detta mycket omfattande beredningsarbete som f. n. pågår i regeringskansliet och de åtgärder som regeringen redan vidtagit är utskottsmajoritetens bedömning den att det f. n. inte behövs några ytterligare åtgärder från riksdagens sida.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 25 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Som Lennart Andersson påpekade behandlas i de tre motionerna något olika frågor. Men gemensamt för motionerna är att där understryks vikten av att minska riskerna för kemikalier och annat skadligt och att öka möjligheterna för skadelidande att få ersättning.

Centerns partimotion från januari i år är rubricerad Naturresurs- och miljöpolitik. Där tas de här frågorna upp i ett ganska vitt perspektiv. Motionen har delats upp och behandlats i olika utskott.

I lagutskottet har vi fått en viss del av motionen att behandla. Vad vi tar upp i motionen i övrigt är bl. a. internationellt arbete, fredsarbete, miljö, samhällsstrukturens betydelse för att klara miljö- och resurshushållning, energiförsörjning och jordbruk.

Sedan har vi ett avsnitt som är rubricerat Produktkontroll. Där tas frågan

om produktkontroll och möjligheterna att få ersättning till skadelidande upp. Och där framförs förslag om utredning av frågan om en obligatorisk ansvarsförsäkring för att skadelidande skall garanteras ersättning.

Som jag framhöll i mitt anförande är det ofta svårt för skadelidande att få ersättning. Ibland kan det hända att den produkt som de skadats av inte tillverkas längre och att tillverkaren kanske inte finns kvar, så att han kan ställas till ansvar. Bl. a. i sådana fall skulle ett försäkringssystem garantera den skadelidande en ersättning.

Jag betonade i mitt anförande att för att försäkringen skall ge det skyddet måste i botten ligga en lagstiftning om ansvar för tillverkare och importörer av varor. Det är därför som dessa motioner så att säga hör ihop, och det är därför som vi i utskottet har behandlat dem samtidigt. Det är också därför som vi centerpartister i vår reservation vill att riksdagen beträffande samtliga dessa motioner skall ge regeringen till känna vikten av att ett förbättrat konsumentskydd på det här området genomförs så snart som möjligt, att de betänkanden från de utredningar som har avlämnat betänkanden blir behandlade så fort som möjligt och att riktlinjer för det fortsatta utredningsarbetet fastställs, liksom att vi fortsätter att arbeta internationellt för att bidra till en lösning av det här problemet.

Anf. 26 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag har som utskottets talesman mycket strikt hållit mig till den fråga som lagutskottet har att behandla, och det är lagutskottets betänkande som nu är föremål för behandling i riksdagen. Martin Olsson vill däremot intresserat utvidga debatten till att omfatta även alla andra delar i centerns motion som behandlas av andra utskott. Med hänsyn till kammarens tid skall jag emellertid inte utvidga debatten, vilket i och för sig kunde vara intressant, utan fortsätter att hålla mig strikt till vad lagutskottet har att behandla.

Då kan man inte komma ifrån att centerns yrkande i de här delarna egentligen är ett mycket begränsat yrkande, som endast innebär förslag om ansvarsförsäkring beträffande användning av kemikalier. Utskottet har sagt att regeringen redan har tillsatt en särskild kommission för att arbeta med de frågorna, och utskottet har också i sitt betänkande särskilt framhållit att centerns yrkande om enbart en ansvarsförsäkring är ofullständigt. Om det skall bli några resultat måste förslaget kompletteras med en lagstiftning. Detta framhöll Martin Olsson nu, men det framgår inte av de motioner som har haft att behandla, utan det är ett förtydligande som utskottet gör.

Med hänsyn till att det redan finns en utredning som arbetar med de frågor som centern här aktualiserar har utskottet ansett att det inte behövs något tillkännagivande just nu. Vi avvaktar och hoppas att utredningen skall komma med sina förslag så snart som möjligt.

Anf. 27 MARTIN OLSSON (c):

Herr talman! Jag hoppas att jag inte har tagit så mycket av kammarens tid i anspråk för att snabbt relatera vad motionen i stort handlade om. Jag läste endast upp rubriker. När man rycker ut ett kort avsnitt ur en motion och det hänvisas till ett visst utskott för beredning, glömmar man kanske bort att se på helheten. Men det är riktigt att vi här har att behandla den del som hänvisats till lagutskottet, och det är vad jag tagit upp i mitt anförande.

Vi behöver inte fortsätta diskussionen särskilt mycket längre. Jag påpekade i båda mina inlägg att ansvarsförsäkring och en lag om produktansvar är två sidor som så att säga hör ihop för att vi skall kunna lösa de här problemen. Jag har aldrig sagt att alla aspekter på de här frågorna har tagits upp i centerns motion, utan man har tagit upp en viss aspekt som man anser behöver utredas.

Sedan är det faktiskt så, att den kemikommission som tillsatts i februari i år inte, åtminstone enligt vad utskottet inhämtat, har tagit upp frågan om ansvarsförsäkring, och vi har väl heller inga tecken på att den skulle ta upp den frågan. Därför tycker vi att det är riktigt med påpekandet, att de här olika frågorna bör få en allsidig prövning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 49 för reservationen av Martin Olsson m. fl.

6 § Föredrags

jordbruksutskottets betänkanden

1983/84:8 om vissa frågor i anslutning till skogsbruk,

1983/84:10 om vattenvård,

1983/84:11 om miljövårdsforskning,

1983/84:12 om djurskydd m. m. och

1983/84:14 om livsmedelskontroll m. m.

Anf. 28 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jordbruksutskottets betänkanden 8, 10, 11, 12 och 14 behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså jordbruksutskottets betänkande 8 om vissa frågor i anslutning till skogsbruk.

Tillvaratagande av sjunktimmer**Anf. 29 JOHN ANDERSSON (vpk):**

Herr talman! I många år har vi från vpk aktualiserat frågan om ett tillvaratagande av det virke som under en hundraårig flottningsperiod hamnat på våra sjö- och älvbottnar. Det handlar om miljontals stockar, som – om de bärgades – skulle utgöra ett tillskott till virkesförsörjningen och i dessa

Fredagen den
16 december 1983

*Tillvaratagande av
sjunktimmer*

arbetslöshetens tider ge sysselsättningstillfällen.

Gällande lagstiftning har starkt begränsat möjligheterna att på ett mer systematiskt sätt ta till vara sjunktimmer, men viss verksamhet har ändå pågått. Under tre somrar har man arbetat med att plocka upp sjunktimmer i Skellefteälven. Där har man hittat timmer som troligen är över hundra år gammalt, och det timret har betydligt drygare längder än det som avverkas i dag och är hugget för hand med yxa. Man har blivit förvånad över vilken fin kvalitet sjunktimret håller. På många stockar sitter t. o. m. barken kvar. I det här försöket har man tagit upp ca 30 m³/dag, vilket innebär att det varit ekonomiskt lönsamt. Sjunkvirket har gått till massatillverkning, där man blandat upp det med färskt virke. Som kuriosor kan nämnas att man även hittar annat än virke. Man har hittat en mängd fiskedrag, och förra sommaren hittade man 5 ton kätting, som man sålde till skrot.

Herr talman! Nu synes den juridiska sidan av det här få sin lösning, då fyndlagstiftningsutredningen föreslår en ändring i lagen om flottning i allmän flottled, så att var och en får ta upp virke i flottled som har blivit avlyst samt får rätt att fritt förfoga över virket. Därigenom kommer de hinder av rättslig natur som nu försvårar en organiserad upptagning av sjunktimmer att undanröjas. Det är inte den bästa lösningen, enligt vår mening, men vi får väl acceptera den. Däremot vidhåller vi vårt krav om att här måste till en organiserad verksamhet, t. ex. som objekt för beredskapsarbeten inom AMS-verksamheten. Redan nu bör därför planeringen starta, så att verksamheten kan påbörjas så snart de lagliga förutsättningarna föreligger.

Då flottningen i våra älvar upphört har flottningsarbetarna mist sina jobb. Dessa människor är en viktig resurs i detta sammanhang. De har en mycket god kännedom om dessa vattendrag, t. ex. om var de största mängderna sjunkvirke finns. Om man startade ett program för att tillvarata detta virke, så skulle dessa f. d. flottare få ett meningsfullt arbete – varför inte som arbetsledare för arbetslag i AMS regi? Det skulle inte bara betyda nya arbetstillfällen och ett tillskott av virkesråvara; det skulle även ha stor betydelse när det gäller en bättre vatten- och miljövård.

Herr talman! Vi tror inte att man på det här området kan vänta sig privata initiativ i någon större utsträckning, utan skall något hända måste nog verksamheten organiseras väl. Det kan, enligt vår mening, ske genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det kan också tänkas ske på annat sätt, men en organiserad verksamhet måste till. Med detta vill jag yrka bifall till den reservation som finns fogad till detta betänkande.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 30 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Utskottsmajoriteten delar motionärernas uppfattning, att sjunktimmer i dag är en stor, icke tillvaratagen resurs i våra vattendrag. Här har vårt synsätt förändrats sedan den lagöversyn som gjordes 1969. Vi ser alltså litet annorlunda på detta i dag. Det är, som John Andersson sade, inte

möjligt att med gällande lagstiftning ta till vara sjunktimret i ordnade former.

Av betänkandet framgår – det sade också John Andersson – att ärendet nu förbereds i regeringskansliet. Grunden för förberedelserna är fyndlagstiftningsutredningens betänkande. Även om utskottsmajoriteten alltså delar motionärernas bedömning av värdet av att en förändring av de här förhållandena kommer till stånd, är vi i dag inte beredda att diskutera sakinnehållet i en sådan förändring. Därför kan vi i dag inte tillstyrka motionen.

Jag vill härmed yrka avslag på det av John Andersson framställda yrkandet och bifall till utskottets hemställan.

Anf. 31 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Det är ju bra att utskottsmajoriteten delar vår uppfattning i den här frågan. Det får man väl ändå notera som en framgång efter alla de år som vi motionerat om tillvaratagande av sjunkvirke.

Vi noterar att man är i färd med att föreslå en lagändring så att det blir fritt att bärga sjunkvirket. Men det måste ändå enligt vår mening förberedas en organiserad verksamhet på området. Jag tror inte att det är möjligt att var och en som vill, skall kunna fiska upp de sjunkna stockarna. Det kommer att behövas vissa investeringar. Det har visat sig i de försök som har gjorts. Det behövs en prämb, och det behövs en grävskopa för att bärga sjunkvirket.

De försök som gjorts visar framför allt att det är ekonomiskt lönsamt och att virket är användbart vid massatillverkning, trots att vissa stockar är upp till hundra år gamla. Därför vidhåller jag vårt krav att man redan nu skall börja vidta åtgärder för att få till stånd en organiserad upptagning. Det är utskottet inte berett att ställa upp på.

Förslaget om en lagändring har tidigare behandlats av lagutskottet och här i kammaren, och vi noterar med glädje att man tänker göra någonting på den punkten. Men tanken att det behövs förberedelser för att verksamheten skall kunna komma i gång så snart lagändringen genomförts vill inte utskottet ställa upp på.

Anf. 32 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Ett av motiven till att vi i dag inte kan gå med på att diskutera innehållet är, som jag förmodar att John Andersson förstår, att det som utredningen föreslår inte riktigt stämmer överens med det som John Andersson föreslår. Utredningen talar ju om att man skall utvidga den begränsade personskara som enligt 1969 års lagöversyn skulle ha möjlighet att bärga detta timmer. Det heter i utredningens betänkande:

”Om annan än strandägare i fortsättningen vill ta upp sjunkvirke i avlyst allmän flottled får han i mån av behov i första hand söka träffa överenskommelse med strandägaren om ilandtagning och uppläggning av virket på dennes mark. Kan sådan överenskommelse inte nås, torde bärgaren under vissa förutsättningar ha möjlighet att få strandägarens fastighet tagen i anspråk genom expropriation för nyttjanderätt – – .”

Enligt John Andersson är det då inte de enskilda som skall kunna få den

Vattenvård

här utvidgade rätten utan i första hand samhället. Där har alltså utredningen och motionären olika uppfattningar, så jag vidhåller att vi i dag inte är beredda att förorda det ena eller det andra.

Anf. 33 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Den av utredningen föreslagna lagändringen innebär ju att var och en skall fritt få ta upp virke. Min tolkning är att detta självfallet måste innebära att man också genom mera organiserade samhällseliga åtgärder kan ta upp det här virket. Om *var och en* fritt får ta upp virket, måste ju även samhället få vara med.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av jordbruksutskottets betänkande 14.)

Anf. 34 ANDRE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 10 om vattenvård.

Vattenvård

Anf. 35 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Folkpartiet har till detta betänkande fogat tre reservationer. De tar alla upp problem som gäller föroreningar i sjöar och hav.

I reservation nr 2 tar vi upp frågan om behovet av initiativ för att endast inaktiva och biologiskt nedbrytbara ämnen får släppas ut i havet – allt i enlighet med Pariskonventionen. Dessutom framhåller vi att åtgärder bör vidtas för att förhindra att vissa metaller dumpas i Nordsjön. Vi anser att dessa frågor bör tas upp i Öresundskommissionen.

Länsstyrelsen i Malmöhus län bör dessutom få i uppdrag att vidta snabba åtgärder för att rädda Ringsjön.

Herr talman! Hjälmaren är Sveriges till storleksordningen fjärde sjö. Under de hundra år som gått sedan två stora sänkningar genomfördes har den i mycket hög grad påverkats av människan. Sjön har ändrat karaktär, och genom vattenståndssänkningen och recipientanvändningen har obotliga skador åsamkats sjön.

Den s. k. Hjälmarutredningen redovisade sina förslag 1979. Förslag till förbättrad reglering framlades, och vattenförbund skall bildas.

Socialdemokraterna kritiserade då genom nuvarande jordbruksministern vid riksdagsbehandlingen att rapporten i så stor utsträckning endast ägnade sig åt problem som hörde samman med jordbruket. Svante Lundkvist framhöll i debatten att det också finns andra intressenter när det gäller Hjälmaren, bl. a. de som företräder fritidsintressen och naturvårdsintressen. Jag delar den uppfattning som den i och för sig mycket angelägna rapporten framförde, men jag anser också att utredningens förslag bör kompletteras

med förslag till åtgärder som berör andra områden.

Det är då förvånande att socialdemokraterna nu motsätter sig ett åtgärdsprogram som bevakar att alla aspekter tas fram.

Utskottet hänvisar i sin sammanställning till att vattenförbundet skall komma till stånd och till att länsstyrelsen arbetar med de problem som gäller Hjälmararen.

Det är i och för sig en riktig återgivning. Länsstyrelsen i Örebro län har utarbetat ambitiösa och bra rapporter. De är emellertid i mycket stor ursträckning en redovisning av dagsläget. Det som saknas är ett samlat åtgärdsprogram och det är till detta motionen från folkpartiets representanter från de tre berörda länen syftar.

Naturvårdsverket har tagit fram en rapport för Väneren. Hjälmararen är på grund av sitt ringa vattendjup en ännu mer hotad sjö, och åtgärder måste vidtas för att skydda oersättliga värden. I motionen från folkpartiet har vi skisserat åtgärder som erfordras.

Det gäller insatser för naturvården. Skyddsåtgärder är angelägna för vissa områden och öar.

Det gäller vattenförsörjningen. Flera kommuner tar sitt vatten från Hjälmararen, bl. a. Eskilstuna. Vi har problem med den omfattande jordbruksbevattningen och uttag från industrin.

Sjöfartsfrågorna är det angeläget att ta ställning till. Skall sjöfarten över huvud taget få finnas kvar på Hjälmararen? Sjöfarten kan inte upprätthållas och muddring är inte genomförbar, om inte statliga insatser görs.

Hjälmarområdet är dessutom ett av Mellansveriges betydelsefullaste områden för närturism.

Yrkesfisket och fritidsfisket är betydande och hotas bl. a. genom alumini-umutsläpp och troligen tidvis också av giftalger. Omfattande fiskdöd förekommer.

Slutligen bör också de beslutade och nödvändiga regleringsåtgärderna följas upp för att studera de problem som finns mellan jordbruk, rekreation, naturvård och sjöfartsintressen. Allt detta visar, herr talman, att ett åtgärdsprogram behöver tas fram för Hjälmararen.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Anf. 36 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det råder inget tvivel om att bevarandet av våra insjöar är en mycket viktig fråga. Jag tror inte att det finns någon, vare sig i jordbruksutskottet eller i kammaren som vill att vi skall få ytvatten förstörda vid våra kuster eller i våra insjöar.

Jag tror också att jag kan lova att regeringen är väldigt intresserad av att genom forskning, undersökningar och olika åtgärder försöka förebygga för svåra föroreningar. Vi vet att det redan finns föroreningar både i haven och i insjöarna, och vi har nu ett viktigt arbete att utföra för att stoppa föroreningarna och för att undanröja följderna av det som hänt.

Folkpartiet har i tre reservationer givit uttryck för en särmening i den här frågan, men jag tycker inte att våra åsikter skiljer sig så mycket åt i sak, utan

det är mest i fråga om metoderna för hur man skall arbeta för att få till stånd en förbättring.

När det gäller Hjälmaren skulle jag vilja säga att det redan pågår ett mycket intensivt arbete på lokalt plan. Alla de tre berörda länsstyrelserna arbetar nu tillsammans för att försöka förbättra förhållandena, och ett vattenvårdsförbund är också i gång.

I fråga om Nordsjön, som också har nämnts i en av reservationerna, finns det tre internationella konventioner – Oslokonventionen, Pariskonventionen och Bonnkonventionen – som var och en tar upp olika aspekter på nedsmutsningen av Nordsjön. Konventionerna berör det som dumpas från fartyg, den nedsmutsning som kan ske från oljeplattformar och den nedsmutsning som härrör från landbaserade källor, som man kallar det.

Jag vet att Sverige ofta i dessa sammanhang tar initiativ för att försöka få ännu mer gjort inom dessa konventioners ram, men vi måste vara klara över att internationellt arbete ibland tar tid och att vi inte ensamma kan bedriva en verksamhet för att förbättra t. ex. förhållandena i Nordsjön, utan då måste alla de kringliggande staterna medverka.

Det internationella arbetet inom de olika konventionerna är alltså viktigt. Det är inte länge sedan som det hölls konferenser bl. a. i London, där Sverige mycket hårt drev på för att få en förbättring.

När det gäller Ringsjön, Öresund och Laholmsbukten, som jag genom min bosättning känner väl till, pågår det en hel del aktiviteter. En utredning arbetar med Öresundsfrågan, ständiga mätningar görs. Varje år får jag från min egen kommun rapporter om badvattnets tillstånd i Öresund. Medan för bara några år sedan många kuststräckor var otjänliga för bad visade det senaste årets rapport att endast på ett ställe på hela kusten var vattnet inte helt tjänligt för bad. Det har alltså skett en oerhörd förbättring.

Men det finns fortfarande mycket att göra, och både från dansk och svensk sida arbetar man med att förbättra förhållandena. En stor hjälp härvid är den nordiska miljökonventionen, eftersom vi har kunnat ställa samma krav på Danmark som på de svenska kommunerna att rena vattnet.

Vi vet att länsstyrelsen arbetar intensivt för att försöka förebygga ytterligare nedsmutsning av Ringsjön och för att med olika kemiska och biologiska metoder rena den. Både länsstyrelsen och Ringsjökommittén arbetar mycket aktivt för att få ägarna till de kringliggande jordbruken att minska användningen av sådana kemikalier som kan urlaka vattnet och öka tillförseln av närsalter.

Förra året fick vi i riksdagen veta att ett av naturvårdsverkets projekt kommer att beröra just Laholmsbukten. Också där är alltså mycket på gång.

Jag tycker att folkpartiet med sina reservationer slår in öppna dörrar. En viktig utredning, som berör många av dessa problem, har lämnats och remissarbetet är färdigt. Vi kan nu vänta resultat under de närmaste åren. Oerhört mycket görs på det lokala planet. Jag kan inte se det på annat sätt än att när folkpartiet, trots att utskottet har gjort en mycket stark och informativ skrivning, ger uttryck för särmeningar är det för att försöka locka till sig miljöroster. Det är kanske nödvändigt för folkpartiet för att bredda sitt

underlag, men skall man försöka föra miljörelsens talan bör man nog ha litet bättre på fötterna.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Nr 50

Fredagen den
16 december 1983

Vattenvård

Anf. 37 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Grethe Lundblad säger att regeringen är intresserad av dessa frågor. Det tror jag också att den är. Jag finner möjligen att socialdemokraternas intresse har förändrats något under de två senaste åren mot när de var i opposition.

Grethe Lundblad säger att jag försöker slå in öppna dörrar. Så är det inte. Det finns en skillnad mellan oss i synen på dessa frågor. När det gäller Hjälmaren sade jag i mitt anförande att man ger rapporter och tar fram redovisningar av dagsläget. Men vi vill ha ett åtgärdsprogram med förslag, och det är någonting annat än att registrera nuvarande förhållanden.

Att jag har ägnat mig huvudsakligen åt Hjälmaren beror på att frågorna om Nordsjön, Ringsjön och Öresund tidigare har behandlats så mycket i kammaren. I den ansträngda arbetssituation som riksdagen nu har ansåg jag därför att jag inte borde ta upp tiden med att diskutera dessa frågor igen.

Det borde finnas möjligheter att ta fram ett åtgärdsprogram för Hjälmaren. När det gick att göra det för Vänern, varför skulle det då inte gå att göra det för Hjälmaren?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 38 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det framgår bl. a. av utskottets skrivning att länsstyrelserna i Örebro län, i Södermanlands län och i Västmanlands län bedriver ett planeringsarbete för att sätta in åtgärder i Hjälmaren, bl. a. för att förbättra vattentillståndet. Vidare har det gjorts en utredning om en nyligen upptäckt förorening, och ett vattenvårdsförbund är under bildande.

Jag tror visserligen, Ernestam, att åtgärdsprogram kan vara bra, men i en situation då det pågår mycket av lokala aktiviteter kan det faktiskt bli så, att om man använder alltför mycket ord, kan handlandet försenas. Och vi tycker åtminstone från majoritetens sida att det snarare är handling än ord som behövs. Därför tycker vi att man måste stödja alla de aktiviteter som pågår på olika håll och gärna se till att de ytterligare förstärks.

Anf. 39 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! De lokala åtgärderna skulle få ett utomordentligt bra stöd, om riksdagen uttalade sig också för ett åtgärdsprogram.

Anf. 40 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag vill upprepa för Ernestam att jag tycker att det snarare är handling än ord som behövs. Det finns många brister i miljöpolitiken som vi kan ta upp, men just när det gäller ytvattenfrågorna har problemen

uppmärksammas. Jag tycker faktiskt att folkpartiet slagit in öppna dörrar genom de särmeningar som de givit uttryck för i utskottet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av jordbruksutskottets betänkande 14.)

Anf. 41 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 11 om miljövärdskforskning.

Miljövärdskforskning

Anf. 42 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Miljön är en mycket viktig del av vår tillvaro. Det är helt enkelt på det sättet att en god miljö är en förutsättning för vår existens. Det är därför viktigt att vi har en miljöforskning som bevakar alla de problem som kan uppstå och även att vi genom en ordentlig forskning får möjlighet att förutse litet grand av det som kan hända.

Miljöforskningen är vitt omspännande. Den måste behandla en rad frågor på områden som biologi, kemi, biovetenskap, fysik, ekologi, sociologi och medicin. Listan kan säkerligen göras betydligt längre. Problemet är att de forskningsråd som vi i dag har inte fullt ut har denna spännvidd utan är ämnesinriktade. Det gör att miljövärdskforskningen och forskningen om naturresurserna får svårigheter. Denna forskning prioriteras inte på det sätt som borde ske. Det är stor risk för att de forskningsprojekt som skulle kunna bevaka det som jag här talat om helt enkelt hamnar mellan stolarna och inte blir av.

Det är också viktigt att vi kan få tillämpningar av denna forskning omsatta i praktiken, så att vi därigenom kan få den erfarenhet som krävs.

Som jag beskrivit kan det hända att denna forskning inte blir av därför att ingen riktigt känner för den. Ingen har det direkta ansvaret för att den skall komma till stånd och stötts upp. Det är naturligtvis inte ett bra förhållande. Vi måste alltså göra något, och vi har från centerpartiets sida i en reservation i utskottet framhållit att det bör tillsättas en utredning med uppgift att göra en översyn och lägga fram förslag i den riktning som vi angivit. Det är helt enkelt fråga om ett forskningsråd som skall ha till uppgift att syssla med dessa frågor.

Man kan jämföra med uppläggnings av forskningen och utbildningen inom jordbruk och skogsbruk, och man skulle kunna tänka sig att det byggs upp ett system som liknar detta. Det har nu tillsatts en utredningsman, som skall se över forskningen och utbildningen inom hela det område som jordbruksdepartementet handhar. Forskningen om miljö och naturresurser undantogs dock i det sammanhanget, och avsikten var då att man skulle tillsätta en särskild utredningsman för enbart detta område. Det är också det

som vi nu vill att man omgående skall göra, så att vi så småningom får fram ett resultat, som leder till att vi får ett forskningsråd som är fristående från naturvårdsverket. Det mesta av den forskning som bedrivs på det här området utgår ju från naturvårdsverket, och det är naturligtvis bra, men det räcker inte till.

Herr talman! Jag vill med de här orden yrka bifall till reservation 1 vid betänkandet.

Anf. 43 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Folkpartiet har i tre motioner redovisat behovet av särskilda forskningsinsatser inom skilda områden.

I motion 408, undertecknad av Karin Ahrland och Hans Petersson i Röstånga, föreslås att riksdagen skall begära att regeringen uppdrar åt naturvårdsverket att med hänvisning till stranderosioner i Löderup i Skåne intensifiera forskningen om erosioner. Årligen försvinner strandområden, och även fastigheter är hotade.

Kerstin Ekman och Kenth Skårvik tar i en annan motion upp behovet av forskning gällande skador på sjöfågel.

I motion 633 tar jag tillsammans med Börje Stensson upp aluminiumutfällningars skadeverkan, inte minst i samband med förändrade pH-värden i sjöar. Behov finns av att få fram alternativa kemikalier för reningsverk, och över huvud taget behöver aluminiumfrågorna särskilt markeras i samband med forskningsinsatser.

Utskottet hänvisar till av naturvårdsverket prioriterade områden. De tre områden för forskningsinsatser som tas upp i motionen är så angelägna att riksdagen borde betona detta. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 2. Ett bifall till denna reservation innebär att behovet av de åtgärder som redovisats i motionerna 408, 478 och 633 tillgodoses.

Anf. 44 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har väckt en motion, nr 1002, där jag begärt att till Ljusdals kommun skall förläggas ett försöksprojekt avseende ett giftfritt jord- och skogsbruk. Många människor är i dag oroliga för den användning av olika kemikalier som förekommer bl. a. i skogen och i jordbruket. Visserligen utövas en kontroll över de olika bekämpningsmedlens användning, men man vet inte så mycket om den sammanlagda effekten av denna på bl. a. människor och natur i framtiden. Det finns heller ingenting dokumenterat om vad det skulle innebära att få till stånd ett helt eller till stor del giftfritt skogs- och jordbruk i vårt land – ekonomiskt, sysselsättningsmässigt och ur många andra aspekter som bör studeras.

Ett sådant här försöksprojekt skulle också ha betydelse för forskning och forskare.

Att jag har väckt min motion beror bl. a. på att ett enhälligt kommunfullmäktige i Ljusdal i brev till regeringen har begärt att Ljusdal skall få bli förläggningssort för det här försöksprojektet.

Regeringen har skickat detta brev till den utredning som har studerat

användningen av kemiska medel i jord- och skogsbruket. Utskottet har hänvisat till att denna utrednings betänkanden är ute på remiss och till att utfallet härav skall avvaktas. Efter vad jag förstår har denna utredning inte tagit ställning vare sig till min motion eller till begäran från Ljusdals kommun. Utredningen menar att detta är en ekonomisk fråga och att det därför är regering och riksdag som skall fatta besluten om ett eventuellt försöksprojekt. Det är litet märkligt att utskottet inte har en uppfattning om huruvida det är angeläget eller inte att denna typ av försöksprojekt kommer till stånd. Man kan inte bara krypa bakom utredningar och remisser.

Jag vill fråga utskottets talesman: Har ni någon uppfattning om ett sådant här försöksprojekts angelägenhet? Jag tycker att det är mycket viktigt. Om Ljusdals kommun inte skulle vara lämplig, kan man väl tänka sig någon annan kommun i landet, där jordbruket kanske är mera utvecklat än i Ljusdal. Det viktiga är att man får till stånd ett forskningsprojekt av denna typ. Om inte Ljusdal är en lämplig kommun kan man diskutera någon annan plats i landet.

Jag vill som sagt veta om utskottet har någon uppfattning. Av betänkandet får jag inte fram någon sådan – där står det ingenting. På det sättet skall man inte behandla en sådan här viktig fråga.

Jag yrkar bifall till reservationen av John Andersson.

Anf. 45 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Skälet till att miljövärdskforskningen organiserades under naturvårdsverket i form av en särskild forskningsnämnd var strävan att få en nära anknytning mellan forskningen och det praktiska arbetet. Enligt alla tillgängliga bedömningar har detta fungerat bra. Naturvårdsverkets forskningsnämnds sätt att arbeta anges ofta som mönsterbildande. Det är viktigt att stryka under att det inte är verket som sådant som hanterar forskningen, utan en särskild forskningsnämnd med företrädare för olika forskningsintressen och avnämningarrepresentanter.

Miljövärdskforskningen har utretts. Miljöforskningsutredningens förslag, som lades fram i mitten av 1970-talet, lämnades vidare till naturresurs- och miljökommittén. Dess betänkande remissbehandlas nu. Det finns anledning att avvakta denna remissbehandling innan något görs, eftersom det, som jag sade, fungerar bra på det sätt som verksamheten redan är organiserad.

När det gäller folkpartimotionerna vill jag bara hänvisa till vad som sägs i utskottets betänkande. Den sammanställning av forskningsprojekt som där redovisas representerar väl det som motionärerna vill uppnå.

Den allmänna målsättning som redovisas i vpk-motionen, att åtgärder krävs för att man skall begränsa och på sikt upphöra med användningen av olika slags gifter i jord- och skogsbruket, delas av socialdemokratin. Arbetet med att utröna på vilka olika sätt som vi skall kunna åstadkomma detta pågår. Det finns anledning att här observera de beslut som riksdagen i skilda sammanhang har fattat för att begränsa denna användning. Den särskilda kommitté som behandlade användningen av kemikalier i jord- och skogsbruket har presenterat sina förslag. De har varit föremål för remissbehandling. I

kommitténs förslag tas också frågan om behovet av särskilda referenskommuner eller undersökningskommuner upp.

Utskottet har i sin behandling av vpk-motionen icke tagit ställning till om Ljusdal är en lämplig kommun eller inte. Utskottsmajoriten vill avvakta den beredning som pågår inom regeringskansliet, för att därefter få möjlighet att sätta in denna del av forskningen i ett större sammanhang.

Herr talman! Mot bakgrund av den redovisning som lämnas i utskottsmajoritetens skrivning vill jag yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Anf. 46 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvist säger att miljövårdsforskningen under naturvårdsverket fungerar bra – och det är möjligt. Vi har inte kritiserat den verksamheten, men vi har sagt att den inte räcker till.

Vi måste i större utsträckning få in miljövårdsforskningen i det forsknings-system som finns i övriga sammanhang. Miljövårdsforskningen, och även naturresursforskningen, sträcker sig över alla områden. Vi måste därför få till stånd en samordning på något sätt. Det kan bäst ske genom att miljövårdsforskningen inordnas i samma system som övrig forskning.

Vi tror att den modell som vi nu har innebär en begränsning. Det är därför som vi har avgett en reservation.

Anf. 47 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Det var vissa positiva tongångar från Ulf Lönnqvist till ett sådant här försöksprojekt. Det noterar jag med tillfredsställelse, och jag hoppas att försöket kommer till stånd snarast möjligt. Jag kan ge Ulf Lönnqvist ett tips. Om jag inte har alldeles fel finns det ett liknande projekt i Finland – en s. k. eko-kommun. De har alltså funnit att det är angeläget att få till stånd denna typ av projekt.

Ett motargument i debatter där man angriper kemikalieanvändningen är att det skulle ställa sig alldeles för dyrt att avstå från användningen av kemikalier i skogs- och jordbruket. Inte minst av den anledningen är det viktigt att man utreder de ekonomiska konsekvenserna av ett giftfritt jord- och skogsbruk.

Anf. 48 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! Ulf Lönnqvist säger att de frågeställningar som vi har tagit upp i vår reservation täcks av de prioriterade forskningsområden som redovisas i betänkandet. Jag tycker ändå att det är angeläget att riksdagen betonar dessa frågor. Samtidigt som vårt land i norr utökas genom landhöjningen är stora områden i Skåne hotade av erosion.

Kerstin Ekman kommer senare att behandla frågan om skador på sjöfågel.

När det gäller aluminiums skadeverkningar vill jag ställa en fråga: Vet Ulf Lönnqvist hur oroad fiskarbefolkningen vid t. ex. Hjälmaren är över den omfattande fiskdöden, som troligen beror på aluminiumutsläpp? Tonvis med fisk dör, och man får mycket begränsade fångster.

Allt detta visar att det finns behov av att riksdagen direkt gör uttalanden i dessa frågor.

Anf. 49 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag trodde, Lennart Brunander, att det viktigaste var att miljövårdsforskningen fungerade bra. Om vi är överens om att den gör det, kan vi rimligen avvakta resultatet av behandlingen av naturresurs- och miljökommitténs betänkande. Forskningsrapporten från mitten av 1970-talet remitterades ju till denna kommitté – som var en av centerpartiets s. k. flaggskepp – för att kommittén skulle behandla just denna fråga. Om man inte hade trott på kommitténs möjligheter, hade man naturligtvis inte remitterat frågan dit.

Eftersom det nuvarande systemet fungerar bra, bör vi i lugn och ro kunna avvakta resultatet av denna behandling.

När det gäller Bertil Måbrinks motion och folkpartiets motioner vill jag än en gång bara hänvisa till vad jag tidigare har sagt och vad som står i utskottets betänkande.

Anf. 50 BERTIL MÅBRINK (vpk) replik:

Herr talman! Om min motion står det ingenting i utskottsbetänkandet – det kan vi väl ändå vara överens om, Ulf Lönnqvist. Att man talar om att den valser omkring i ett kommittébetänkande och i remissbehandlingen av det är ju ingenting. Men Ulf Lönnqvist kompletterade detta och sade att ett sådant här projekt är viktigt.

Jag har gått igenom kommittébetänkandet och försökt hitta någonting om detta försöksprojekt men inte lyckats. Det är ju ett rätt tjockt betänkande, och jag förmodar att Ulf Lönnqvist, som är mer insatt i dessa frågor, kanske har läst betänkandet och kan tala om för mig ungefär var i betänkandet jag kan hitta någonting om detta försöksprojekt. Jag har alltså försökt men inte kunnat hitta någonting om det i utredningens betänkande.

Anf. 51 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Herr talman! I min förra replik till Bertil Måbrink hänvisade jag dels till vad jag tidigare sagt här från talarstolen, dels till vad som står i utskottsbetänkandet. Det tycker jag fortfarande att jag kan hänvisa till.

När det gäller skrivelsen från Ljusdals kommun är det på det sättet att regeringen i samband med behandlingen av ett utredningsbetänkande naturligtvis också tar ställning till de olika skrivelser och förslag som överlämnats till kommittén. I den mån kommittén inte speciellt har berört dem tas de alltså upp i den slutliga behandlingen av ärendet.

Anf. 52 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vad som sker med vår sjöfågel sker oftast i det tysta. Vi får visserligen år efter år uppgifter om svåra skador på sjöfågel med anledning av oljeutsläpp, men det finns även andra skador. Fåglarna skadas av miljögifter, och vid den tid som vi väckte motion 478 hade man upptäckt en mystisk

sjukdom som drabbade sjöfågel på västkusten. Man hade också vid en sjöfågelräkning utmed Bohuslänskusten upptäckt sjöfåglar som varit oljeskadade även vid andra tider än då vi känt till att oljeutsläpp inträffat.

Det är enligt expertis mycket angeläget att möjlighet gives att forska vidare. Därför beklagar jag att yrkandet om att betona angelägenheten av detta arbete inte tillstyrks av utskottsmajoriteten.

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av jordbruksutskottets betänkande 14.)

Anf. 53 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 12 om djurskydd m. m.

Djurskydd m. m.

Anf. 54 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 12 handlar om djurskydd och då bl. a. om försök med djur. Vi vet ju att det förekommer en ganska stor mängd försök med djur. Det är naturligtvis en verksamhet som måste förekomma i vissa sammanhang men som vi så långt som det är möjligt måste begränsa. Det är därför litet synd att utskottsmajoriteten inte velat ställa sig bakom de idéer om att få fram alternativ till djurförsök som tas upp i en motion från Anders Dahlgren och Bertil Fiskesjö. Alternativ verksamhet är ju förutsättningen för att vi på ett mer radikalt sätt skall kunna ändra nuvarande förhållanden. Kortsiktigt blir det kanske billigare att använda djur i s. k. LD50-test, men långsiktigt blir det mycket dyrare, eftersom det går åt en massa djur. Det finns alltså både etiska och ekonomiska motiv för att göra någonting på det här området.

LD50-tester går ut på att man skall hålla på med dessa försök tills 50 % av de djur som tillförs det medel som skall testas har dött. Då har man fått fram vilken giftighet medlet har. Fördelen med dessa tester är att de är godkända i många länder – man hänvisar till dessa tester. Men på allt fler håll och bland allt fler forskare börjar man komma underfund med att denna försöksmetod inte är nödvändig, man kan använda andra metoder. Framför allt kan man ta fram alternativ där man inte behöver använda sig av djur. Det finns en forskning om detta, men den forskningen behöver understödjas och få mer medel för att kunna utveckla dessa alternativ. Därför tycker jag att det hade varit rimligt att utskottet sagt ifrån och att riksdagen hade gett regeringen till känna att vi verkligen vill stödja denna verksamhet och uppmana regeringen att vidta åtgärder. Utskottet hänvisar i betänkandet till att riksdagen har gjort uttalanden tidigare. Det är riktigt, men det räcker inte – vi måste göra det återigen.

Jag kan tillägga att detta förslag inte är någonting som vi bara slängt fram utan vidare – det finns en mycket stark opinion som inte accepterar att man håller på med djurförsök på det sätt som man gjort hittills. Man måste hitta nya vägar. Dessa nya vägar är de alternativ som man kan få fram.

Det är helt klart att när man skall släppa ut ett kemiskt ämne i handeln för nyttjande, så måste detta medel på något sätt ha prövats. Men det kan ske på annat sätt än genom att plåga djur.

Det finns också motioner om en annan sammansättning av de etiska nämnderna. Detta kommer Pär Granstedt att ta upp senare i debatten. I reservation 4 för vi fram vår uppfattning, att de synpunkter som motionärerna presenterar är hållbara. Den sammansättning som de etiska nämnderna har i dag ger utan tvivel de forskare som sysslar med djurförsök ett ganska stort övertag. Den synpunkt som förs fram i vår motion om att det är angeläget att stärka det politiska ansvaret i dessa nämnder är välgrundad. Därför bör den här frågan ses över.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till de reservationer i utskottsbetänkandet där vi tar upp dessa frågor.

I utskottsbetänkandet tar man också upp frågan om hur slakt av djur skall gå till. Där vill jag yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag. Vi kan från centerpartiets sida inte ställa upp på de idéer som förs fram om att man av religiösa skäl skall använda s. k. koscherslakt. Vi tycker att man även i detta sammanhang måste visa humanitet mot djur. Religionsfriheten får inte användas som täckmantel i detta fall.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till de reservationer som centerpartiet fogat till i det föreliggande betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 55 KERSTIN ANÉR (fp):

Herr talman! Jag skall egentligen tala om djurförsök, men för att inget som helst missförstånd skall uppstå vill jag nämna att motionen om koscherslakt egentligen var en religionsfrihetsmotion och inte en djurskyddsmotion. Djurskyddet har jag aldrig på minsta vis satt i fråga. Det framgår också väldigt tydligt om man läser motionen. Om denna typ av slakt är djurplågan- de, skall den självfallet aldrig under några omständigheter tillåtas. Det har jag sagt i motionen.

Jag är mycket glad att det i år har blivit utrett hur det verkligen står till med denna typ av slakt. Därmed vet jag att jag inte kan låta judiska och muslimska religionsutövare använda denna typ av slakt i Sverige. Det finns goda skäl för det. Det var allt som jag ville med min motion.

Jag vill kommentera ett par av djurskyddsfrågorna. Det gäller praktiska åtgärder för att göra livet något lättare för försöksdjuren och minska deras antal.

Jag och andra motionärer har påpekat att de djurskyddsetiska nämnderna icke riktigt har den sammansättning de borde ha. Fler lekmän borde få plats i dem liksom forskare, som ser på djurs normala beteende och inte bara på deras beteende under tortyr.

Utskottet avfärdar detta med att de etiska nämnderna huvudsakligen är avsedda att tillgodose allmänhetens krav på insyn. Då har emellertid utskottet läst den ursprungliga propositionen ganska dåligt. I proposition 1978/79:13 står nämligen på s. 19 att "nämnderna skall ha en rådgivande funktion. Det förutsätts dock att försöksledaren kommer att följa nämndens utlåtanden." Statsrådet påpekade i det följande att i sista hand den ansvariga hälsovårdsnämnden skall kontrollera att djuren inte utsätts onödigt lidande, vilket sker genom att nämnden följer den etiska nämndens utlåtanden. Det är alltså ingalunda oväsentligt vilken sammansättning denna etiska nämnd har och vilken majoriteten i den är. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 4.

Beträffande de s. k. LD50-testerna är skillnaden mellan utskottet och fp-reservanten, Börje StenSSon, att den senare önskar lägga ännu starkare tonvikt på kravet att snabbt göra något på internationellt plan för att minska eller avskaffa användandet av detta test. Miljoner djur plågas och dödas årligen för detta test, som enligt en samlad bedömning av forskare och industriföreträdare endast har politiska fördelar, dvs. det låter sig bekvämt kvantifieras i lagstiftning. Jag har på senare år flera gånger varit med vid internationella konferenser om försöksdjur, där man aldrig hört någon försvara LD50-metoden. Alla skyller enbart på politikerna, som inte inser att man måste övergå till andra testmetoder för att skydda allmänhetens hälsa.

I själva verket finns det forskningsresultat som är 40 år gamla och som visar att man kunde få fram lika pålitliga resultat med enbart sex djur per ämne i stället för som nu hundratals. På grund av påtryckningar från djurvänner i USA har industrin nu plötsligt fått fram alternativ till det s. k. Draize-testet, varvid man droppar mer eller mindre frätande ämnen i ögonen på kaniner och sedan subjektivt och ytterst osäkert uppskattar hur mycket ögat blivit skadat.

I förra veckan var jag med på en konferens i Genève, som var anordnad av CIOMS och WHO, alltså den internationella organisationen för alla nationella läkarförbund i världen och världshälsoorganisationen. Där talade även forskare som annars var helt positiva till djurförsök energiskt emot att man fortsatte med LD50. En av huvudtalarna, professor F. Robbins, nobelpristagare och ordförande i amerikanska vetenskapsakademiens medicinska institut, medgav att de alternativa metoderna ofta är bättre än djurförsöken. Han sade: "När den farmaceutiska industrin blir tillräckligt pressad av opinionen, kommer den fram med en annan och bättre teknik."

Vad som fattas i denna enighet är alltså att politiker och ämbetsmän i alla länder slår sig samman och avskaffar de legala kraven på LD50-metoden och gör det möjligt för andra och mindre djurplågande metoder att bli allmänt antagna. Detta är brådskande. Särskilt bör regeringen driva denna fråga inom Europarådet, OECD, WHO och andra internationella organ. Av den anledningen yrkar jag bifall även till reservation nr 1 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 56 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Varför är djurskydd viktigt i en tid, när mänskligheten hotas av atomkrig? Varför bekämpa exploatering av djur, när så många människor är grovt exploaterade?

Svaret är, att det finns ett samband mellan attityderna till skilda former av liv. En civilisation som är i stånd att utrota djurarter är också i stånd att utrota människor. En civilisation som utsätter djur för lidande bara för pengars skull blir benägen att sluta ögonen även för mänskligt lidande, när penningintresset så kräver.

Det är från denna utgångspunkt vi i vpk angriper plågsamma djurförsök och vänder oss mot den bristfälliga övervakningen av djurens förhållanden.

För att bedöma djurförsök finns i vårt land de s. k. etiska nämnderna. Den ursprungliga tanken bakom nämnderna var säkert riktig, men innehållet har allvarligt förfuskats. I vissa fall råder helt häpnadsväckande förhållanden, som grovt avviker från normal förvaltningspraxis.

Praktiken visar att nämndernas sammansättning är orimlig. Och hur kan den bli annat, när två tredjedelar av ledamöterna redan i utgångsläget är knutna till djurförsöksverksamheten – dvs. mer eller mindre lever av den?

Jag vill fråga utskottets talesman var någonstans i svensk förvaltning det finns ett organ där en intressegrupp redan från början har kvalificerad majoritet. Jag vill också fråga honom om det skulle anses vara en godtagbar ordning, om t. ex. arbetsdomstolen till två tredjedelar bestod av representanter för arbetsgivarna.

Därtill kommer andra, än märkligare förhållanden. Djurförsöksintressenterna söker öka sina majoriteter genom att inverka även på tillsättningen av lekmanrepresentanter. I t. ex. Göteborgs högskoleregion har forskarna uppmanats av lantbruksstyrelsen att framlägga förslag på fem lekmän. En grupp skall alltså styra urvalet av en annan grupps representation.

Som om denna oförskämda handplockningsmetod inte var tillräcklig ser lantbruksstyrelsen till att slagsidan ökar ytterligare. Den organisation nämligen som principiellt vänder sig mot plågsamma djurförsök och som är den klart största djurskyddsorganisationen i landet företräds av endast 9 bland 42 djurskyddsrepresentanter i nämnderna. Även en hårdad parlamentarisk cyniker som jag måste höja ögonbrynen inför en så ohöjd manipulering.

Så något om handläggningsmetoderna. På framställning av läkemedelsfabrikanterna handläggs deras försöksärenden i särskild ordning. Ärendena avgörs av en minoritetsgrupp på bara tre ledamöter. En sådan handläggning saknar allt stöd till både form och praxis. Som förvaltningsrättslig metod är den helt absurd.

I läkemedelsföretagens framställningar kan eventuellt finnas uppgifter som bör läggas under sekretess. Men det är inget skäl att undanhålla ärendena från nämnden, eftersom sekretesskravet gäller alla som deltar i en handläggning. Det är helt uppenbart att denna märkliga handläggningsmetod tillkommit för att underlätta för läkemedelsindustrin att bli behandlad förmånligt och få sina djurförsök godkända. Förfarandet är att beteckna som

direkt korrupt. Dessutom innebär sekretess för kommersiellt ömtåliga uppgifter inte att man får lägga andra uppgifter i ärendet under sekretess. Sekretess skall alltid vara undantag och offentlighet regel. Endast uppgifter vars offentliggörande direkt skadar en sökandes i lagen definierade intresse skall sekretessbeläggas. Exempelvis uppgifter om djurens reaktioner vid försöken skall inte sekretessbeläggas.

Jag tycker det är anmärkningsvärt att utskottet inte har reagerat mot dessa för utskottet väl kända missförhållanden. Man har rätt att vänta sig en annan reaktion av utskottet än bara det poänglösa påståendet att det inte spelar någon roll hur många lekmän som sitter i nämnderna.

Samma undanligande likgiltighet visar utskottet inför frågan om djurförsökens meningsfullhet. Utskottet hävdar att djurförsöken är oundgängliga och kan undvaras bara om andra metoder finns. Jag vill hävda att detta resonemang i sin helhet är moraliskt och logiskt felaktigt. Hur kan utskottet med sin värdering påstå att de djurförsök som förekommer är att betrakta som oundgängliga?

Vi har fallet med besprutningsmedlet Reducymol. Det skulle användas till besprutning av julstjärnor för att hindra deras naturliga växt. Men odlarna av julstjärnor var ganska ointresserade av medlet. Det fanns alltså inget behov av preparatet. Men man tog död på över 600 individer av olika djurarter för att testa det. Jag vill med anledning därav fråga utskottets talesman om dessa djurförsök var oundgängliga.

Vi har fallen med tester av kosmetika på djur. Där kan en liknande fråga ställas. Är det oundgängligt att offra mängder av djur för att kunna bjuda ut allt fler meningslösa kosmetiska preparat? Och var finns f. ö. logiken i utskottets resonemang? Jordbruksutskottet har sig väl bekant att det saluförs en mängd kosmetiska artiklar här i landet som inte alls är testade på djur. Mig veterligen har ingen, inte ens någon i jordbruksutskottet, gjort gällande att dessa artiklar borde förbjudas av den anledningen. Om det alltså går att få fram kosmetika utan djurtest, varför är då djurtest på kosmetiska preparat så oundgängliga enligt utskottet? Och är det under sådana omständigheter värdigt civiliserade människor att tillåta försök som enligt beskrivningar hos försöksdjuren vållar "tårar, diarré, konvulsioner, jämmer, blödningar från ögon och mun"?

Inte nog med att utskottet tiger och springer undan sådana frågeställningar. Man ger i betänkandet dessutom helt vilseledande uppgifter då det gäller de ekonomiska medlen för alternativa metoder för djurförsök. Man avvisar en centermotion om alternativa metoder genom att säga att centrala försöksdjursnämnden för nästa budgetår yrkat på en betydande höjning för utvecklingen av sådana metoder.

Påståendet är inte i sig fel, men det döljer på ett raffinerat sätt sanningen. Försöksdjursnämnden har i och för sig begärt en ordentlig påspädning – det framgår av jordbruksdepartementets *petita* på s. 76, som utskottets talesman kan studera om han vill – men det gjorde den förra året också. Latbruksstyrelsen äskade för budgetåret 1983/84 en höjning av nämndens totalanslag med hela 66 %. Men departementet gick med på 8,7 %, dvs. mindre än

inflationen. Med den totalramen, som förmodligen blir ännu snävare, eftersom man har en ännu strängare budgetprövning för nästa år, och det kan därför omöjligt bli mer pengar för alternativa metoder. Anslaget realvärde har i själva verket minskat.

Just här hittar vi själva kärnan i utskottets felaktiga inställning. Man ser inte förutsättningslöst på frågan om djurförsök. Man accepterar det faktum att djurförsöksmetoderna är etablerade, och därav drar man den logiskt oacceptabla slutsatsen att det är de alternativa metoderna som så att säga av egen kraft skall kämpa sig fram. Men det rätta synsättet vore ju i stället att förutsättningslöst och hederligt fråga: Vilken metod är den etiskt riktiga, och vilken metod är den vetenskapligt mest korrekta?

Att plågsamma försök med djur förekommer är nämligen i huvudsak en följd av att man inte har brytt sig om att ställa några frågor. Man har varit etiskt och moraliskt indifferent och likgiltig. T. ex. har man hittills dödat 7-8 vilda apor varje vecka för att få fram poliovaccin. Men nu kan man genom odling av celler från ett enda djur tillgodose hela vaccinbehovet. Den nya metoden skall börja tillämpas så snart man får pengar till den. Och då frågar jag: Varför tog man inte reda på detta långt tidigare? Sådan cellodling har nämligen förekommit i mer än 20 år. Metoden existerade, men forskare, myndigheter och riksdagsutskott brydde sig inte om det. Man lät i årtal döda mängder av apor. Likgiltighetens och fördumningens triumf. Det finns ju som bekant så gott om apor!

Allt detta för oss slutligen över på den mest grundläggande frågan i sammanhanget, nämligen frågan om djurförsökens vetenskapliga relevans.

Just på den punkten gör den härskande synens företrädare – och dit hör ju dess värre utskottets majoritet – sina fundamentala vetenskapsteoretiska misstag. Man resonerar som om det handlade om att ersätta djurförsöken med metoder som var lika bra. Men det är inte alls det frågan rör sig om.

Försök med komplexa levande organismer, t. ex. olika högre djurarter, är i verkligheten bland det mest opålitliga man kan tänka sig. Bevisbördan borde egentligen ligga på djurförsöksanhängarna.

Komplexa, självständiga, levande organismer är principiellt olämpliga som vetenskapliga försöksobjekt. Användandet av dem försvårar möjligheterna att klart precisera den vetenskapliga frågeställningen och att renodla experiment och studiet av processer och reaktioner.

Användandet av levande djur leder oss också till helt felaktiga paralleller – till slutsatser som egentligen saknar vetenskaplig grund eller är allmänt osäkra och tvivelaktiga i sin logik.

Det pågår t. ex. experiment där man utsätter kaniners hörselorgan för starka ljudchocker. Man tror sig därigenom kunna dra slutsatser om hörselskador på människor. Detta är vetenskapsteoretiskt ytterst tvivelaktigt. Det är ju allom bekant att kaninsläktets hörselförmåga under en mycket lång biologisk utveckling har anpassats till denna djurarts speciella behov. Det är behov som i grunden skiljer sig från de mänskliga. Några slutsatser om ljudnivåers skadlighet för människor kan definitivt inte dras från sådana experiment. Grymheten mot djuren är meningslös.

Än mer obskyrt är det när man testar psykofarmaka på levande djur. Psyket och dess materiella bas – det högre nervsystemet – skiljer sig hos människan på ett avgörande kvalitativt sätt från motsvarande företeelser hos däggdjuren. Därtill kommer att olika reaktioner och biverkningar – särskilt sådana som inte är av materiellt slag – inte kan studeras på levande djur. Djuret är som bekant inte i stånd till sådan kommunikation med forskaren att information om dem kan gå fram. Det var bl. a. dessa förhållanden som gjorde att ett stort läkemedelsföretag i höstas fick dra tillbaka ett preparat från marknaden på grund av dess iakttagna biverkningar på människor. Detta hade man inte kunnat studera eller förutse, trots att man vid utprovningen hade använt mängder av djur.

Fru talman! Det är denna vetenskapliga tvivelaktighet och de risker för människor den medför som vpk vill ha belyst i en särskild undersökning.

Utskottet vill uppenbarligen inte förstå de risker för vetenskapliga fel som här föreligger, utan hänvisar på ett slött och mekaniskt sätt till djurförsökens påstådda outhärlighet. Jag tycker det visar en beklämmande omedvetenhet om vari problemet på området ligger. Det visar inte bara likgiltighet för djuren. Det visar i än högre grad likgiltighet för människan.

Det är dags för utskottet att i fortsättningen tillämpa ett djupare tänkande i dessa frågor och att göra en mer grundlig analys av problemet med djurförsöken. Om ni gör det, kommer också ni i majoriteten att se hela denna sak på ett annat sätt. Det blir till åtnad både för djuren, människorna och vetenskapen.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3 och 5. Jag vill samtidigt meddela att vpk-gruppen i slutvoteringen kommer att, i andra hand, rösta för centerreservationen nr 4.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 57 OVE KARLSSON (s):

Fru talman! I utskottsbetänkandet behandlas ett antal motioner som samtliga gäller djurskyddsfrågor. Jag hoppas att vi alla är överens om det angelägna i att så långt möjligt skydda djur mot plågsamma djurförsök.

I reservation 1 vill den folkpartistiske reservanten att riksdagen skall ge regeringen till känna vad han anför i anledning av yrkandet i motion 1982/83:149 om minskad användning av LD50-metoden. Utskottsmajoriteten delar uppfattningen att det är angeläget att användningen av försöksdjur så långt möjligt begränsas och att en övergång till andra forskningsmetoder stimuleras. Den uppfattningen har också tidigare redovisats i riksdagen av jordbruksutskottet. Frågan om en modifierad eller minskad användning av LD50-metoden har aktualiserats i olika sammanhang under senare år och således varit föremål för behandling och beslut tidigare. Som framgår av utskottets utlåtande har inom försöksdjursnämnden tillsatts en särskild arbetsgrupp för att bevaka frågor kring LD50-metoden.

Med denna kortfattade motivering vill jag härmed yrka bifall till utskottets

hemställan om avslag på reservation nr 1.

I reservation 2 anförs att det finns starka skäl för en intensifierad satsning på alternativa metoder för djurförsök. Utskottet hänvisar här till att riksdagen år 1978 uttalade att centrala försöksdjursnämnden särskilt skulle verka för en minskad användning av försöksdjur. Av den anledningen har nämnden successivt fått ökade budgetmedel. Nämnden prioriterar också utvecklingen av alternativa metoder.

Jag vill med det anförda yrka avslag på reservation nr 2 och bifall till utskottets hemställan.

I reservation nr 3 och 4 behandlas de djurförsöksetiska nämnderna. I de motioner som ligger till grund för reservationerna krävs ändrad sammansättning av de etiska nämnderna för djurförsök. De ideella djurskyddsorganisationerna är representerade i nämnderna och med något undantag t. o. m. i klar majoritet bland nämndernas lekmanrepresentanter.

Enligt uppgift är också avsikten den att lantbruksstyrelsen under innevarande mandatperiod för dessa lekmanrepresentanter skall göra en utvärdering av de etiska nämndernas arbete. Jag tycker att det kan vara både befogat och klokt att invänta den utvärderingen innan några nya initiativ tas.

Jag vill med den korta motiveringen yrka avslag på reservationerna 3 och 4.

I reservation 5 tas djurförsökens relevans upp. Det råder sedan lång tid tillbaka stor enighet om att djurförsöken ofta är outhärliga inom den vetenskapliga forskningen. Utskottet delar heller inte reservanternas uppfattning att det finns anledning att generellt ifrågasätta djurförsökens vetenskapliga relevans för mänskliga förhållanden. Syftet i reservationen torde i första hand få tillgodoses genom en övergång till alternativa metoder i de fall detta är vetenskapligt motiverat.

Fru talman! Med denna kortfattade synpunkt vill jag yrka avslag på reservation 5.

Lennart Brunander säger att majoriteten inte har velat ställa upp på alternativ då det gäller djurförsök. Jag vill därför bara hänvisa till att utskottet skriver att en övergång till andra forskningsmetoder skall stimuleras. Det borde väl ändå vara ett försök att tillgodose en del av de synpunkter som Lennart Brunander här framför.

Till Jörn Svensson vill jag säga att en utvärdering av nämndernas arbete skall, som jag redan påpekat, ske under innevarande mandatperiod. Jag tycker det är något som Jörn Svensson borde kunna ställa upp för såsom det bästa sättet att åstadkomma något som är till fördel för de djuretiska nämndernas fortsatta arbete.

Med detta, fru talman, vill jag på alla punkter yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 58 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Ove Karlsson säger att vi borde vara överens om att vi skall ha så litet djurförsök som möjligt och plåga djur så litet som möjligt. Ja, vi utgick också ifrån att vi var överens på den punkten, men av utskottets betänkande framgår att vi inte är helt överens i alla fall. Majoriteten tycker uppenbarligen

inte att vi skall göra så mycket för att förhindra djurplågeriet i detta sammanhang som vi reserverar går in för att man skall göra.

Ove Karlsson påpekar vidare att det ändå står i detta betänkande att man skall stimulera en övergång till alternativa metoder. Men det räcker inte att skriva detta. Man måste göra något också. Min fråga är därför: När tänker man göra det och på vilket sätt tänker man göra det? Jag tycker nämligen att det ganska klart har redovisats i denna debatt att de framstötter som gjorts om mer medel för detta ändamål inte på något sätt har lett till resultat.

Jag vill tillägga att det inte bara är så att det kostar pengar att satsa på dessa alternativ, utan på litet längre sikt finns det också pengar att spara.

Ove Karlsson säger att beträffande de etiska nämndernas sammansättning får vi väl ändå vänta och se hur den här utvärderingen blir som man har tänkt sig skall göras. Det tycks vara så med de flesta frågor nu för tiden att socialdemokraterna vill vänta och se. Men vi kan inte göra det i alla frågor, utan jag tycker att de förslag vi har lagt fram i våra reservationer är fullt motiverade och det finns anledning att poängtera detta ytterligare.

Anf. 59 KERSTIN ANÉR (fp) replik:

Fru talman! Jag vill beträffande reservationen om LD50-testen bara understryka att det var en borgerlig regering under en borgerlig jordbruksminister som tog det historiska initiativet till den första LD 50-konferensen i världen. Vad reservanten och jag nu hoppas är att den nuvarande regeringen skall fortsätta med samma fart. Det skulle vi gärna vilja vara säkra på.

Vad beträffar sammansättningen av nämnderna tycker jag också liksom den föregående talaren att vi gott kunde göra en opinionsyttring här i kammaren.

Jag vill bara ge ett mycket kort exempel på hur det går till i verkligheten. I en av de etiska nämnderna har man nyligen haft att ta ställning till ett försök, som inte ens var ett försök utan skulle ingå i undervisningen för studenter i farmakologi. Sex möss per student skulle utsättas för olika ämnen. Det var alltså ingen ny vetenskap som skulle fram, utan det var väl kända saker, som precis lika väl kunde visas på film. Ett av ämnena, reserpin, har den effekten att mössen blir slöa och får svårt att röra sig. Men de blir också överkänsliga för ljud. När man gör vetenskapliga experiment med detta ämne brukar samvetsgranna forskare försöka se till att djuren utsätts för så litet ljud som möjligt, eftersom ljud är oerhört plågsamma för djuren under inverkan av detta ämne. Det finns ingen som helst antydning om att man tar några sådana hänsyn när det står ett antal studenter runt mössen och tittar på hur dessa blir bedövade.

Poängen med detta är att av lekmanaledamöterna var det fem av sju som reserverade sig mot detta försök. Ingen annan gjorde någonting, utom en representant för försökspersonalen, som reserverade sig mot själva avlivningssättet. Jag tycker att det är ett typexempel på hur väl det behövs lekmän och att det verkligen rör sig om skilda synsätt. Lekmännen bör inte vara i den minoritet som de faktiskt är i dag.

Anf. 60 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Ove Karlsson har ju i Håkan Strömbergs frånvaro fått kasta sig in i debatten, och det kanske inte är så lätt att göra det med så kort varsel. Men jag måste tyvärr ändå plåga honom med några frågor – han har väl ändå en åsikt just som socialdemokrat och politiker när det gäller dessa ting.

Ove Karlsson ställer sig alltså bakom utskottsmajoritetens skrivning att djurförsöken anses vara outhärliga. Jag har här redovisat t. ex. djurförsök rörande det tillväxthämmande medlet Reducymol, som det inte fanns något intresse för bland blomsterodlarna. Var de djurförsöken outhärliga? Om de inte var outhärliga, varför förhindrades de inte?

Det är också känt att det förekommer omfattande djurförsök för att hela tiden föra ut nya kosmetiska preparat – nya eau-de-colognesorter, nya parfymmer och annat. Jag vill fråga Ove Karlsson om han som socialdemokrat i själ och hjärta anser att djurförsök för sådana ändamål skall betecknas som outhärliga?

Jag skall också försöka ställa två andra frågor, som det enligt min uppfattning är lätt att svara på.

Jag har tagit upp detta med att läkemedelsföretagen när de kommer med sina ansökningar får en särbehandling. Är det så att ni i jordbruksutskottet också har den ordningen, att vissa ärenden behandlas av tremannanämnder som består av t. ex. bara socialdemokrater eller bara moderater?

När läkemedelsföretagen får sina ansökningar behandlade har det gång på gång inträffat, särskilt i Stockholmsregionen, att det vid handläggningen inom nämnden av dessa läkemedelsföretagens ansökningar i tremannanämnderna sitter folk som är anställda just vid dessa läkemedelsföretag. Min erfarenhet från förvaltningsarbete säger mig att man ingenstans i svensk förvaltning skulle godta någonting sådant. Jag har frågat mig: Finns det ingen jurist på lantbruksstyrelsen som inser att detta är fullständigt fel? Det är ett klart brott mot jävsbestämmelserna. Jag vill även fråga Ove Karlsson hur han kan godkänna den typen av procedur. Hur tror att han att djurförsöken kan bli någorlunda neutralt och objektivt bedömda av nämnderna när man har den typen av praxis?

Anf. 61 OVE KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tar det sista först. Jörn Svenssons motion har ännu inte behandlats av riksdagen. Den är hänvisad till konstitutionsutskottet, och vi får behandla den när den kommit därifrån.

Jörn Svensson ställde frågan om det kan anses nödvändigt att man använder djurförsök för att ta fram kosmetiska medel. Jag kan hålla med honom om att det är stötande och inte någonting som är angeläget.

När det gäller LD50-metoden, som Kerstin Anér nämnde, är det litet som skiljer oss åt. Vi har sagt från utskottsmajoritetens sida att de här frågorna bevakas av en särskild arbetsgrupp som är tillsatt. Vi får väl hoppas att arbetsgruppen utför sitt arbete på ett tillfredsställande sätt.

Till Lennart Brunander: Vi vill ingalunda bara vänta och se, utan vi

försöker få en sådan behandling av frågorna att arbetet får tillfredsställande resultat.

Med detta, fru talman, vill jag än en gång yrka bifall till utskottets hemställan.

Nr 50

**Fredagen den
16 december 1983**

Djurskydd m. m.

Anf. 62 PÄR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Människan har skaffat sig makt över allt levande här på jorden. Men makt medför också ansvar: Tyvärr tvingas man konstatera att vi uppfyller det ansvaret ganska dåligt. Miljöförstöringen är exempel på det. Slöseriet med naturresurser är exempel på det. Djurplågeri i olika former är också exempel på det. Plågsamma djurförsök är systematiserat djurplågeri. Det är systematisk tortyr av djur.

I väldigt många fall är plågsamma djurförsök helt onödiga. De kan vara onödiga därför att det finns andra metoder att nå fram till de forskningsresultat som behövs eller därför att det går att utveckla andra metoder om man verkligen vill. De kan också vara onödiga därför att de produkter som man vill testa med djurförsök är onödiga. Det har getts fler exempel på det här i dag. Därför är det naturligtvis oerhört viktigt att begränsa användningen av djurförsök så mycket som möjligt med målet att på sikt helt avskaffa användningen av plågsamma djurförsök.

De etiska nämnderna, som vi så småningom har fått, måste anses ha som uppgift att försöka verka i den här riktningen. Men tyvärr tvingas vi konstatera att nämnderna fungerar dåligt i det avseendet. Att de fungerar dåligt är inte så väldigt egendomligt. Vi har nämligen ett system där representanter för vad man skulle kunna kalla djurförsöksintressena i allmänhet har en mycket stor majoritet i nämnderna. I vissa fall är det t. o. m. så att ansökningar från läkemedelsföretag prövas av delegationer där företagens egna anställda har majoritet.

När det gäller de senare missförhållandena finns det anledning att hoppas på en snar ändring. Jag hade ju en frågedebatt med jordbruksministern om detta för inte så länge sedan, och då utlovade han faktiskt att man skulle ta bort detta system där sökande företags egna anställda kan vara med i prövningen, som nu. Men att detta över huvud taget har fått förekomma visar ändå med vilket bristande engagemang som man tar vara på djurens intressen.

Nu behandlar vi motioner med yrkanden om att sammansättningen av de etiska nämnderna skall förändras. Önskemålet är att man skall få en sammansättning där lekmännen utgör åtminstone hälften av nämndens ledamöter, där vi har några politiskt valda representanter och där naturligtvis djurskyddsintressena är väl företrädade. Vi menar också att det är viktigt att forskare med förankring i alternativa metoder finns representerade.

Detta, fru talman, kunde man tycka var mycket rimliga krav som det skulle vara lätt att samla en majoritet kring både i jordbruksutskottet och här i kammaren. Men anmärkningsvärt nog är det tydligen inte så, eftersom det har blivit nödvändigt med en reservation i jordbruksutskottet.

Fru talman! Jag vill yrka bifall till reservation 4.

I reservation 2, som också bygger på en motion från centerhåll, vill man att vi skall satsa ytterligare resurser på att få fram alternativa metoder. Det är naturligtvis en nyckelfråga. Vi måste få fram andra metoder än dem som bygger på djurförsök. Vi måste se till att djurförsök blir alltmer onödiga.

Jag vill yrka bifall till reservation 2.

Jag tycker i och för sig att med det som sägs i den reservationen tillgodoses också syftena med reservationerna 1 och 5, men eftersom dessa reservationer ändå finns i betänkandet kommer jag naturligtvis att stödja också dem i den omröstning som väntar.

Fru talman! Det är viktigt att jobba med dessa frågor. Det är viktigt att vi driver på för att få fram alternativa metoder. Det är viktigt att vi kommer bort från plågsamma djurförsök när det gäller produkter som uppenbart är helt onödiga och som kanske bara ersätter varor som redan finns. På kosmetikaområdet – där det just nu pågår en kampanj över hela landet – är det helt klart att plågsamma djurförsök aldrig borde accepteras.

Detta är ett jobb som måste gå vidare. Det vi behandlar i dag är viktiga delar i det arbetet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av jordbruksutskottets betänkande 14.)

Anf. 63 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera jordbruksutskottets betänkande 14 om livsmedelskontroll m. m.

Livsmedelskontroll m. m.

Anf. 64 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Vi behandlar nu motioner rörande livsmedelskontroll och märkning av livsmedel. Här ingår också bestrålning av livsmedel. Det anser vi från centerpartiets sida vara en konserveringsmetod som inte kan accepteras, och det har vi redovisat i en reservation.

Anders Dahlgren tillsatte på sin tid en utredare som skulle klarlägga den situation som vi har på det här området. Den utredaren har nu gjort färdigt arbetet. Nu skall det tillsättas en ny utredning, och då säger utskottsmajoriteten att under den tid som utredningen arbetar skall vi iaktta restriktivitet när det gäller tillstånd till bestrålning av livsmedel. Från centerpartiet anser vi emellertid att det skall vara ett absolut nej. Vi skall inte använda denna typ av konservering. Och vi skall också se till att vi inte importerar bestrålade livsmedel. Det är därför som vi måste arbeta mycket hårt på att få fram märkningsmetoder som gör att konsumenten har möjlighet att se vilka produkter som är bestrålade och vilka som inte är det.

Därmed vill jag yrka bifall till den reservation som vi har fogat till detta betänkande.

Vi har också i ett särskilt yttrande i det här betänkandet talat om att vi tycker det vore rimligt att inte ha antibiotika i foder till djur annat än på veterinärs inrådan. Denna åsikt har vi dock inte följt upp med någon reservation den här gången, utan vi har skrivit ett särskilt yttrande i stället. Vi återkommer till den frågan.

Anf. 65 ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Med hänvisning till den utomordentliga motivering för utskottsmajoritetens ställningstagande som finns i betänkandet ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 66 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Om det utmärkta i majoritetens sätt att motivera sitt ställningstagande kan vi inte vara överens – vi har ansett att motiveringen inte är så särskilt utmärkt. Vi har därför ansett oss tvungna att reservera oss.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 67 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

De ledamöter som vill delta i debatterna på måndag bör anmäla sig till talarlistan redan i dag.

Jordbruksutskottets betänkande 8

Mom. 1 (tillvaratagande av sjunktimmer)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 18 för reservationen av John Andersson.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 10

Mom. 1 (åtgärdsprogram för Hjälmarens)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (skyddet av Nordsjön)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (näringstillförsel till sjöar och hav)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 11

Mom. 1 (vissa organisatoriska frågor)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 48 för reservation 1 av Einar Larsson och Bertil Jonasson.

Mom. 2 (vissa forskningsprojekt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (försöksprojekt avseende giftfritt jord- och skogsbruk)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 19 för reservation 3 av John Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Jordbruksutskottets betänkande 12

Mom. 1 (LD50-metoden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Börje Stensson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (alternativa metoder)

Utskottets hemställan bifölls med 232 röster mot 65 för reservation 2 av Einar Larsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (djurförsöksetiska nämnder)

Först biträdde reservation 4 av Einar Larsson m. fl. – som ställdes mot reservation 3 av John Andersson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 212 röster mot 82 för reservation 4 av Einar Larsson m. fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (djurförsöks relevans)

Utskottets hemställan bifölls med 273 röster mot 20 för reservation 5 av John Andersson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 14

Mom. 2 b (märkning av livsmedel m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 235 röster mot 61 för reservationen av Einar Larsson och Kerstin Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs
Jordbruksutskottets betänkande
1983/84:13 Restaureringen av Hornborgasjön

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkanden
1983/84:9 om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län (prop. 1983/84:38) samt
1983/84:11 om finansieringen av utökad lärlingsutbildning.

Anf. 68 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden 9 och 11 kommer att behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas arbetsmarknadsutskottets betänkande 9 om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län.

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Anf. 69 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Norrbottens län kallas ofta kontrasternas län, och ur många synpunkter är det en helt riktig beskrivning. Trots att Norrbotten är den råvarurikaste regionen plågas länet av den högsta arbetslösheten i landet.

Den inomregionala obalansen är dessutom besvärande. De ekonomiskt starkare kommunerna, Piteå, Luleå och Boden, utgör en klar kontrast till kommunerna i inlandet, Tornedalen och malmfälten. Och medan länet präglas av stora glesbygdsområden med brist på småföretag visar bilden av länets näringsliv ett fåtal stora statliga basindustrier. Inriktningen av statsmakternas insatser för Norrbotten måste därför vara att skapa en bättre regional balans och ett mer differentierat näringsliv. Sker inte detta, förmår vi aldrig att skapa en positiv utveckling i Norrbotten.

När centerrörelsen för några år sedan lanserade idén om differentierade socialavgifter som ett regionalpolitiskt instrument, möttes förslaget av kompakt motstånd från samtliga andra partier. Dess bättre kunde vi 1982 glädja oss åt ett riksdagsbeslut om nedsättning av socialavgifterna med 10 % i de fyra nordligaste kommunerna.

När nu också socialdemokraterna accepterat principen är det ett steg i rätt riktning, men det hade varit bättre om regeringens förslag haft en klar regionalpolitisk profil. Den saknas nu. I stället för att breda ut samma stöd över hela länet och begränsa det till vissa verksamheter borde man ha föreslagit en differentiering inom länet.

I praktiken innebär regeringens förslag att dels avskärmas många näringsgrenar från stödet, dels ökar kustregionens konkurrenskraft, trots att det är i

Nr 50

Fredagen den
16 december 1983

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

inlandet som de största problemen finns. Om samma stöd erhålles i kustkommunerna – vad finns det då för motiv för företag att lokalisera sin verksamhet till inlandet och Tornedalen? Jag vill fråga Frida Berglund, norrbottning och arbetsmarknadsutskottets ordförande: Inser inte socialdemokraterna att problemen trots allt är större i inlandet än i Luleåregionen?

I centerns motion har vi presenterat ett system som innebär att de sämst ställda delarna i länet gynnas, och åtgärderna syftar till att främja en mer differentierad näringsstruktur. Samtidigt har vi tagit hänsyn till den avgörande betydelse som jord- och skogsbruket har i framför allt inlandskommunerna.

Enligt vår uppfattning får inte nedsättningen begränsas till vissa verksamheter som anges i propositionen. Det innebär ju t. ex. att alla de som bedriver jord- och skogsbruk, trädgårdsskötsel eller kombinationsföretag i inlandet och Tornedalen inte får någon sänkning av avgifterna. Eftersom kombinationsnäringarna är mycket vanliga i inlandet, för att kunna skapa tillräckligt försörjningsunderlag, borde dessa också ha fått stöd. Däremot slår regeringen vakt om hotellverksamhet och campingplatser.

Fru talman! Jag missunnar inte t. ex. Pite havsbad eller Luleå stadshotell stöd för sin verksamhet, men nog torde trädgårdsnäringen, de arcella näringarna och kombinationsnäringarna ha större behov av stöd. Jag tolkar socialdemokraternas förslag så att man anser att det är viktigare att premiera anställning av en bartender på ett hotell i kustkommunerna än att stimulera sysselsättningen i de mest utpräglade glesbygdsområdena.

Medan hotell-, pensions- och campingverksamheter skall få både sänkta socialavgifter med 10 % och ett bidrag med 10 000 kr. per år för nettoökade arbetstillfällen undantas merparten av glesbygdskommunernas näringsliv. Centern kan inte acceptera den diskrimineringen. Och jag vill ställa en ny fråga till Frida Berglund: Vari ligger logiken att hotellverksamhet i kustregionen skall gynnas medan t. ex. Hietalas handelsträdgård eller ett jordbruk i Övertorneå inte får någon sänkning? Varför diskriminerar Frida Berglund på detta sätt sin gamla hembygd?

I stället bör de regler som i dag gäller för de fyra nordligaste kommunerna gälla även i framtiden. Det innebär att nedsättningen av socialavgifterna bör medges alla arbetsgivare och egenföretagare med verksamhet vid ett fast driftställe med undantag för arbetsgivare som är kommun, allmän försäkringskassa eller statlig myndighet.

Även när det gäller den reducering av kostnaden för avgifterna som skall ske vid sysselsättningsökningar har vi förordat en annan konstruktion än den regeringen och utskottsmajoriteten har presenterat. I kommuner belägna inom stödområde A och B borde nedsättningen vara 15 000 kr. och i stödområde C 5 000 kr. På det sättet uppnår man en bättre regionalpolitisk profil av stödet, och de områden som har det svåraste arbetsmarknadsläget gynnas.

Även om situationen är allvarlig i kustregionen kan ingen förneka att det är just i inlandskommunerna som vi får registrera de högsta arbetslöshetssiffrorna. Det borde väl då också avspeglas i statsmakternas åtgärder så att dessa

regioner får en större andel av stödsatserna.

När det gäller Svappavaara föreslås nu att befrielsen från att erlagga socialavgifter och allmän löneavgift skall vidgas till att även omfatta befintlig verksamhet. Det är ett steg framåt från i våras, men enligt centerns uppfattning borde befrielsen gälla hela Kiruna kommun med undantag av centralorten med hänsyn till vikten av att upprätthålla service och befolkningsunderlag i kommunens ytterområden.

Som jag nämnde inledningsvis behöver Norrbotten ett mer differentierat näringsliv. Beroendet av de stora statliga basindustrierna såsom ASSI, LKAB och SSAB har alltid varit stort, det är ett känt faktum. Nu vet vi dessutom att dessa företag aldrig förmår att skapa ett differentierat näringsliv med fler småföretag. Därför behövs nu mängder av åtgärder för att bryta beroendet av några få stora företag som dominerar näringslivet och för att stimulera tillkomsten av småföretag.

En näringspolitik för småföretagandet är något av A och O för Norrbottens framtid. Centern förordar därför en sådan politik. Och för att stimulera småföretagandet och nyföretagandet har vi centerpartister föreslagit att befintliga och nytillkommande företag inom stödområde A och B befrias från socialavgifterna upp till en lönesumma på 400 000 kr. En sådan åtgärd skulle på ett avgörande sätt kunna stimulera tillkomsten av småföretag och underlätta deras utveckling. Samtidigt skulle det leda till en positiv förändring av länets näringsstruktur.

Genom att avgränsa nedsättningen till inlandskommunerna åstadkommer vi en bättre inomregional balans. Och tillsammans med förstärkt glesbygdsstöd, ökade resurser till både länsstyrelsen och utvecklingsfonden, som vi från centerns sida har förordat i annat sammanhang, skulle det skapas en plattform för en offensiv småföretagspolitik i Norrbotten. Jag beklagar att socialdemokraterna inte har insett värdet av en sådan politik.

Trots de många och ibland till synes oöverkomliga problemen finns det en vilja i Norrbotten att kämpa vidare. Men det behövs en bättre insikt hos socialdemokraterna om värdet av småföretag, om värdet av satsning på de areella näringarna, på kombinationsföretag och på småskalig verksamhet som kan ge inlandskommunerna en bättre ryggrad. Socialdemokraterna har inte den insikten utan lägger fram förslag som innebär fortsatt fixering vid bastiontänkande och vid kustregionen. Jag beklagar att socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet med Frida Berglund i spetsen diskriminerar en stor del av det näringsliv som präglar inlandskommunerna och Tornedalen.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till centerns reservationer vid betänkandet.

Anf. 70 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Krisen i Norrbotten är varken ny eller något resultat av plötsliga och oförutsedda förändringar av näringspolitisk eller industripolitisk karaktär. Inte heller ur regionalpolitisk synpunkt utgör krisen något nytt problem. Den är en del av en långtgående utveckling som karakteriserar det rådande produktions sättet. Den är en del av de motsättningar som kapitalis-

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

mens strukturomvandling bär med sig. Denna innebär en stark koncentration av kapital, investeringar, forskning och produktutveckling till vissa delar av landet. Där utvecklas industriella centra, som genom en väl utbyggd serviceverksamhet, närheten till olika högskolor och universitet, riklig tillgång till utbildad arbetskraft, närheten till och valmöjligheter mellan olika transportsystem liksom ett nät av underleverantörer skapar gynnsamma företagsekonomiska förutsättningar för industriell expansion. De områden som ligger utanför de industrialiserade utvecklingscentra tilldelas rollen av underleverantör av råvaror och energi.

Det är denna utveckling som har lett till att Norrbotten fått en råvaruberoende, ensidig och oerhört sårbar kolonial ekonomi.

Så länge kapitalismen befann sig i en stark expansion, med snabbt växande efterfrågan på råvaror, som följdes av en arbetsintensiv utvinning i råvarunäringarna, framträdde inte svagheter i den koloniala ekonomin fullt klart. Men under perioder av relativ stagnation i ekonomin och minskad efterfrågan på råvaror framträdde avigsidorna i form av stor arbetslöshet, utvecklad samhällsservice och extremt konjunkturberoende.

Under lång tid har man allmänt haft en överdriven tilltro till råvaru- och halvfabrikatproduktionens stabilitet och till dess förmåga att hävda sig trots förändrade förhållanden. Men just beroendet av dessa näringar är Norrbottens och hela Norrlands svaghet. Just avsaknaden av andra näringar utgör det viktigaste problemet. Lösningen för Norrbotten är industriell allsidighet, högre förädlingsgrad, frigörelse från det extrema råvaruberoendet och utvecklande av en balanserad anknytning till landets övriga marknader.

En granskning av de förslag som innefattas i det betänkande vi nu diskuterar visar att förslagen inte alls är relaterade till de verkliga problemen i Norrbotten. Där saknar jag en syn och ett planmässigt tänkande i fråga om länets framtida utveckling, behovet av nya industrisatsningar och en socialt fungerande regional miljö.

Man ser som en huvudfaktor att konkurrenskraften i det norrbottniska näringslivet måste höjas, medan det egentliga problemet består i den skeva ekonomiska strukturen.

På den punkten får det framlagda regeringsförslaget ett mycket positivt mottagande från moderata samlingspartiet. I moderaternas reservation står att läsa:

”Utskottet delar propositionens uppfattning att en sänkning av de sociala avgifterna kan vara ett viktigt generellt inslag i regionalpolitiken. En sådan generell åtgärd bygger på de marknadsekonomiska förutsättningar som krävs för en ekonomisk tillväxt. Utskottet konstaterar liksom motionärerna från moderata samlingspartiet att regeringens förslag måste ses som ett senkommet erkännande av arbetskraftskostnadernas centrala betydelse för näringslivets konkurrenskraft. Det är ett steg i rätt riktning.”

Fru talman! Jag vet inte hur det känns för utskottsmajoriteten efter denna mycket varma och broderliga omfamning. För vår del tror vi inte för ett ögonblick att det modifierade frizonstänkande som präglar förslaget kan lösa

några som helst problem för Norrbotten. Jag yrkar bifall till vpk:s reservationer.

Anf. 71 ANDERS HÖGMARK (m):

Fru talman! För ungefär ett halvt år sedan debatterade kammaren utvecklingen i Norrbottens län med anledning av regeringens proposition 1982/83 om utvecklingen i Norrbotten. I den propositionen redovisade regeringen ett principförslag om att förstärka företagets konkurrenskraft i Norrbotten genom en nedsättning av socialavgifterna. Något förslag om definitiv utformning av denna avgiftsnedsättning förelåg ej, utan regeringen beräknades återkomma till hösten med ett sådant. Det är alltså det förslaget vi diskuterar i kammaren i dag. Som underlag för debatten ligger också arbetsmarknadsutskottets betänkande 1983/84:9.

Det finns, fru talman, flera reservationer fogade vid betänkandet. Det döljer måhända det faktum att det i utskottet råder en ganska bred enighet om både vikten och möjligheten av att genom sänkta arbetskraftskostnader förbättra konkurrenskraften för näringslivet i Norrbotten. Vi moderater tycker det är glädjande att främst socialdemokraterna men även andra partier, visserligen något senkommet men ändå, har anslutit sig till tankegången om att just sänkta arbetskraftskostnader har väsentlig betydelse för att skapa ett konkurrenskraftigt näringsliv. Det skulle vara av visst intresse att ta del av Gustav Perssons kommentarer till detta. Är nu erfarenheterna av sänkta arbetskraftskostnader via differentierade socialavgifter så goda att man är beredd att gå vidare i andra delar av landet och kanske på sikt kan tänka sig att det är en framkomlig strategi för att förbättra det totala konkurrenskraftsläget för svensk industri? Det är något som moderata samlingspartiet har hävdat under flera år.

Fru talman! Det kanske mest intressanta i utskottets betänkande är det avsnitt som handlar om procenttal och olika former av geografisk avgränsning för det ökade stödet. Vår uppfattning har varit att det skall vara samma principer för branschvis avgränsning som i dag gäller i de fyra nordligaste kommunerna. På det sättet slipper man enligt vår mening krångel och byråkrati i avgränsningsproblemen. Per-Ola Eriksson var inne på den saken i sitt anförande.

Vi anser också att regeringens förslag till geografisk avgränsning är något tveklaktig. Moderata samlingspartiet står fast vid sin linje och föreslår att förutom i de fyra nordligaste kommunerna där en 10-procentig sänkning skall gälla, bör 5 resp. 3 procentenheters sänkning gälla i stödområdena A och B. Vi föreslår detta därför att regeringens förslag innebär vissa komplikationer gentemot de regionalpolitiska beslut som riksdagen har fattat. En i stort sett enhällig riksdag beslöt att de sämst ställda kommunerna, framför allt de som ligger i stödområdena A och B, bör få den största sänkningen av socialavgifterna.

Jag vill fråga Gustav Persson vad socialdemokraterna har för syn på risken för att man skall få den här typen av spill- eller smittoeffekter. Innebär Gustav Perssons och den socialdemokratiska majoritetens uppfattning att

Nr 50

Fredagen den
16 december 1983

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

näringslivet i exempelvis Luleå kommun i det norrbottniska kustlandet har ett större behov av att förbättra sin konkurrenskraft än näringslivet i inlandskommuner i Västerbotten, Västernorrland och Jämtlands län har? Är det en ny princip som förebådar ett omtänkande hos socialdemokraterna och en princip som därefter kommer att avsätta spår i exempelvis den regionalpolitiska utredningen? Innan den utredningen eventuellt framlägger förslag till förändrade principer bör enligt vår mening riksdagens regionalpolitiska riktlinjer ligga fast. Det är alltså utifrån dem som moderata samlingspartiet har framlagt sina förslag, vilket framgår av reservation 1. Det bör också understrykas att om en del av de moderata förslagen hade vunnit gehör här i kammaren, hade vi redan i dag haft 2,7 % lägre socialförsäkringsavgifter än vad som f. n. gäller. Detta är också viktigt att notera.

Vi vänder oss mot konstruktionen av frizonen i Svappavaara. Vi gör det inte för att vi i princip är emot frizonstanken. Det är emellertid vår uppfattning att det är ett för litet näringsgeografiskt område, och man borde rimligtvis även i den regionalpolitiska utredningen fundera vidare över hur man på ett mera konstruktivt sätt kan föra in frizonstanken i regionalpolitiken. Det skulle gärna kunna ske i samverkan med länsstyrelser i de norra delarna av Sverige. Tanken är intressant, men den utformning frizonsidén har fått är inte lämplig, och därför avvisar vi förslaget.

Vi säger också nej till den typ av speciellt stöd till nysysselsättning som föreslås. Vi menar att det lockar till byråkrati och – vågar jag påstå – till vissa kanske icke önskvärda manipulationer. Detta drabbar de företagare som under lång tid med stor möda har hållit sysselsättningen uppe och gradvis ökat den. Det gynnar dem som under en kort tid – när regeringen nu föreslår sysselsättningsstöd – kan öka sysselsättningen.

Vi är också kritiska mot en annan punkt i förslaget, och jag vill fråga Gustav Persson, som är utskottsmajoritetens talesman: För hur lång tid avser socialdemokraterna att sänkningarna med 10 % skall gälla i Norrbotten? Det är ju alltid önskvärt för ett näringsliv som skall tänka några år framåt att ha en god överblick över sin kalkylsituation. I Svappavaara skall de gälla i tio år, det är klart angivet, men vilken tidsperiod skall gälla för den övriga delen av Norrbotten?

Moderata samlingspartiet har vidare återkommit med ett förslag om att slopa energibeskattningen i stödområde A. Detta är rimligt dels med tanke på att elenergin i stor utsträckning produceras i de regionerna, dels därför att en förändrad beskattning skulle öka konkurrenskraften för näringslivet. Vi begär i reservation 13 att regeringen skall återkomma med sådana förslag.

Fru talman! Det är nödvändigt att arbetsmarknadssituationen i Norrbotten förbättras. Det är också helt nödvändigt att kostnadsläget för industrin blir bättre, bl. a. genom det förslag om sänkta arbetskraftskostnader som socialdemokraterna presenterar i sin proposition. Vi menar emellertid att en full effekt av den typen av åtgärder får man först om det allmänekonomiska klimatet är gott och gynnsamt; om det bedrivs en vettig näringspolitik. Har man hotet om löntagarfonder hängande över sig, hjälper emellertid sådana "morötter" föga. Effekten av denna typ av sänkning av arbetsgivaravgifterna

reduceras, om Sveriges företagare – och detta gäller inte minst företagare i Norrbotten – känner fondhotet över sig.

Med detta ber jag, fru talman, att få yrka bifall till de moderata reservationer som finns fogade till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 9.

Anf. 72 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Per-Ola Eriksson har lämnat en mycket utförlig redogörelse för problemen i Norrbotten. Han har gjort en mycket bra analys av läget där. Jag kan nöja mig med att mycket kort instämma i Per-Ola Erikssons redogörelse i det fallet.

Jag vill bara kort summera och stryka under att Norrbottensproblemen beror på att Norrbotten är industrialiserat i mycket mindre grad än övriga län i Sverige. Dessutom är industrin i Norrbotten till 70 % baserad på gruv-, järn- och skogsindustrin. Det är industrigrenar som har haft svåra strukturproblem och som också i övriga delar av landet har haft klara avsättningsproblem. Genom ensidigheten i Norrbottens näringsliv har dessa problem fått närmast katastrofala följder för utvecklingen av sysselsättningen i länet.

Det viktiga i sammanhanget är att Norrbotten får en mycket högre grad av industrialisering på småindustrins område. De åtgärder som sätts in bör vara starkt riktade mot småindustrins sektor i näringslivet. Jag vill påpeka att det inte alltid är beloppens storlek som är avgörande för hur effektiva insatserna blir. När folkpartiregeringens sysselsättningspaket lades fram 1979 sade landshövding Ragnar Lassinantti att det var det bästa sysselsättningspaketet för Norrbotten som hade presenterats. Han menade att detta paket innehöll just sådana åtgärder som var riktade mot de områden i Norrbotten som var svaga regionalt sett och då det gäller den typ av sysselsättning som åtgärderna avsåg. Det är alltså inte storleken på åtgärderna ekonomiskt sett, utan mera åtgärdernas art som är avgörande för om denna typ av stödåtgärder skall bli lyckade i det långa loppet.

Folkpartiet har avgivit en reservation till detta betänkande, nämligen reservation nr 3 av Elver Jonsson. Enligt folkpartiets mening tillgodoser inte regeringens förslag om en generell nedsättning av socialavgifterna i hela Norrbottens län behoven i de områden som har de största problemen. Förslaget innebär i verkligheten en reell försämring av konkurrensläget för de kommuner som är hårdast drabbade av sysselsättningsproblemen, i första hand Norrbottens inlandskommuner. Folkpartiet föreslår därför i sin reservation en avgiftsnedsättning med 20 procentenheter i de kommuner som huvudsakligen är inlandskommuner.

Jag vill i det sammanhanget påpeka att satsningen på kustregionerna också innebär en orättvis konkurrensförskjutning. I det fallet drabbas inte bara inlandskommunerna i Norrbotten, utan även kustområdet och inlandskommunerna i Västerbotten, som när det gäller den industriella konkurrensen får ett sämre läge än de mera expansiva kommunerna i Norrbotten, t. ex. Luleå kommun.

Regeringens förslag innebär också att endast vissa verksamhetsgrenar kan

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

komma i fråga för nedsättning av socialavgifter. Folkpartiet avvisar det förslaget. Vi menar att man i stället bör tillämpa den avgränsningsmodell som nu gäller för de fyra nordligaste länen. Därmed kommer alla anställda utom de i stat, kommun eller allmän försäkringskassa att kunna omfattas av reformen. Vi betraktar en sådan utvidgning av regeringens förslag som självklar, eftersom all sysselsättning är lika värdefull oavsett inom vilken näringsgren den kan uppstå. När det sedan gäller regeringsförslaget om en ytterligare reducering av kostnaden för avgifterna vid en nettoökning av sysselsättningen vill folkpartiet hänvisa till att en stödform med den inriktningen redan finns i det regionalpolitiska sysselsättningsstödet. Att införa ytterligare ett stöd med ungefär likartad konstruktion blir förvirrande och är enligt vår mening obehövligt.

Jag vill slutligen tillstyrka regeringens förslag om befrielse från socialavgifter och allmän löneavgift i Svappavaara samhälle.

Jag tycker att det kan vara intressant att pröva denna modell och se vilken verkan den kan få. Men då måste också aktiviteten ifrån länsstyrelse och andra regionala organ vara inriktad på att verkligen starkt understödja denna form av försöksverksamhet.

Fru talman! Jag vill med det sagda yrka bifall till reservation 3.

Anf. 73 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Dagens fråga om nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län är ett fullföljande av riksdagens beslut från i våras.

Förslagen innebär att företag med verksamhet inom näringsgrenarna gruvhantering, tillverkningsindustri, partihandel med produktionsvaror, uppdragsverksamhet och hotellverksamhet får en nedsättning av socialavgifterna med tio procentenheter. Även egenföretagares avgifter sänks på motsvarande sätt.

Företag som drivs i Svappavaara samhälle inom ovannämnda verksamhetsgrenar får total befrielse från att betala sociala avgifter och allmän löneavgift. Detta skall gälla under en tioårsperiod. Befrielsen omfattar även egenföretagare. Det innebär att företagens lönekostnader i Svappavaara samhälle minskar med ungefär en fjärdedel eller 26 %.

Utöver detta tillkommer ett särskilt nyrekryteringsstöd till företag som kan redovisa en nettoökning av sysselsättningen inom de verksamhetsgrenar som berörs av den allmänna nedsättningen av sociala avgifter. Bidraget utgår med 10 000 kronor per årsarbetare och kalenderår. Om denna sysselsättningsökning består utgår bidraget i ytterligare två kalenderår.

Det här förslaget avser att ersätta nuvarande regler om nedsättning av socialavgiften i Gällivare, Jokkmokk, Kiruna och Pajala kommuner.

Kostnaderna för nuvarande nedsättning av avgifterna uppgår till ca 170 miljoner. Det nya förslaget som här presenteras har kostnadsberäknats till 330 miljoner, eller i det närmaste en fördubbling.

Av reservationerna framgår att de borgerliga partierna i stort sett har samma ståndpunkter som de som framkom under vårens behandling.

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Vänsterpartiet kommunisterna yrkar avslag på propositionen, medan de tre borgerliga partierna presenterar var sitt förslag som i mycket återspeglar partiernas syn på regionalpolitiken.

Norrbotten är ett län rikt på naturtillgångar. Det är naturtillgångar som betytt mycket för samhällsutvecklingen i hela landet. Utbyggnaden av vattenkraften har gett vårt land en billig och förnyelsebar energikälla. Den har också gett våra basindustrier billig elenergi som gjort att vi med framgång kunnat konkurrera på världsmarknaden med våra produkter. Trots detta har Norrbotten under en lång följd av år drabbats av stora sysselsättningsproblem som alla i den här kammaren är väl medvetna om.

Avsikten, fru talman, är inte att föra någon längre diskussion om Norrbottens fördelar och dess problem. Låt mig bara erinra om att arbetslöshetsstatistiken för de senaste tre månaderna visar att den öppna arbetslösheten nu är något lägre än vid motsvarande tidpunkt förra året. Under november månad erhöll exempelvis ca 700 personer arbete på den öppna arbetsmarknaden.

Detta visar att vi med aktiva sysselsättningspolitiska insatser också har möjligheter att vända den utveckling som för Norrbotten varit nedåtgående under hela senare delen av 1970-talet.

Den föreslagna sänkningen av arbetsgivaravgiften är ett viktigt led i strävandena att förbättra länets konkurrensförmåga. Detta förslag skall ses som en åtgärd som skall komplettera de arbetsmarknadspolitiska och de näringspolitiska insatserna.

Moderaterna avvisar i en reservation förslaget att nedsättningen av de sociala avgifterna skall gälla hela länet. Man anser att det fortfarande bör ske endast i de fyra kommuner som redan nu åtnjuter denna nedsättning. I övriga kommuner i stödområde A föreslås nedsättningen till fem procentenheter och i stödområde B till tre procentenheter.

Vidare tar moderaterna avstånd från Svappavaara som fri zon och det särskilda sysselsättningsstödet vid nettoökning av antalet sysselsatta.

Centern hävdar att kustkommunerna gynnas i förhållande till inlandskommunerna och att därmed den inomregionala balansen förstärks. Propositionens förslag om avgränsning av insatserna till vissa näringsgrenar avvisas. Frizonen i Svappavaara vill man utvidga till hela Kiruna kommun med undantag för centralorten.

Det särskilda stödet vid sysselsättningsökning vill man höja i förhållande till regeringens förslag inom stödområdena A och B och reducera till 5 000 kr. inom stödområde C.

En jämförelse mellan de gamla koalitionspartierna visar att när det gäller regionalpolitik finns det knappast någon minsta gemensamma nämnare. En studie av skillnaderna i dessa motioner förklarar ganska bra varför regionalpolitiken under den borgerliga regeringsperioden försämrades och varför vi fick ökade regionalpolitiska skillnader i landet.

Folkpartiet vill minska socialavgifterna med 20 procentenheter i malmfältskommunerna och i inlandskommunerna, medan någon nedsättning i kustkommunerna inte bör förekomma.

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Avsikten med nedsättningen av socialavgifterna och den allmänna löneavgiften är enligt utskottets mening att kompensera för vissa merkostnader som drabbar näringslivet i denna region, samtidigt som man vill stimulera till nyetableringar. Tanken är att åtgärderna skall leda till en förbättrad konkurrenssituation, som i sin tur ger positiva effekter på sysselsättningen.

Utskottets majoritet är fortfarande av den uppfattningen att sysselsättningsproblemen är så stora att en generell förbättring av förutsättningarna för näringslivet behövs i hela länet.

Detta är det avgörande skälet till utskottsmajoritetens ställningstagande för en generell nedsättning av arbetsgivaravgifterna med tio procentenheter för hela länet.

Mer differentierade stöd till inlandskommunerna bör i stället ges inom ramen för det reguljära regionalpolitiska stödet.

Samtliga borgerliga partier avvisar kravet på nedsättning av socialavgifterna i kustkommunerna. Utöver vad som nyss anfördes om generella insatser för hela länet bör påpekas att Norrbottens kustområden skiljer sig markant från övriga kustområden i landet.

Arbetslösheten och utflyttningen är i dessa områden mycket större än i jämförbara andra kustområden i landet. I Norrbotten finns f. n. inte en väl fungerande lokal arbetsmarknad, som varje län har stort behov av. Om kustregionerna utarmas ytterligare försvårar detta också för inlandskommunerna. Inlandet tappar då stödjepunkter både för sysselsättning och för service.

Erfarenheten – inte bara från Norrbotten – visar att när utvecklingen i kustområdena vacklar blir det också sämre för dem som bor i inlandet. Det är viktigt för varje län att ha några robusta områden, som kan klara konjunktursvackor och andra påfrestningar. Detta ger också bättre skydd för andra delar av länet.

De borgerliga partierna reserverar sig för att man inte skall avgränsa stödet till vissa verksamhetsgrenar. En utvidgning enligt de borgerliga önskemålen skulle medföra höga kostnader utan några garantier för att insatserna riktades mot de mest utvecklingsbara verksamheterna. Det är enligt utskottets mening av stor betydelse att man med hänsyn till det ekonomiska läget riktar sina insatser mot de mest utvecklingsbara delarna av näringslivet. Därigenom får åtgärderna både en omedelbar och en långsiktig inverkan.

När det gäller förslaget om ett särskilt bidrag i syfte att stimulera nettoökningen av sysselsättningen är de borgerliga partierna på nytt splittrade. Moderaterna och folkpartiet avvisar förslaget. Centern vill öka bidraget och ytterligare dela upp det på olika stödområden. Folkpartiet anser att ytterligare en stödform blir förvirrande, medan centern vill skapa ytterligare uppdelning på olika stödområden.

Om man skulle använda folkpartiets omdöme om centerförslaget, skulle man kunna säga att centerns förslag skapar ytterligare förvirring, men då på högre nivå.

Moderaterna är tydligen ointresserade av insatser som skulle skapa sysselsättningsökningar och säger sig inte kunna acceptera förslaget.

Utskottsmajoriteten har funnit att förslaget är väl avvägt och värdefullt att pröva, inte minst med tanke på det utredningsarbete som pågår om marginella sysselsättningsstöd och andra former av rekryteringsfrämjande åtgärder.

Vänsterpartiet kommunisterna går emot nedsättningen av socialavgifterna, precis som i våras. Vi socialdemokrater anser att situationen i Norrbotten är så allvarlig, att vi måste pröva alla vägar i syfte att stödja och stimulera näringslivet. Förslaget om avgiftsnedsättning skall ses som ett komplement till selektiva regionalpolitiska insatser och direkta industripolitiska insatser.

Fru talman! Låt mig bara avslutningsvis erinra om att regionalpolitiska utredningen enligt sina direktiv har stora möjligheter att analysera och bedöma effekterna av de förslag vi nu står beredda att besluta om. Därigenom får vi nya kunskaper om hur våra förslag kommer att fungera i verkligheten, något som ger oss möjligheter att i framtiden ytterligare förbättra insatserna.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 74 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! De frågor som jag ställde till Frida Berglund i mitt första anförande kanske får bli obesvarade i dag. Debatten fortsätter ju, så hon har chansen att anmäla sig. Svarar hon inte på mina frågor kan jag rikta dem till Gustav Persson, som här företräder utskottsmajoriteten. Jag vill då fråga: Inser inte socialdemokraterna att det är en stor skillnad mellan kustregionens näringsliv och problem och inlandskommunernas, Tornedalens och Malmfältens? Även om situationen ibland kan vara dyster för kustregionerna, måste vi inse att det där är en helt annan stadga i näringslivet än i Tornedalen och inlandet.

Gustav Persson säger att om kusterna försvagas tappar inlandet stödpunkter. Det här är, fru talman, en gammal socialdemokratisk syn på ortsklassificeringen som går igen 1983. Jag vill på det bestämdaste hävda att Övertorneå, Pajala och andra inlandskommuner inte på något sätt räddas om Luleåregionen expanderar och växer. Det har vi haft erfarenheter av under många årtionden.

Sedan påstår Gustav Persson att vårt förslag innebär ökade kostnader totalt sett. Det är ju tvärtom. Totalt medför centerens förslag till en sänkning av socialförsäkringsavgifterna ett något lägre belopp, men innebär en helt annan fördelning och profil.

Regeringens förslag leder dessutom till gränsdragningsproblem. För att ta några konkreta exempel vill jag fråga: Får t. ex. mejerier i Tornedalen stödet sänkt? Hur bedömer ni ett kombinationsföretag som består av hantverk och jordbruk eller kanske verkstadsrörelse – hur skall ett sådant företag i glesbygden klassificeras? Kommer det att få stöd eller avskärmats från stödet?

Ni har i propositionen avskärmat jord- och skogsbruket och andra areala näringar från möjligheten att få stöd, trots att det är dessa verksamheter som dominerar inlandskommunernas näringsliv. Ni har skrivit exempelvis i

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

propositionen om livsmedelspolitiken att jordbruket spelar en viktig roll för sysselsättningen i dessa områden. Varför lever ni då inte upp till detta genom konkreta förslag? Varför tar ni bort möjligheterna för jordbruket, skogsbruket, trädgårdsnäringen, osv. i inlandet att få stöd?

Jag tycker att utskottsmajoritetens förslag och propositionen är ett ganska hårt slag mot inlandskommunerna och innebär en premiering av kustregionens näringsliv. I går beslutade riksdagen om att ta bort statens del av förlusttäckningen till utvecklingsfonderna för bankgarantierna. Det kommer i första hand att slå hårt mot glesbyggdskommunerna.

Även detta förslag innebär att samma regioner kommer att drabbas, vilket jag beklagar.

Anf. 75 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Vi har fört den här debatten förut, men jag tycker ändå att det finns anledning att något kommentera det som Gustav Persson har sagt.

För vår del tror jag att det viktigaste i det här sammanhanget är att socialdemokratin måste försöka svara på den viktiga fråga som hänger samman med utvecklingen i Norrbotten. Det gäller det dilemma som förorsakas av utvecklingen. Utvecklingen i Norrbotten är inte någon tillfällig och oförutsebar utveckling, utan den hänger samman med strukturomvandlingen i svensk industri och med den lagbundenhet som karakteriserar den industriella utvecklingen i Sverige.

Ni måste bestämma er inom socialdemokratin. Om vi på ett radikalt sätt skall kunna förbättra situationen i Norrbotten måste vi försöka styra strukturomvandlingen eller i samarbete med ledande delar av näringslivet försöka hitta samhällsekonomiskt acceptabla former för dess utveckling. Man kan ju inte å ena sidan underlätta den strukturella omvandlingen och å andra sidan acceptera de negativa effekter detta medför när det gäller exempelvis utvecklingen i Norrbotten. Om den strukturella omvandlingen fortsätter obehindrat blir det negativa effekter, som bl. a. innebär att situationen i Norrbotten förvärras.

I princip har ni socialdemokrater redan gett upp kampen och hittat lösningar inom marknadsekonomin som sammanfaller med moderata samlingspartiets strävanden. Utvecklingen i Norrbotten kommer att fortsätta. De sociala avgifterna kommer förmodligen att innebära ökade vinster för befintliga företag i Norrbotten. Någon lösning av arbetslöshetssituationen kommer det inte att bli. Skillnaden mellan er och moderaterna är att ni kombinerar förslaget med ett knippe ojanden och några grätvalser, men i princip är det samma förslag.

Anf. 76 ANDERS HÖGMARK (m):

Fru talman! Gustav Persson gjorde ett ganska stort nummer av att det finns litet olika uppfattningar om geografiska avgränsningar och procenttal i de olika borgerliga reservationerna. Jag har redan sagt att det finns en hel del olika uppfattningar på de punkterna, och det döljer kanske den enighet som finns i utskottet om att just sänkta arbetskraftskostnader kan spela en

väsentlig roll för att åstadkomma en förbättrad konkurrenskraft för det norrbottniska näringslivet. Det leder lätt till tanken att generellt sänkta arbetskraftskostnader i Sverige skulle leda till en förbättrad konkurrenskraft för Sverige visavi omvärlden.

Gustav Persson sade att reservationerna speglar den moderata regionalpolitiken och förmodligen också den centerpartistiska. Ja, det är ganska naturligt att när vi lägger reservationer i frågor som rör regionalpolitik – jag utgår från att socialdemokraterna har betraktat detta som en regionalpolitisk fråga – speglar reservationerna också vår syn på regionalpolitiken.

Min fundering är: Är det en avspeglning av den socialdemokratiska regionalpolitiken att kustlandet i Norrbotten framöver skall gynnas på bekostnad av exempelvis inlandet i Västerbotten, Jämtlands län och Dalarna? Är det ett utslag av den gamla tanken att man skall skaffa robusta stödjepunkter? Det skulle vara intressant att få svar på det.

Jag skulle vilja fråga Gustav Persson vad det är för finess med det nya förslaget när det gäller branschavgränsningar. Varför kunde inte det gamla förslaget, som nu gäller i de fyra nordligaste kommunerna, få gälla även i ert förslag? Per-Ola Eriksson har nämnt ett antal exempel på hur svåra avgränsningsproblemen blir och hur rätt "lustiga" fenomen kommer att dyka upp. Jag skulle kunna ta upp en lång lista över sådant. Vad är det i sak som har väglett socialdemokraterna när de har gått på den här linjen?

Avslutningsvis återkommer jag till frågan om lönekostnaderna. Gustav Persson blir nästan lyrisk när han säger att det inte förekommer några som helst socialavgifter framöver i Svappavaara. Är det denna insikt som även har drivit socialdemokraterna att i uppgörelsen om ungdomslagen ta fasta på att det är arbetskraftskostnaderna i dag som är ett väsentligt hinder för att få arbete och att man därför går med på – i den debatt som troligen kommer att föras i kammaren på måndag – att göra uttalanden om behovet av avtal med sänkta ungdomslöner? Det är alltså en ny linje hos socialdemokraterna, och den bekräftas i det här utskottets uttalande. Jag vill, fru talman, säga att det egentligen är *det* som är det intressanta, bortsett från alla olika procenttal – att det råder en bred enighet i dag i Sveriges riksdag om att sänkta arbetskraftskostnader till följd av sänkta socialförsäkringsavgifter spelar en väsentlig roll för att öka konkurrenskraften i näringslivet. Moderaterna har under 70-talet konsekvent hävdad den linjen, och det är roligt att kunna konstatera att socialdemokraterna sent om sänder har anammat samma tanke.

Anf. 77 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Gustav Persson har dragit på sig en mängd frågor, och även jag måste lägga litet lök på laxen, som det heter.

Gustav Persson konstaterade att de regionalpolitiska åtgärderna var till för att jämna ut skillnaderna mellan olika regioner i landet. Men då bör väl de regionalpolitiska åtgärderna också sättas in där de bäst behövs. Det är ett klart konstaterande.

Men Gustav Persson måste väl erkänna att det råder en klar obalans mellan inlandskommunerna i Norrbotten och kustområdet. Då frågar jag

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Gustav Persson: Är inte sysselsättningsläget sämst i inlandskommunerna? Och bör då inte åtgärderna sättas in i just inlandskommunerna?

Vi kommer också in på konkurrensförhållandet gentemot övriga Norrlandslän. Om man ensidigt premierar de konkurrenskraftiga områdena i Norrbotten – kustområdena – kommer då inte detta att försämra konkurrensförhållandet i t. ex. Västerbotten, bara 5 mil längre söderut, där vi har industrier som kämpar för att kunna överleva? Är det rätt att flytta svårigheter från ett område till ett annat genom att sätta in ensidiga stödåtgärder? Vi har som riksdagsledamöter skyldighet att också blicka över länsgränserna och se på konsekvenserna i stort.

Vidare vill jag fråga Gustav Persson: Är inte all sysselsättning som man kan åstadkomma med de statliga stödåtgärderna, oavsett inom vilken verksamhetsgren de än faller, lika värdefull? Varför har man då begränsat stödet till bara vissa områden?

Jag tror att de här frågorna är tillräckligt kniviga att svara på för Gustav Persson, och om det är hans tur överlämnar jag talarstolen till honom.

Anf. 78 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Först vill jag erinra centerpartisten Per-Ola Eriksson om att ni 1976, innan ni kom i regeringsställning, förde fram exakt samma synpunkter som ni framför i dag. Men framgången under regeringstiden var ju inte särskilt stor i förhållande till utvecklingen. På hösten 1976 fick vi församlingar, på våren 1977 fick vi också församlingar, och inte blev det heller bättre i inlandet på grund av er politik. Fler människor flyttade till Stockholmsområdet just under den tid då ni hade regeringsansvaret. Jag vill påstå att vårens insatser uppe i Norrbotten, som vi nu följer upp med de här nedsättningarna av socialavgifterna, kommer att ge betydligt större effekter än vad ni åstadkom under er regeringstid. Per-Ola Eriksson borde kanske fundera på varför er politik inte var så framgångsrik. Sedan tror jag att det ändå är viktigt att vi, som jag sade i mitt huvudanförande, jämför Norrbottens kustområde med övriga läns kustområden. Då framgår det – vilket jag tror att Per-Ola Eriksson också erkänner – att kustområdet i Norrbotten är mer utsatt än kustområdena i övriga län.

Sedan några ord om inriktningen av vårt stöd. Vi är beredda att satsa på de utvecklingsbara delarna. Såvitt jag förstår talar Per-Ola Eriksson nästan enbart om jord- och skogsbruk och mycket litet om industri och annan verksamhet, som har utvecklats andra delar av vårt land. Det är mycket viktigt att göra satsningar på dessa delar även i Norrbotten! Fler talare har erinrat om att industrialiseringen är mindre i Norrbotten än i övriga områden av landet – därför är det viktigt att inrikta det regionalpolitiska stödet på just de delarna!

En satsning på de starka delarna, både geografiskt och vad det gäller verksamhet, kommer att vara bra även för de svaga delarna av Norrbotten. Det är den idén vi har tillämpat i andra delar av landet, och jag tror att det är precis lika viktigt att göra det i Norrbotten.

Anders Högmark nämnde i sitt huvudanförande att vi nu har erkänt

arbetskraftskostnaden som den viktigaste delen när det gäller regionalpolitiken. Ja – som jag ser det är det generella stödet till för att kompensera för de större kostnader som näringslivet har just i Norrbotten. Det är det avgörande för att vi har riktat in oss på en generell insats.

Jag har svarat när det gäller frågan om inlandet.

Hur länge skall det här stödet gälla, frågar Anders Högmark. Jag kan återge vad som står i betänkandet, nämligen: Nedsättningen skall gälla under en längre tid. – Men det är helt naturligt att vi inte kan slå fast exakt hur länge det skall bli, vilket vi också säger klart.

Runge Ångström sade i sitt huvudanförande att Norrbotten är mindre industrialiserat än övriga län. Min kommentar är: Det är därför vi skall satsa just på den typen av verksamhet!

Han säger vidare att regionalpolitiken skall sättas in där den behövs. Ja, det är riktigt. Men om vi satsar på bara de svagaste delarna i ett område är det inte säkert att vi når resultat. Erfarenheten har visat, att när vi får starka och robusta delar i landet, hjälper det också de svaga kommunerna. Och det är målsättningen för vår politik.

Slutligen några ord till Alexander Chrisopoulos. Han säger att vi har gett upp. Jag vill säga direkt: Vi kommer aldrig att ge upp när det gäller att klara sysselsättningen! Det är kärnfrågan i socialdemokraternas politik, och det kommer att gälla Norrbotten lika väl som andra delar av landet. Även de här generella insatserna kan sägas vara riktade insatser – riktade dels till områden som skall ge robusta kommuner, dels till utvecklingsbara verksamhetsgrenar. Även de generella insatserna innebär alltså en viss styrning.

Anf. 79 PER-OLA ERIKSSON (c):

Fru talman! Gustav Persson hemfaller åt en historieskrivning som är avgjort felaktigt på många punkter. Det kunde vara intressant att få en precisering av vad han menar, då han säger att det inte har hänt särskilt mycket under de borgerliga regeringarna.

Faktum är att under åren 1976–1982 grundlades en offensiv småföretagspolitik, inriktad på glesbygden. Pajala kommun har kunnat notera tillkomsten av hundra nya företag under de senaste åren. Jag rekommenderar Gustav Persson att fråga kommunalpolitiker i Norrbottens inlandskommuner vad de tycker om just glesbygdssatsningarna. De torde ha fina lovord!

Under de här åren kunde man också för första gången på lång tid notera att de utpräglade glesbygdsområdena – alltså typiska landsbygdsmråden – ökade sitt befolkningstal i förhållande till tidigare.

Gustav Persson sade tidigare att alla vägar måste användas. Men det förslag han själv ställer sig bakom innebär att man satt en ordentlig vägbom för vissa vägar, däribland många av de vägar som skulle göra det möjligt att utveckla näringsliv i de sämst ställda regionerna. Förslaget innebär att merparten av det näringsliv som dominerar inlandskommunerna inte kommer att få någon del av stödet. Merparten av de pengar som satsas kommer att stanna i kustregionen. Det är på det sättet.

Regeringsförslaget innebär också gränsdragningsproblem. Jag noterade

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

Nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län

att Gustav Persson inte svarade på min fråga på den punkten. Jag skall ta några konkreta exempel: Hur blir det med den verksamhet som bedrivs vid mejeriet i Hedenäset? Hur blir det med kombinationsföretagen? Hur blir det med serviceföretagen? De är ju också värdefulla för att man skall kunna leva vidare och ha en fungerande total verksamhet.

I verkligheten är det på det sättet att Piteå Stadshotell, Pite-Havsbad, SAS Globetrotter och Hotell Bodensia i Boden kommer att få stöd, medan handelsträdgårdsnäringen i Tornedalen inte kommer att få något stöd. Ni premierar anställning av en bartender på hotell, men ni straffar den som vill utveckla verksamheten inom exempelvis handelsträdgårdsnäringen.

Fru talman! Socialdemokraterna ger en mindre bra julkapp till en stor del av näringslivet i Norrbottens inland.

Anf. 80 ANDERS HÖGMARK (m):

Fru talman! I fråga om branschavgränsningarna får man bara konstatera att det egentligen inte finns något bärkraftigt argument för eller någon förklaring till att man valt denna mycket egendomliga avgränsningsmodell, som bara kommer att innebära stora problem.

För hur lång tid kommer sänkningen av avgifterna i Norrbotten att gälla? "För en längre tid", säger Gustav Persson. Är det kortare tid än tio år, som har preciserats i Svappavaara? Där har man ju ändå varit klar och distinkt och sagt tio år. Jag får uppfatta det så att "en längre tid" är en kortare tid än tio år.

Så till vikten av en sänkning av arbetskraftskostnaderna. I det här fallet är det uppenbarligen så att socialdemokraterna vill kompensera det norrbottenska näringslivet för andra handikapp genom att sänka arbetskraftskostnaderna. Jag ser fram emot – det stämmer då väl med socialdemokraternas linje – att man skall vara beredd att kompensera också andra handikapp med sänkta arbetskraftskostnader; det finns ju andra grupper som har handikapp, exempelvis ungdomar som har liten yrkeserfarenhet och som behöver lära sig ett jobb.

Jag understryker än en gång, fru talman, att det är glädjande att socialdemokraterna har kommit till denna insikt. Vi får på måndag, då vi debatterar ungdomslagen, klart markera det genom ett uttalande från riksdagen som de fyra stora partierna varit överens om, om att man vill ha avtal med lägre kostnader för arbetskraften. Det är glädjande att socialdemokraterna sent omsider kommit till denna insikt.

Anf. 81 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Fru talman! Gustav Persson rörde sig med väldigt svepande formuleringar. Han sade att 1977 försämrades läget i Norrbotten, 1978 försämrades läget i Norrbotten, osv., men han preciserade inte vari försämringarna bestod eller vilka åtgärder från de borgerliga regeringarnas sida som hade försämrat sysselsättningsläget i Norrbotten. Jag vill påminna om att landshövding Ragnar Lassinantti, när folkpartiregeringen 1979 presenterade sitt sysselsättningspaket, sade att det var det bästa sysselsättningspaket som hade öppnats för Norrbottens del.

Jag vill försätta att fråga Gustav Persson – jag hoppas att nu få svar på den frågan: Är inte ny sysselsättning lika värdefull i vilken näringsgren den än skapas? Det vill jag ha ett klart besked om.

Jag efterlyser fortfarande svar på frågan om var stödet skall insättas. Om man lägger stödet även på kustkommunerna, som förut är starka i Norrbotten – försämrar man då inte konkurrensförhållandena för inlandet? Skulle inte stödet ge en bättre effekt, om man fördubblade det i inlandskommunerna och lät kustkommunerna klara sig med nuvarande stödformer? Och vidare: Innebär inte en fördubbling av sysselsättningsstödet till inlandskommunerna att de också får ett avsevärt bättre konkurrensförhållande gentemot landet i övrigt? Det är ju i de svaga områdena som de stora problemen i Norrbotten finns, och då bör väl åtgärderna också riktas mot de områdena.

Anf. 82 GUSTAV PERSSON (s):

Fru talman! Får jag bara mycket kort säga till Per-Ola Eriksson, att omedelbart efter den borgerliga regeringens tillträde 1976 startade utflyttningen från Norrbotten, och 50 % av den utflyttningen gick till Stockholm. Det säger väl litet om den situation som uppstod under den borgerliga regeringens tid.

Per-Ola Eriksson nämner glesbygdsinsatserna. Jag vill erinra om att det var den socialdemokratiska regeringen som började med dem 1969, och de utvecklades under hela den period då vi innehade regeringsmakten under 70-talet.

Avslutningsvis sade Per-Ola Eriksson att det är en dålig julklapp som den socialdemokratiska regeringen ger Norrbotten. Jag vill då erinra om att under den tid de borgerliga satt i regeringsställning, så var det dåliga julklappar varje år. Jag tror att det här blir betydligt bättre – den här satsningen som vi gjort på Norrbotten under 1983.

Rune Ångström nämnde landshövding Lassinanttis uppskattning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna under folkpartiregeringen. Men jag vill påstå att den satsning vi har gjort i år är vida större än de satsningar som folkpartiregeringen gjorde.

Så några ord om detta att ny sysselsättning är lika värdefull överallt. Ja, det kan man väl säga. Men man måste komma ihåg, att om man satsar på sådan sysselsättning som ger arbeten också på lång sikt, så är det mycket värdefullare än om det blir kortsiktiga insatser med tillfälliga jobb. Vi menar att när vi nu riktar den här insatsen till vissa verksamhetsgrenar som är utvecklingsbara, så blir den mycket mera värdefull än kortsiktiga insatser. De övriga insatserna måste göras med andra regionalpolitiska medel. Det är alltså vår uppfattning.

Vad beträffar jämförelsen med kustområdena vill jag på nytt säga, att kustområdet i Norrbotten har inte hämtat sig efter Stålverk 80-kraschen. Jag tror det är väldigt viktigt att vi är på det klara med detta och att vi tänker på att det behövs insatser i kustområdena för att hjälpa hela Norrbottens näringsliv.

Överläggningen var härmed avslutad.

*Nedsättning av so-
cialavgifter och all-
män löneavgift i
Norrbottens län*

Anf. 83 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Vad avser arbetsmarknadsutskottets betänkande 11 om finansieringen av utökad lärlingsutbildning har inte några talare anmält sig, varför votering nu äger rum beträffande arbetsmarknadsutskottets betänkande 9.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 9

Mom. 1 (principerna för en nedsättning av socialavgifter och allmän löneavgift i Norrbottens län)

Först biträdades reservation 2 av Arne Fransson och Börje Hörnlund, som ställdes mot

dels reservation 3 av Elver Jonsson,

dels reservation 4 av Alexander Chrisopoulos,

med acklamation.

Härefter biträdades reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. med 74 röster mot 49 för reservation 2 av Arne Fransson och Börje Hörnlund. 180 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 152 röster mot 74 för reservation 1 av Alf Wennerfors m. fl. 80 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (alternativa regionalpolitiska insatser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Alf Wennerfors m. fl. – bifölls med acklamation.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 11

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrags

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1983/84:10 Trygghetsfrågor i statlig anställning m. m. (prop. 1983/84:42)

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Föredrags

konstitutionsutskottets betänkanden

1983/84:11 om vissa vallagsfrågor, m. m. och

1983/84:12 om vissa kyrkliga frågor.

Anf. 84 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Konstitutionsutskottets betänkanden 11 och 12 kommer nu att behandlas i tur och ordning. Voteringarna äger rum i ett sammanhang sedan dessa betänkanden slutbehandlats.

Först upptas alltså konstitutionsutskottets betänkande 11 om vissa vallagsfrågor, m. m.

Fredagen den
16 december 1983

Vissa vallagsfrågor, m. m.

Anf. 85 BERTIL FISKESJÖ (c):

Fru talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 11 behandlas en rad motioner som berör valtekniska enskildheter, i vissa fall dock med mera principiell anknytning. Det jag skall uppehålla mig vid är den fråga som tas upp i centermotionen, nämligen budröstning och begreppet vårdare i vallagen.

Huvudregeln i vår vallag är att den röstande själv skall infinna sig hos valförrättare och avge sin röst. För att reellt vidga möjligheterna att delta i valet för sådana medborgare som inte själva kan infinna sig hos valförrättare har emellertid olika former av röstning med hjälp av bud införts. Väljaren skall själv avgöra vilken valsedel som han vill lägga i valkuvertet, men sedan skall i vissa fall valkuvertet med dess innehåll kunna frambäras till röstmottagaren av någon annan som tillhör någon av de i vallagen angivna personkretsarna.

Det är ingen tvekan om att budröstningen i stort sett haft de effekter som varit avsedda. Fler medborgare har fått möjlighet att avge sina röster i valen, vilket från demokratisk synpunkt givetvis är mycket tillfredsställande. Medborgare skall inte genom hinder som de själva inte kan råda över berövas sin rösträtt.

Samtidigt är det också från demokratisk synpunkt mycket viktigt att röstavlämningsbestämmelserna är så utformade att de inte inbjuder till eller möjliggör otillbörliga påtryckningar eller valfusk. Det är inte heller tillfredsställande om bestämmelserna är så oklara att det blir svårt för röstmottagarna att tillämpa dem på ett enhetligt och säkert sätt. Det försvårar själva valförrättningen och det är av principiella skäl olyckligt om praxis varierar mellan olika röstmottagare vad gäller om budröstning i konkreta fall skall godtas eller ej.

Till detta kommer att tvister om valförrättarnas beslut kan leda till överklaganden och i vissa fall omval. För de myndigheter, i sista hand valprövningsnämnden, som har att ta ställning till besvär över valen, kan det dessutom vara utomordentligt svårt att i efterhand skapa full klarhet i de fall som har lett till besvär.

I stort sett har budröstningen fungerat tillfredsställande även ur tillämpnings- och rättssäkerhetssynpunkt.

Men i ett avseende har det i en rad fall uppkommit bekymmer av olika slag – från rena överträdelser av bestämmelserna, vilket i vissa fall lett till polisutredning och åtal, till överklaganden där de klagande ansett att valförrättarna gjort fel.

Det gäller budröstning genom vårdare. Begreppet vårdare är inte alls definierat i vallagen. Inte heller i förarbetena till lagstiftningen ges någon mera stringent ledning för hur begreppet skall tolkas.

Vi från centern har tagit upp dessa frågor i en motion. De krav vi ställer i motionen är i huvudsak två. Vi är väl medvetna om att det för att komma till rätta med direkta överträdelser av vallagstiftningen inte hjälper med enbart

lagändringar. Här krävs det skärpt uppmärksamhet från alla inblandades sida. Försök till otillbörlig påverkan får inte accepteras eller gå opåtalda förbi. Förhoppningsvis skall de åtal och fällande domar som kom i anledning av förseelser vid det senaste valet medverka till en uppstramning härvidlag.

Men en mera energisk information inför valet behövs också från de ansvariga myndigheternas sida. Därmed bör det bättre kunna inpräntas hos de agerande vilka regler som gäller för budröstning och att vad det är fråga om är just att gå bud och inte att försöka utnyttja vårdarställningen för att pressa fram röster till det egna partiet. Valet av parti skall alltid vara den enskilde individens eget val. Kravet på en bättre information i de avseenden som här berörs är ett av de krav som vi framför i vår motion. Det kravet har vi fått ganska väl tillgodosett genom utskottets skrivning, och det tycker vi givetvis är bra. Det är bara att förvänta sig att de myndigheter det här gäller kommer att rätta sig efter vad utskottet här uttalar.

Men därmed undanröjer man inte den tveksamhet som kan uppstå inför valförrättarna om den som kommer och påstå sig vara vårdare skall anses berättigad att gå med bud eller ej. Det är också svårt att se hur det med den nuvarande lagstiftningen skall kunna bli någon i alla avseenden välgrundad prövning av detta. För att röstmottagare och valförrättare skall få en bättre vägledning krävs det enligt vår mening en definition av begreppet vårdare i själva vallagen. Detta är det andra krav som vi för fram i motionen. Det är således fråga om en precisering av vårdnadsbegreppet i valsammanhang. Det innebär inte att de som verkligen står i ett vårdnadsförhållande skall hindras att utnyttja bud vid valförrättningen. Men det innebär att man inte på allehanda lösa grunder skall kunna ange ett vårdnadsförhållande som skäl för att ta hand om och avge andras röster. I den meningen är det fråga om en uppstramning av vårdnadsbegreppet. Det har aldrig varit meningen att vem som helst med angivande att vederbörande anser sig vara vårdare skall kunna samla ihop ett antal röster. Om vårdarbegreppet tillåts att flyta ut hur som helst, innebär detta en allvarlig uttunning av det som ändå måste vara det primära, nämligen det personliga röstavgivandet. Det medför också uppenbara risker för en otillbörlig påverkan vad gäller själva partivalet.

Men för denna del av vår motion har vi inte fått gehör från socialdemokrater och vpk-are i utskottet. Man kan bara spekulera över anledningen. Eftersom den socialistiska sidan inte har velat vara med på den sanerande och preciserande uppstramning som vi föreslagit, har vi tvingats att reservera oss. Det har blivit en gemensam reservation från oppositionen.

Jag vill, fru talman, med den motivering som finns i motionen och reservationen och med hänvisning till vad jag här har sagt yrka bifall till reservation nr 1 och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 86 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! I en demokrati är det oundgängligen nödvändigt att alla som vill utöva sin rösträtt också skall ha möjlighet att göra detta. Den stora strömmen av väljare kan utnyttja rösträtten genom att rösta i vallokal eller på posten.

Vissa grupper, som inte har möjlighet att delta i valet på det viset, måste utnyttja budröstning. När den enskilde inte själv kan följa hela valproceduren och ta ansvar för den, måste stora krav ställas för att skydda valhemligheten och för att garantera att den enskildes egen uppfattning verkligen blir tillgodosedd. Budröstningen måste därför ägnas stor uppmärksamhet. Det är känt att felaktigheter förekommit. Val har fått göras om. Rättsliga efterspel har förekommit. Även vid det senaste valet ägde det rum överklagningar som hade samband med budröstningen.

I motion 1982/83:1125 från folkpartiet redovisas behovet av en översyn av gällande regler för ombudsröstningen. I motion 1982/83:187 redovisas konkreta förslag till komplettering i vallagen gällande definition av begreppet vårdare.

Konstitutionsutskottet borde enhälligt ha kunnat ställa sig bakom dessa yrkanden, vilka, som jag ser det, innebär en avsevärt mer tryggad handläggning och en förbättring av nuvarande regler.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

För genomförandet av de allmänna valen är det givetvis oundgängligen nödvändigt att tillräckliga resurser ställs till förfogande. Det gäller både möjligheten att tidsmässigt kunna utöva sin rösträtt och att valsedlar och valkuvert finns i tillräckligt antal.

Utvecklingen av poströstning har gått mycket långt. I en stor del av vallokalerna är det ända upp till 50 % av de röstande som röstar före valdagen. Detta faktum är värt att studera av många skäl. Antalet röstsedlar med enbart partibeteckning blir allt fler, under det att de röstsedlar som också tar upp namn på individer blir färre. Även detta är värt att observera, även om det inte hör till valkostnaderna.

Valdistrikten skall inte vara större än att medborgarna utan alltför stor väntan skall kunna lämna sin röst. Nu har det emellertid på många håll blivit på det viset att valförrättarna får sitta och vänta på väljare, under det att tiden för själva sammanräkningen blir mycket hektisk.

Antalet poströstande på själva valdagen är numera mycket lågt. Det är självklart att den som på valdagen skall resa bort från orten passar på att rösta före resan. Behövs poströstningen på valsöndagen? Den kostar mycket pengar.

Utvecklingen har gått så snabbt att organisationen inte har hängtt med. Det behövs en översyn.

600 milj. valsedlar är mycket. Behövs det så många? Den här tryckningen av valsedlar kan kanske dessutom ses som ett hån mot de partier som deltar i riksdagsvalet men som får stå för sina kostnader själva.

Sammantaget visar detta att det finns behov av en översyn, och jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 87 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 11 innevarande riksmöte, som vi nu behandlar, tar man upp – som det heter – vissa valfrågor m. m. Under denna rubricering ryms besvarandet av vpk:s partimotion

Fredagen den
16 december 1983

Vissa vallagsfrågor, m. m.

1982/83:308 från 1983 års allmänna motionstid.

I motionen hemställs för det första att riksdagen hos regeringen skall begära förslag om ett valsystem med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat *utan spärregel* vid val av kommunfullmäktige i valkretsindelad kommun. För det andra yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag om slopande av 3 %-spärren vid val av landstingsmän inom landstingsvalkrets.

Vad först beträffar val till kommunfullmäktige så finns det mycket som talar för att vi bör ha likartade regler vid alla kommunala val i första hand och att reglerna för dessa i sin tur så långt möjligt bör vara likartade de regler som gäller vid val till riksdagen. Det behöver inte innebära att valordningarna skall se ut som i dag. Från vpk har vi i dessa frågor en konsekvent linje. Vi har i många år krävt slopande av 4 %-spärren vid val till riksdagen. Vi har föreslagit att invandrare också skall få rösträtt i riksdagsval i likhet med vad de har i de kommunala valen. Nu föreslår vi att 3 %-spärren vid landstingsval slopas. Vi föreslår dessutom att utjämningsmandat införs vid val till kommunfullmäktige i kommuner där det förekommer mer än en valkrets.

Så över till våra motiveringar för dessa våra ståndpunkter. Man kan tänka sig två principiellt olika sätt att se på valsystemet. Det ena synsättet utgår från kravet att ett val skall ge ett kraftigt utslag och en klar majoritet bland de valda ledamöterna. Med det synsättet blir det mest konsekventa valsättet enmansvalkretsar med majoritetsval. Då får man detta klara utslag, och alla minoriteter utestängs effektivt. Systemet leder till att det kan förekomma bara två någorlunda jämnstora partier som tävlar om majoriteten. De politiska nyanserna får då försöka komma till uttryck *inom* de stora partierna, eftersom mindre partier blir chanslösa. Någon märkbar opinion finns knappast i Sverige för ett sådant valsystem.

Den andra principiella linjen i fråga om valsystem är det proportionella. Det är det system vi sedan många år har här i landet. Det är svårt att ändra valsystem, och det är ännu svårare om man eftersträvar näst intill konsensus bakom varje beslut om ändring, som man har gjort i Sverige. Den stora förändringen var ju enkammarreformen, som tillämpades första gången i 1970 års riksdagsval. Den reformen gav nästan helt proportionell rättvisa åt varje parti som uppnådde 4 % av väljarna i hela landet. Den tendensen till proportionell rättvisa, från viss nivå, har i viss mån följts upp i de kommunala valen, men ännu inte till fyllest. Därför våra motionskrav.

Vi menar att starka lokala opinioner kan utestängas både av 3 %-spärren vid landstingsval och av valkretsindelningen vid kommunfullmäktigeval. Jag kan nämna som exempel att vpk i Örebro kommun för något år sedan hade landstingsmandat men inte kommunfullmäktigemandat, och det sammanhänge just med dessa effekter. Nu har vi bägge delarna, men det är en annan sak.

Det är vår uppfattning att det är en styrka för demokratin att sådana lokala opinioner också kan komma till uttryck i kommunala mandat. Att spärra ut opinioner med valsystemets hjälp anser vi inte vara lämpligt. De redan etablerade partierna måste se till att försvara sina positioner genom den politik de för och inte söka skydd bakom en valteknisk försvarsmur.

Utskottets svar på våra motionskrav är mycket kortfattade. Det rör sig bara om några rader i betänkandet. Svaret på yrkandet om bättre proportionalitet vid kommunfullmäktigeval kan dock tolkas positivt. Man hänvisar till ett tidigare riksdagsuttalande med samma innebörd och till att demokratiberedningen inom kort skall framlägga förslag i frågan. Vad beträffar utsikterna till slopande av 3 %-spärren vid landstingsval ter sig utsikterna sämre. Det är bara att beklaga. Bl. a. för att markera det sistnämnda kravet har en reservation fogats till utskottets betänkande för bifall till våra motionskrav.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen nr 3 till konstitutionsutskottets betänkande nr 11, där Nils Berndtson är reservant.

Anf. 88 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Reservation 1 i konstitutionsutskottets betänkande nr 11 gäller frågan om röstning genom ombud. Reservanterna vill genom komplettering av vallagen, 11 kap. 3 § åstadkomma en skärpning av lagen.

Vid en ytlig genomläsning av betänkandet kan man förledas tro att det råder stora meningsskiljaktigheter mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Så är emellertid inte fallet. En noggrann studie av betänkandet visar att det finns många gemensamma nämnare men att vi trots detta kommer fram till något olika slutsatser.

Vi är t. ex. sams om att budröstning är ett viktigt komplement till den personliga röstavgivningen och att otillbörlig påverkan vid röstning måste förhindras. Enigheten gäller också att röstmottagarna vid budröstning så långt det nu är möjligt tillämpar samma praxis.

Reglerna för budröstning har tidigare behandlats i riksdagen med anledning av att det i valet 1979 förekom händelser som ledde till rättegångar och omval i en kommun. Frågan om budröstning kom därför att övervägas inom 1978 års vallagskommitté. Kommittén kom slutligen fram till att inte föreslå någon skärpning av reglerna. Man menade, precis som Bertil Fiskesjö anförde, att publiciteten kring aktuella fall leder till skärpt uppmärksamhet och kontroll. I propositionen, 1980/81:170, anslöt sig departementschefen till kommitténs bedömning. Vi kan därför konstatera att både kommittén och departementschefen åtminstone hittills har fått rätt i sina bedömningar.

Med hänvisning till vallagskommitténs företagna prövning och riksdagens ställningstagande 1981 vill utskottet inte nu förorda någon ny översyn eller ändring av gällande bestämmelser vid budröstning. Det finns enligt utskottets uppfattning anledning att avvakta effekterna av en förbättrad information. Jag yrkar därför, fru talman, avslag på reservation 1 i detta konstitutionsutskottets betänkande.

Reservation 2 av Lars Ernestam behandlar frågan om besparingar i samband med val. Det skall åstadkommas genom större valdistrikt, färre valsedlar och färre valkuvert. De bestämmelser som gäller för valdistriktens storlek var på sin tid föremål för ingående prövning. Ett valdistrikt bör inte vara alltför stort. Det kommer bara att försena röstsammanräkningen. Valdistriktet skall också vara lagom stort av det skälet att det inte skall uppstå köer vid röstningen. Vidare bör de röstande inte ha alltför långt till

vallokalen. Ett valdistrikt får inte heller omfatta så få väljare att valhemligheten röjs. Av bl. a. nämnda orsaker gäller bestämmelsen att endast om särskilda skäl föranleder det får valdistrikt omfatta mer än 1 800 eller mindre än 300 röstberättigade. Enligt vallagen bör ett valdistrikt omfatta 1 200–1 500 röstberättigade.

Så sent som förra året beslöt riksdagen avslå förslag om att i besparingssyfte låta valdisrikten bli större och att begränsa tillgången på valsedlar och valkuvert. Det är dessutom ytterst tveksamt om de föreslagna åtgärderna leder till några som helst besparingar. Utskottet har inte funnit anledning att nu ändra mening i den här frågan. Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 2 i konstitutionsutskottets betänkande.

I reservation 3 behandlas frågorna om proportionalitet vid kommunalval och slopande av spärr vid landstingsval. Den förstnämnda frågan ingår, som Per Israelsson nämnde, i direktiven för 1983 års demokratiutredning. Enligt uppgift kommer man att ganska snart redovisa sina synpunkter i frågan.

Vpk har genom åren i stort sett varit ensamt om att vilja avskaffa spärreglerna vid riksdags- och landstingsvalen. Förslag om slopande av spärr vid val till landsting avslogs av riksdagen senast vid 1982/83 års riksmöte. I föreliggande frågor har riksdagspartierna vinnlagt sig om att skapa regler som det råder största möjliga enighet kring. Röstsiffrorna i riksdagen genom åren visar också att enigheten om spärreglerna är mycket stor.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation 3 och bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 89 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det är helt riktigt som Kurt Ove Johansson framhöll, att meningsskiljaktigheterna i dessa frågor inte är så stora i utskottet. Det råder enighet om att budröstningen är värdefull och enighet om att det skall gå korrekt till när den används. Det tycker jag är mycket bra. Men det kvarstår ett problem, nämligen att begreppet vårdare tolkas så olika på skilda håll. Det är en svårighet som valförrättarna har att jobba med vid varje val. För den skull tycker jag att det borde ligga i allas intresse att hjälpa till att ge lagstiftningen en stringens som gör att tveksamheten inte blir så stor som bl. a. överklaganden av val har visat att den är.

Vi har i centermotionen försökt oss på en definition av begreppet vårdare i själva vallagen, och vi har lagt fram ett konkret förslag till lagändring. Under utskottsbehandlingen har det inte riktats någon kritik mot lagförslaget som sådant. Om ändringsförslag hade lagts fram i utskottet, hade vi naturligtvis varit beredda att diskutera dessa och gått med på ändringar i vårt förslag om det framkommit goda skäl för det. Men sådana förslag har inte framförts. Nu står begreppet vårdare fortfarande helt naket utan någon definition i vallagen.

Jag skulle vilja fråga Kurt Ove Johansson, som inte vill gå med på vårt

lagförslag: Hur skall, enligt hans mening, begreppet vårdare tolkas? Vad är ett vårdnadsförhållande i vallagens mening?

Jag tror att det skulle vara bra för rättstillämpningen om han som talesman för den majoritet i utskottet som vill ha kvar bestämmelsen i dess nuvarande lydelse svarade på den frågan, eftersom denna lydelse har visat sig ge problem.

Anf. 90 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Herr talman! När Kurt Ove Johansson säger att det finns gemensamma ståndpunkter eller att vi åtminstone ligger nära varandra i denna fråga, så är det nog riktigt. Men mot bakgrund av detta vill jag till Kurt Ove Johansson ställa frågan: Vad är det för fel i att vi får denna definition av begreppet vårdare, vilket tas upp i motionen?

Vi borde väl med hänsyn till behovet av klarlägganden ändå på allvar ta tag i de här frågorna. Vid varje val, Kurt Ove Johansson, förekommer det diskussioner kring dessa frågor, och vid varje val är det också fråga om överklaganden.

Beträffande valdistriktens storlek vill jag klart deklarerat att jag inte på något sätt menar att valdistriktet skall ändras så att valförrättningen som sådan försvåras. Vi har valdistrikt i glesbygd, och vi har andra valdistrikt som måste vara oförändrade.

Jag kan ta ett exempel från min hemkommun. I ett bostadsområde där har man fått dela upp i flera valdistrikt. Man röstar på samma ställe i samma skola men i olika lokaler. Nu när poströstningen har blivit så omfattande kan valförrättarna på dagen gå in till varandra och dricka kaffe och ha det bekvämt – några måste ju vara kvar i vallokalen enligt lagens bestämmelser. Men när vallokalen har stängts och röstsammanräkningen skall påbörjas får man det mycket hektiskt.

Skall man ändå inte försöka följa med utvecklingen och se åt vilket håll det drar, och på det sättet flexibelt anpassa organisationen till de förhållanden som gäller för dagen?

Anf. 91 PER ISRAELSSON (vpk) replik:

Herr talman! För det första hoppas jag, Kurt Ove Johansson, att den här beredningen som skall se över valfrågorna när det gäller kommunfullmäktigeval verkligen kommer med ett positivt förslag, som ger en bättre rättvisa än det nuvarande systemet.

För det andra håller vi för vår del fast vid att man bör ta bort 3-procentsspärren vid val till landsting.

Jag har förståelse för att de större partierna av egenintresse inte vill gå med på detta. Om mindre partier tränger sig in i landstingen kan de större partierna riskera att förlora mandat som de annars skulle få behålla – inte på grund av antalet väljare utan på grund av de valtekniska regler som gäller.

Som jag sade tidigare tycker jag att de stora partierna skall försvara sina intressen med en bra politik och inte med valtekniska regler. Det tycker jag bäst överensstämmer med den representativa demokratin.

Anf. 92 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Utskottsmajoriteten anser inte att man med den skärpning av vallagens 11 kap. 3 § som föreslagits i reservation 1 löser några egentliga problem. Osann försäkran och osant intygande vid budröstning kan naturligtvis ske ändå. Sådant kan man knappast lagstifta bort. Det är min övertygelse att de problemen löses bättre genom en ökad information och kontroll. Såvitt jag förstår har Carl-Axel Petri, som var justitieminister i Fälldins regering, gjort precis samma bedömning som utskottsmajoriteten. Jag vill hävda att reglerna knappast torde vara så oklara som Bertil Fiskesjö försöker göra gällande.

Vi är som sagt övertygade om att med bättre information och kontroll och med en så småningom mer utbildad praxis kommer dessa frågor inte att behöva vara något större problem.

Jag vill också betona att väljare som är hänvisade till att anlita bud vid röstning ofta är beroende av sin omgivning på grund av sjukdom eller rörelsehinder. Enligt vår uppfattning skall man därför inte huvudstupa gå in och beskära deras möjligheter att delta i valen.

Jag vill emellertid med kraft understryka betydelsen att bestämmelserna vid val följs mycket noga. Budröstningsförfarandet och partiernas värvning av röster måste hållas mycket klart isär. Detta betonas också mycket kraftigt av utskottet. Informationen till valförrättarna, allmänheten och partierna är viktig, och vi menar att ytterligare insatser borde kunna göras på det området. Utskottet föreslår att informationsfrågan ägnas särskild uppmärksamhet i anslutning till justitiedepartementet förestående behandling av de förslag i valadministrativa frågor m. m. som kommer att inges av riksskatteverket omkring årsskiftet.

Anf. 93 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag kan ge Kurt Ove Johansson rätt så långt, att inte heller vårt lagförslag löser alla problem. Det är vi naturligtvis starkt medvetna om. Men om det fördes in som gällande lag i vallagen skulle det utan tvivel bidra till att problemen ute på valförätningsställena blev färre, och också det skulle vara en god framgång.

Det är också riktigt som Kurt Ove Johansson har sagt, att tidigare överväganden i frågan inte har lett till förslag om ändrad lagstiftning. Man har hoppats att problemen undan för undan genom den praxis som utbildas skall lösa sig själva. Men erfarenheten visar att vi inte har fått den utvecklingen. Ungefär samma problem återkommer i val efter val. Eftersom vi inte kan se någon bättring, tycker jag inte att vi bara skall lämna frågan därhän.

Det är naturligtvis vanskligt för dem som skall ta emot valsedelsförsändelserna att utan stöd i författningen ha klara kriterier för vilka som skall accepteras som vårdare i valsammanhang.

När det från val till val visar sig att problemen är desamma, är det vår uppgift att komma med förslag till en ändrad lagstiftning som är enklare att

tillämpa. Detta är naturligtvis inte minst viktigt i en fråga som rör så centrala ting som de allmänna valen.

Nr 50

Fredagen den
16 december 1983

Vissa vallagsfrågor, m. m.

Anf. 94 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Bara några ord om två motioner som jag har väckt och som utskottet tar upp till behandling i det här betänkandet.

Jag har bl. a. tillsammans med Ingemar Hallenius ifrågasatt om det inte vore rimligt att riksdagen vädjade till tidningar och opinionsinstitut att inte publicera väljaropinionsundersökningar senare än en månad före valdagen. Sådana bestämmelser finns ju i många andra länder. Jag har inte brytt mig om att undersöka om det är i form av lagar eller om det har räckt med rekommendationer. I utskottet är man så finkänslig att man inte anser sig kunna ge några direktiv utan lagstiftning. Därför kan man över huvud taget inte göra någonting i den här frågan.

Jag har inte någon känsla av att andra utskott är lika finkänsliga, utan man vädjar ganska ofta till arbetsmarknadens parter eller noterar angelägenheten av att t. ex. hålla löneökningarna tillbaka för att bädda för en låg inflation. Jag tycker därför att det inte alls hade varit ur vägen att utskottet och riksdagen vädjat till opinionsinstitutet och tidningarna att inte publicera väljarundersökningar alldeles in på själva valdagen. Sådana undersökningar kan många gånger verka styrande och leder ofta till att man diskuterar opinionsläget i stället för att diskutera valfrågorna.

När det gäller det andra jag tar upp är det kanske än mer väsentligt att någonting händer. Det gäller valdistriktens storlek och vallokalerens öppet-hållande. Det är jag och Sigvard Persson som tagit upp den frågan.

Enligt vallagen får ett valdistrikt inte bestå av mer än 1 800 väljare, såvida inte särskilda skäl föreligger. Även om utskottet på ett förtjänstfullt sätt har redovisat de särskilda skälen – man tar bl. a. upp sådant som vi också berör – tycker jag att denna maximigräns är ganska obehövlig. Att lägga den vid 1 800 personer är i vart fall för lågt. I många distrikt överstiger ju poströstandet 50 %.

Varlka är det som bäst känner till detta? Jo, det är ju de lokala valmyndigheterna. Därför är en sådan här pekpinne helt onödig. Det är i vart fall fel nivå. Man skulle i så fall haft en betydligt vidare ram.

Jag kan inte finna annat än att det är precis som Lars Ernestam har sagt, nämligen att man i stort sett inte har någonting att göra i vallokalerna förrän i anslutning till sammanräkningen av rösterna. Då blir det plötsligt bråttom. Vi har i Göteborg löst detta genom att i vissa fall fördubbla antalet valförrättare efter kl. 19.00 för att klara av sammanräkningen. Det är en lämplig metod.

Det finns ingen anledning att ha en överdimensionerad styrka i vallokalerna hela dagen, väntande på en eller annan vettskrämd väljare som passerar valsedelsutdelarna, där de står på hugget för att äntligen få någon att lämna valsedlar till.

Vi har också tyckt att man av rena arbetsmiljöskäl borde kunna överlåta åt de lokala instanserna att bestämma om man skall ha vissa vallokaler stängda

ett par timmar mitt på dagen. Det finns vallokaler där inte mer än mellan 200 och 300 personer röstar, och dessa lokaler skall hållas öppna kontinuerligt mellan kl. 8 och 20. Om man vill avvika från detta öppethållande skall centrala valmyndigheten besluta om det. Den skulle alltså bättre än länsstyrelsen och kommunen begripa om det är lämpligt att ha vallokalen stängd.

Jag tycker att utskottet även här hade kunnat vara litet djärvare. Jag kommer med hänsyn till att Lars Ernestam i någon mån tar upp de problemen i sin reservation, nr 2, att rösta på denna. I övrigt får jag väl återkomma vid lämpligt tillfälle.

Anf. 95 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Rune Torwald har här berört två frågor. Den ena gäller valdistriktens storlek och den andra aspekterna i motionen i övrigt.

Ett av de huvudsakliga skälen för att avstyrka den motion som Torwald lämnat in och pläderat för har varit just de tryckfrihetsrättsliga aspekterna. Riksdagen kan inte utan lagstiftning ge bindande direktiv i frågan. Det är enligt utskottets mening olämpligt att med förbigående av den beslutsordning som anvisas i regeringsformen göra uttalanden på det sätt som föreslagits i Torwalds motion angående publicering av väljaropinionsundersökningar.

Anf. 96 EWY MÖLLER (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har i detta betänkande bl. a. behandlat och avstyrkt min motion 1982/83:421, som jag väckte under den allmänna motionstiden och som gäller poströstningen vid kyrkofullmäktigeval.

Jag har i motionen anfört att poströstningen vid kyrkofullmäktigeval bör ändras så till vida att den skall avslutas några dagar före valdagen. Skälen för mitt yrkande är att valnämnden skall hinna med att fördela de i många fall mycket få poströster som avgivits till resp. valdistrikt, för att de sedan skall kunna räknas där tillsammans med de röster som avgivits under valdagen i vallokalen. Den sammanräkning av poströsterna som sker i dag görs av valnämnden onsdagen efter valet och är en offentlig förrättning.

Anledningen till att jag föreslagit denna ändring är att den nuvarande ordningen är mycket otillfredsställande, eftersom valhemligheten röjs i de fall där endast ett fåtal poströster inlämnats.

Utskottet skriver i sitt betänkande med anledning av min motion bl. a. följande: "Då det vid onsdagsräkningen kan gälla endast enstaka poströster befarar motionären att risk för valhemlighetens röjande kan uppstå." Att jag skrev den här motionen berodde inte bara på att jag befarade att valhemligheten kunde röjas, utan jag skrev motionen på grundval av min erfarenhet som ledamot i en valnämnd. Jag kan alltså hänvisa till konkreta fall där så skett. Det är av omtanke om de enskilda människornas integritet som jag anser att en förändring måste komma till stånd.

Jag har en viss förståelse för svårigheterna att förändra poströstförfarandet enligt mitt förslag, eftersom det innebär att man därigenom beskär den

enskildes rätt att poströsta ända fram till valdagen. Men om man ställer detta mot de svagheter med det nuvarande förfarandet som jag pekat på, dvs. risken för att den röstberättigades valhemlighet röjs, måste detta väga tyngre.

Herr talman! Jag har inte för avsikt att i dag yrka bifall till min motion, eftersom det inte leder till någon åtgärd, men jag ämnar återkomma för att driva den här frågan vidare.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av konstitutionsutskottets betänkande 12.)

Anf. 97 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera konstitutionsutskottets betänkande 12 om vissa kyrkliga frågor.

Vissa kyrkliga frågor

Anf. 98 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! När riksdagen år 1973 tog ställning till grundlagberedningens förslag till ny regeringsform betecknades reglerna om de medborgerliga fri- och rättigheterna som ett provisorium. 1973 års fri- och rättighetsutredning tillkallades därför med uppgift att på nytt överväga frågan om regleringen i grundlag av skyddet för enskildas fri- och rättigheter. I sitt betänkande Medborgerliga fri- och rättigheter behandlar utredningen ingående frågan om religionsfriheten, sådan den bör garanteras i grundlag och annan lag. Utredningen redovisar sin syn på vad den kallar positiv religionsfrihet, dvs. varje medborgares rätt och frihet att sammansluta sig med andra till trossamfund och att utöva sin religion. Men lika viktig är den negativa religionsfriheten, nämligen att varje medborgare är skyddad gentemot det allmänna mot tvång att delta i sammankomst för opinionsbildning eller demonstration eller annan meningsriktning eller att tillhöra politisk sammanslutning, trossamfund eller annan sammanslutning för åskådning, dvs. åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende.

Fri- och rättighetsutredningen säger i sitt betänkande Religionsfrihet: "Bestämmelserna om medlemskap i svenska kyrkan utgör inte någon inskränkning i rätten att stå utanför trossamfund, *sådan denna uppfattas i religionsfrihetslagen*. Däremot synes det svårt att hävda att dessa bestämmelser inte utgör en inskränkning i den *av regeringsformen* skyddade 'negativa' religionsfriheten."

Regeringens proposition Fri- och rättigheter i grundlag delade utredningens uppfattning: "Med hänsyn till att reglerna om medlemskap i svenska kyrkan enligt utredningen får anses stå i strid med den föreslagna bestämmelsen — — — föreslås en särskild övergångsbestämmelse för reglerna om medlemskap i svenska kyrkan."

Konstitutionsutskottets betänkande refererade propositionens uppfattning. Utskottet instämde enhälligt i propositionens förslag. Riksdagen beslutade på denna punkt i enlighet med vad konstitutionsutskottet hemställt. Regeringsformens 2 kap. 2 § erhöll därigenom den lydelse som fortfarande gäller.

Genom de riksdagsbeslut som fastställde nuvarande garantier för fri- och rättigheter fastslogs alltså nödvändigheten av den i flera sammanhang apostroferade övergångsbestämmelsen, som på sitt sätt markerar att religionsfrihetslagens regler om medlemskap i svenska kyrkan inte är förenliga med regeringsformen.

I skrivelse till 1979 års kyrkomöte anslöt sig regeringen till vad deltagarna i stat-kyrka-överläggningarna i detta avseende enhälligt föreslagit i sitt betänkande:

”Inträde i kyrkan skall ske efter viljeyttring, antingen genom begäran om dop eller – när det gäller barn till den som tillhör kyrkan – genom anmälan av vårdnadshavaren.”

Folkpartiregeringen anslöt sig 1979 inte bara beträffande medlemskapsreglerna till vad som redovisats från deltagarna i stat-kyrka-överläggningarna utan även f. ö. till deras förslag i helhet. Förslagen låg helt i linje med liberal och frisinnad grundsyn, sådan denna kommit till uttryck bl. a. i folkpartiets partiprogram. I ett liberalt samhälle är val av samfundstillhörighet den enskildes ensak, inte statens. En åtskillnad av kyrka och stat skulle verka stimulerande och vitaliserande på samfundens roll i samhället. Därför bör de nuvarande banden mellan kyrka och stat upplösas – det är folkpartiets målsättning för arbetet i både riksdag och kyrkomöte.

Om förslagen från stat-kyrka-överläggningarna hade genomförts 1979, hade också relationerna mellan stat och kyrka fullt ut kommit att präglas av religionsfrihetens principer. Bl. a. hade konflikten mellan kyrkans medlemskapsregler och regeringsformen varit ur världen. I och med att 1979 års kyrkomöte – om än med ganska knapp majoritet – avvisade förslaget om relationsförändring stat-kyrka, fördes också frågan om kyrkans medlemskapsregler åt sidan och blev inte föremål för behandling av riksdagen.

Lika litet som vid tillsättandet av 1979 års kyrkomöteskommitté kan det nu anses tillfredsställande ”att man lång tid efter grundlagreformen har övergångsbestämmelser till grundlagen som innebär att de nya principerna inte slår igenom fullt ut”. Då gällde frågan formerna för lagstiftningen. Nu gäller det de grundläggande fri- och rättigheterna. Full harmoni mellan dessa och kyrkans medlemskapsregler kan inte anses föreligga förrän religionsfrihetslagen ändrats i enlighet med det ovan relaterade förslaget i regeringsskrivelsen till 1979 års kyrkomöte, nämligen att ”inträde i kyrkan skall ske efter viljeyttring”. *Formen* för denna viljeyttring är inte statens uppgift att besluta om. Det får anses vara en angelägenhet för svenska kyrkan att själv avgöra. Men principen om viljeyttring – egen eller vårdnadshavarens – måste från statens sida hävdas för att undanröja nuvarande motsättning mellan svenska kyrkans medlemskapsregler och konstitutionens fri- och rättighetsförklaring.

Utskottsmajoriteten avfärdar nu denna som jag tycker principellt viktiga motion och de synpunkter som anförts där med följande motivering:

”På initiativ av 1983 års kyrkomöte pågår f. n. en utredning om kyrkotillhörighet och dop i svenska kyrkan. Resultatet av denna utredning och kyrkomötets behandling med anledning härav bör enligt utskottets mening avvaktas.”

Detta är enligt min mening det minst principiella som konstitutionsutskottet någonsin haft att anföra i denna fråga. Därför yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 99 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande 12 behandlas en rad kyrkliga frågor som tagits upp i olika motioner. I motion 1630 av Thorbjörn Fällidin m. fl. pekas på det olämpliga i att under försöksperioden – de fem första åren – ändra förutsättningarna för den nya inomkyrkliga skatteutjämningen via kyrkofonden. Minskningen av statsbidraget med 44 milj. kr. innebär en kraftig extrabelastning på de församlingar och samfälligheter som står för nettoinbetalningar till systemet. Regeringen har dessutom förutskickat att statsbidraget i sin helhet kommer att försvinna.

Detta är givetvis ett mycket allvarligt avsteg från de ursprungliga förutsättningarna för kyrkofondens möjligheter att fullgöra sin skatteutjämningsuppgift. Genom detta kommer solidariteten mellan rika och fattiga församlingar att sättas på stora prov. Man kan hysa farhågor beträffande vilken lödighet den solidariteten har. Redan i samband med utjämningsreformens genomförande höjdes tveksamma röster just från de rika, alltså från dem som skulle bidra med mer än de skulle kunna få tillbaka. Därför borde de ursprungliga förutsättningarna – inkl. statsbidraget på 88 milj. kr. – få gälla åtminstone under hela försöksperioden. Det är inte riktigt anständigt att redan under första året av en femårig försöksverksamhet rycka undan en av de viktiga förutsättningar som ledde till att både kyrkomötet och riksdagen ställde sig bakom förslaget till inomkyrklig skatteutjämning via kyrkofonden.

Som framgår av reservation 2 underströk ett enhälligt kyrkomöte år 1983 vikten av ett bevarat statsbidrag till kyrkofonden.

Svenska kyrkans centralstyrelse har efter genomförd utredning i frågan nyligen också enhälligt beslutat att uppvakta regeringen för att söka få en ändring till stånd, så att statsbidraget till kyrkofonden fortsätter att utgå under hela försöksperioden i den omfattning som förutsattes vid reformens genomförande.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2.

Beträffande biskoparnas valbarhet till kyrkomötet, som jag tagit upp i motion 1142, kan man konstatera att frågan om biskoparnas ställning i ett reformerat kyrkomöte diskuterades mycket inför 1982 års reform. Resultatet blev att biskoparna förutsattes att i tjänsten delta vid kyrkomötets sammanträden. Vidare har de rätt att delta i överläggningarna men ej i besluten, om de inte är valda ledamöter.

Principen om avskaffande av kategoridelen i kyrkomötet var det tunga argumentet för att inte också tillerkänna biskoparna rösträtt "i tjänsten". Resultatet har bl. a. blivit en annan kategoridelen, nämligen mellan valda biskopar med rösträtt och icke valda utan rösträtt. Detta är olyckligt och kan i sämsta fall skapa splittring mellan biskoparna.

Biskoparnas ställning i svenska kyrkan bör vara lika oberoende av om de är valda ombud till kyrkomötet eller ej. Alla biskopar är dessutom som alla vet självskrivna ledamöter av den nyinrättade läronämnden för att garantera att biskoparnas teologiska kompetens får påverka kyrkomötets beslut.

Biskoparnas ställning, särskilt ute i stift, bör inte få påverkas av om de själva vill, alternativt lyckas bli, valda till kyrkomötet som röstberättigade ombud. Därför yrkar jag att riksdagen beslutar begära att regeringen lägger fram förslag för riksdagen om ändring i lagen om svenska kyrkan av innebörd att biskopar ej längre blir valbara till kyrkomötet.

Beträffande lämplig utnämningmyndighet för biskopar, vilket jag tar upp i motion 1143, vill jag först säga att det är för svenska kyrkans framtoning oerhört viktigt vilka som utses till biskopar. Det handlar då givetvis om kyrkan som trossamfund – inte som folkbokförare eller handhavare av begravningsväsendet. Utskottet pekar på det olämpliga i att, såsom jag föreslagit, centralstyrelsen blir tillsättningsmyndighet; detta därför att biskopen är chef för domkapitlet i sitt stift.

Domkapitlen är statliga förvaltningsmyndigheter, och därför skulle det vara olämpligt att centralstyrelsen – som inte förutsatts vara en statlig myndighet – tillsätter biskopar. Chefsskapet i domkapitlet är emellertid inte biskopens enda uppgift. I första hand skall biskoparna vara andliga ledare i sina respektive stift inom *trossamfundet* svenska kyrkan. Detta är en avsevärt större och viktigare uppgift än att vara chef för domkapitlet, även om också domkapitlet har till uppgift att bevaka att svenska kyrkans lära följs – men detta på ett mera fiskalt plan.

Man bör också ta med i beräkningen att det är regeringen som tillsätter stiftssekreterare. Stiftssekreterarna delar ju i praktiken på ansvaret för ledningen av *förvaltningsmyndigheten* domkapitlets verksamhet med biskopen. Därför minskar behovet av att överbetona biskopens chefsroll – vilket jag anser att utskottet gör.

Enligt 1982 års kyrkoreforms anda skulle kyrkan mer självständigt få sköta sina angelägenheter som trossamfund. Med hänsyn till biskoparnas ställning i detta trossamfund och speciella ansvar för dess lära anser jag det vara en av kyrkans allra viktigaste egna angelägenheter att själv utse sina biskopar.

Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till motion 1143.

Anf. 100 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! I huvudsak skall jag hålla mig till argumenteringen för den centerreservation som finns fogad till betänkandet. Jag kan emellertid inte förbigå reservationen med anledning av Jan-Erik Wikströms m. fl. motion om upphävande av övergångsbestämmelserna i regeringsformen. Denna motion tillkom bara några månader efter det att folkpartiet lämnade den

regering som lade fram förslag om kyrkomötesreformen. Bakgrunden till den bekräftades ju i anförandet, där frågan om förhållandet mellan staten och kyrkan är grunden. Därför vill jag peka på några ståndpunkter som slogs fast i proposition 1981/82:77. Utredningsarbetet i stat-kyrka-frågan har ju varit inriktat på att nå en samlade lösning av hela komplexet stat-kyrka. En sådan samlad lösning uppnåddes också i ett nytt kyrkomöte, och en rikskyrklig organisation, som kyrkan tidigare saknat, kom att inrättas.

Ur propositionen kan jag notera att där sades på s. 17: "En reform på området får emellertid inte utformas på ett sådant sätt att förhållandet mellan staten och kyrkan i något väsentligt avseende rubbas."

Man sade vidare på s. 33:

"Genom den föreslagna fördelningen" – när det gäller normgivningskompetens – "kommer riksdagens och regeringens normgivning i kyrkliga frågor att begränsas i förhållande till vad som gäller i dag. Kyrkomötets medbestämmande vid kyrkolagstiftningen kommer visserligen också att begränsas. I gengäld ges emellertid kyrkomötet dels ett medbestämmande i lagstiftningsärenden angående medlemskap i svenska kyrkan, dels ett inflytande genom en grundlagsfäst yttranderätt i vissa andra lagstiftningsärenden, dels ock genom delegation från riksdagen ett omfattande normgivningsområde avseende internt kyrkliga angelägenheter."

Detta citat om grunderna för kyrkomötesformen, och det förhållandet att kyrkan måste få genomföra det stora arbete som nu lagts på kyrkomöte och centralstyrelse, anser jag vara skäl nog för att avslå motionen. Därmed yrkar jag bifall till vad utskottet anfört i detta avseende och avslag på reservation 1.

Den partimotion från centern som behandlas i detta betänkande rör om det som är det centrala och hjärtat i svenska kyrkan, nämligen församlingen. Kyrkomöte och centralstyrelse är i detta fall bara en överbyggnad och en nödvändig samordning på riksplanet. Utan fungerande församlingar har vi ingen kyrka med den egenart som en övervägande majoritet av kyrkofolket och församlingsengagerade vill slå vakt om, nämligen en öppen och heltäckande folkkyrka.

Från centerns sida vill vi slå vakt om församlingen. Därför är vi oroad över direktiven till det utredningsarbete som 1982 års kyrkokommitté bedriver. Våren 1982 diskuterades denna fråga i riksdagen. Riksdagsmajoriteten avvisade då ett socialdemokratiskt förslag om en utredning av strukturen. Frågan behandlades samtidigt med förslaget om en skatteutjämning via kyrkofonden. Det är att notera att socialdemokraterna då var emot beslutet om skatteutjämning via kyrkofonden men nu skriver i direktiven att det är värdefullt att möjligheter har skapats för en inomkyrklig ekonomisk utjämning i en tid då statens ekonomiska resurser inte på samma sätt som hittills kan tas i anspråk för stöd åt kommunerna.

Genom beslutet i riksdagen avfärdades då strukturutredningen. Det är därför litet förvånande att konstatera den här omvändelsen. Frågan är också varför det var så bråttom att tillsätta utredningen och varför man inte avvaktade effekterna av skatteutjämningsystemet, när man nu har slagit fast att utjämningsystemet var värdefullt.

Vi vill när det gäller direktiven särskilt ta upp att en av utgångspunkterna för en förändrad struktur på kyrkans område är att man skall bilda ekonomiskt och befolkningsmässigt bärkraftiga enheter. Man säger också, att i de flesta fall torde nuvarande pastorat vara den minsta tänkbara enheten för sådan samverkan.

Vi från centern anser att detta inte kan vara en övergripande målsättning. Vi pekar på närheten i församlingsarbetet, närheten mellan församlingsbor, präst och församlingsarbetare och betonar det andliga livet i församlingen över huvud taget. Detta har också kyrkomötet 1983 tagit fasta på och enhälligt slutit upp bakom – att vi bör ha frivillighet när det gäller strukturförändringar på det lokala planet. Vi slår också vakt om frivilligheten. Vi slår vakt om församlingen och församlinglivet, gudstjänsten, förkunnelsen, sakramenten och kristen verksamhet bland barn och ungdom. Det är detta som är församlingens huvuduppgifter – och vi får se upp så att vi inte slår sönder det som i dag fungerar inom svenska kyrkan.

Vi anser att riksdagen bör ge regeringen till känna att frivillighet bör vara en naturlig grund för ändringar i församlingsindelningen. Det har vi också gett uttryck för i reservationen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 101 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Bara en kort fråga till Bengt Kindbom: Anser Bengt Kindbom att religionsfrihetslagens regler om medlemskap i svenska kyrkan är förenliga med regeringsformen?

Anf. 102 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort och bara göra några kommentarer till de yrkanden som har ställts, dels i reservationerna i betänkandet, dels i ett under överläggningen särskilt framlagt förslag.

Först till frågan om medlemskapet i svenska kyrkan, som Jan-Erik Wikström här har berört. 2 kap. i regeringsformen handlar om våra grundläggande fri- och rättigheter. I 2 § sägs att varje medborgare är skyddad gentemot det allmänna, mot tvång att ge till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat hänseende.

Bestämmelsen tillkom genom 1976 års grundlagsreform. Samtidigt infördes i regeringsformen en övergångsbestämmelse, enligt vilken bestämmelsen om medlemskap i svenska kyrkan skulle gälla utan hinder av 2 kap. 2 § regeringsformen i dess nya lydelse. Jag var själv med i 1973 års fri- och rättighetsutredning. Initiativet till övergångsbestämmelsen togs med hänsyn till att reglerna om medlemskap i svenska kyrkan enligt utredningen fick anses stå i strid med den nya lydelsen i 2 kap. 2 § regeringsformen.

Vi har avstyrkt motionen på grund av det rådande läget – årets kyrkomöte har tagit initiativ till att utreda frågan om vilka regler som skall gälla för medlemskap i svenska kyrkan, och därför behövs övergångsbestämmelser fortfarande i avvaktan på en mera långtgående relationsändring stat-kyrka.

Jag vill också gärna kommentera vad Bengt Kindbom talat om, nämligen

frågan om den kyrkliga strukturen. Jag tycker att den motion och den reservation som han här yrkat bifall till är ganska onödiga – det finns nu en kommitté som har lagt fram ett diskussionsbetänkande som heter Församlingen i framtiden, där tre olika modeller för kyrkans framtida lokala organisation presenteras. Betänkandet diskuteras i de här dagarna livligt i församlingar, samfälligheter och studieförbund. Man bör väl då avvakta resultatet innan man går vidare. Därför avstyrks motionen och reservationen.

Anders Svärd har här framställt ett yrkande som överensstämmer med en motion som han väckt om att lagen om svenska kyrkan ändras, så att biskopar inte längre blir valbara till kyrkomötet.

Efter kyrkomötesreformen har biskopar närvaroskyldighet, yttranderätt men inte rösträtt i kyrkomötet. Däremot är biskop valbar till kyrkomötet i likhet med övriga valbara medlemmar i svenska kyrkan. Motionärerna anser att biskopar på grund av sin valbarhet kan få olika ställning i kyrkomötet.

Utskottet har varit enigt om att den nya organisationen bör prövas ytterligare innan en utvärdering kan ske och avstyrker därför motionen. Jag yrkar också avslag på det yrkande som här har framlagts.

Jag skall inte bli utförligare än så, herr talman. Jag vill yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkande nr 12 på samtliga punkter.

Anf. 103 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tolkar konstitutionsutskottets ordförande så, att utskottet vidhåller att det råder bristande överensstämmelse mellan kyrkans medlemskapsregler och grundlagen. Det måste i sin tur tolkas som en uppmaning till kyrkomötet och dess utredningskommitté att ändra reglerna, så att övergångsbestämmelsen kan avskaffas och fullständig överensstämmelse uppnås.

Anf. 104 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Som jag tidigare sade anser jag att övergångsbestämmelserna fortfarande behövs. Det sammanhänger med att jag anser att vad som sades från fri- och rättighetsutredningens sida om förhållandet mellan RF och bestämmelserna om medlemskapet i kyrkan fortfarande gäller.

Anf. 105 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är uppenbart att så länge det inte råder överensstämmelse, behövs det övergångsregler. Den avgörande frågan är om man anser att övergångsreglerna skall bestå i all evighet eller om det är önskvärt att överensstämmelse så småningom uppnås.

Jag tog mig friheten att tolka uttalandet från konstitutionsutskottets ordförande så, att han önskade att grundlagen skulle komma att gälla även i fråga om svenska kyrkans medlemskapsregler.

Anf. 106 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det har ju gjorts stora ansträngningar för att åstadkomma en förändring i relationerna mellan stat och kyrka. Jan-Erik Wikström känner ju mycket väl till vilken principiell inställning socialdemokraterna haft i samband därmed. Men vi har också tillfogat att om en sådan ändring skall ske, så bör det vara ett brett underlag för beslutet härom i riksdagen.

Anf. 107 TREDJE VICE TALMANNEN:

Vi har ytterligare två talare anmälda i detta ärende, och det skall sedan företas votering om de betänkanden från konstitutionsutskottet som nu behandlas. Med hänsyn till att det lämnats besked till kammarens ledamöter om att dagens plenum skall avslutas senast kl. 15.30 frågar jag om kammaren medger att den fortsatta överläggningen i detta ärende och behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden uppskjuts till ett senare sammanträde.

Detta förslag bifölles.

11 § Anf. 108 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på föredragningslistan för kammarens sammanträde måndagen den 19 december uppförs arbetsmarknadsutskottets betänkande 12 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

12 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1983/84:83 Ändring i giftermålsbalken

1983/84:86 Tjänstekonstruktion för studie- och yrkesorientering i skolväsendet m. m.

13 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:275 av *Ulf Adelsohn m. fl.*

1983/84:276 av *Ulla Ekelund*

1983/84:277 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*

1983/84:278 av *Göthe Knutson och Gullan Lindblad*

En reformering av efterlevandepensioneringen m. m. (prop. 1983/84:73)

1983/84:279 av *Gunhild Bolander*

1983/84:280 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*

1983/84:281 av *Börje Hörnlund m. fl.*

1983/84:282 av *Gunnel Jonäng och Gunnar Björk* i Gävle

1983/84:283 av *Martin Olsson m. fl.*

1983/84:284 av *Åke Selberg m. fl.*

1983/84:285 av *Lars Werner m. fl.*

1983/84:286 av *Nils Åsling*

Vissa livsmedelspolitiska frågor (prop. 1983/84:76)

14 § Anmäldes och bordlades
Finansutskottets betänkande
1983/84:20 Löntagarfonder (prop. 1983/84:50)

Skatteutskottets betänkande
1983/84:20 Beskattningen av realisationsvinster på börsaktier, m. m. (prop.
1983/84:48) (förnyad behandling)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1983/84:12 Verksamhet med ungdomslag m. m. (prop. 1983/84:26) (förnyad
behandling)

15 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 16 december

1983/84:70 av *Sven Henricsson* (vpk) till kommunikationsministern om stora övertidsuttag och anställningsstopp i statliga verk m. m.:

Sedan en tid tillbaka råder anställningsstopp och s. k. turordningslistor vid Teli i Sundsvall. Detta innebär att 54 anställda f. n. är listade som övertaliga, med den känsla av otrygghet och särbehandling som detta för med sig. Den ansvariga ledningen synes ha vidtagit denna åtgärd i syfte att motivera sina egna planer på en nedbantning av hela verksamheten i Sundsvall.

Samtidigt visar dock verkligheten en positiv utveckling då det gäller verkstadens arbetsuppgifter, vilka kontinuerligt växer i takt med nya beställningar. Nu senast kan detta bekräftas genom fördubblade beställningar av Datavox-apparaten. Denna utveckling innebär i sin tur, att den ansvariga ledningen sett sig nödsakad att fatta beslut om ett kolossalt stort övertidsuttag, som på en fyramånadersperiod uppgår till 40 000 timmar.

Mot denna märkliga ordning, där man dels tillämpar de otrygghetsskapande övertalighetslistorna och dels, paradoxalt nog, uppvisar ett enormt övertidsuttag, har av naturliga skäl den fackliga organisationen protesterat och reserverat sig. Ledningen har dock inte tagit någon notis om dessa protester. Att ett statligt verk agerar så nonchalant gentemot sina anställda måste betecknas som högst anmärkningsvärt.

Arbetslösheten inom Sundsvallsregionen växer. I hög grad drabbas de unga. En viss rekrytering till Teli skulle nu behövas och säkerligen vara ett välkommet bidrag i strävandena att få bukt med arbetslösheten. Denna fråga har fått förnyad aktualitet i och med organiserandet av de s. k. ungdomslagen. En inventering av Teli-verkstadens möjligheter att ordna ungdomslag har visat ett åttiotial arbetslösa ungdomar i de berörda åldrarna skulle kunna beredas arbete vid verkstaden. Denna åtgärd blockeras nu också av de

*Meddelande om
frågor*

här nämnda förhållandena med ett stort antal anställda som är listade som övertaliga och därmed hotade av avsked. Ur arbetsrättslig synpunkt skulle en orimlig situation uppkomma, om redan anställda tvingas lämna sina arbeten samtidigt som nyrekrytering sker.

Ytterligare en konsekvens av denna närmast kaotiska situation som råder på Teli är den vantrivsel och olust som nu breder ut sig på en arbetsplats, som tidigare varit känd för ganska bra förhållanden och en god arbetstrivsel.

Jag vill med anledning av det anförda fråga:

1. Hur ser kommunikationsministern på missförhållanden av nu nämnt slag inom ett statligt verk?

2. Ämnar regeringen ta initiativ till att de statliga verken i samråd med de berörda fackliga organisationerna tillvaratar sina möjligheter att bereda unga arbetslösa arbete i ungdomslag?

16 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 15 december

1983/84:247 av *Anders Svärd* (c) till bostadsministern om radonmätningarna i byggnader:

Efter krav från socialstyrelsen håller samtliga kommuner på att kartlägga förekomsten av radon i mark. Resultaten skall föras in i kommunöversikterna för att visa inom vilka områden radonrisk föreligger och i vilken omfattning. Det är givetvis av största vikt att dylika uppgifter är riktiga.

Statliga myndigheter har enligt tidninguppgifter i ett och ett halvt år känt till att den mest använda filmen för radonmätningar i hus inte är tillförlitlig. Trots detta har kommunerna ännu inte fått någon information i frågan.

Strålskyddsinstitutet, socialstyrelsen, statens planverk och statens provningsanstalt borde alla känna ansvar för att kommunerna underrättas. Alla tycks dock vänta på att någon annan skall ta ansvaret. Oro kan på detta sätt i onödan ha skapats hos människor på grund av höga mätvärden som så småningom visar sig vara felaktiga.

Mot bakgrund av ovan relaterade förhållanden vill jag fråga bostadsministern:

Är bostadsministern beredd att vidta åtgärder för att liknande underlåtenhet att informera inte upprepas i framtiden, för att undvika att felaktiga uppgifter t. ex. kommer att föras in i kommunöversikterna?

1983/84:248 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till utbildningsministern om utbildningen på gymnasieskolans yrkesinriktade linje:

Enligt Läroplan för gymnasieskolan Lgy-70 skall elev på yrkesinriktad linje kunna bredda sin kompetens genom s. k. fritt tillval. Det läses då i

stället för samma timtal i arbetsteknik.

För elever som senare avser studera vid högskola är det ett direkt behörighetskrav att ha två årskurser svenska på gymnasiet.

Under hösten har elfackets centrala yrkesnämnd till länsskolnämnder, skolstyrelse, skolledningar och lärare skickat en skrivelse som innebär att elever som t. ex. väljer svenska 3 veckotimmar inte anses få en fullständig yrkesutbildning och därmed utestängs från lärlingsanställning.

Detta har resulterat i att en mängd elever av facket tvingats avstå från sin rätt till utbildning enligt Lgy- 70.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utbildningsministern:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att elevernas rätt till utbildning enligt läroplanen skall tryggas?

den 16 december

1983/84:249 av *Ove Eriksson* (m) till industriministern om åtgärder för att lindra verkningarna av strukturomvandlingen i Storfors:

Tillverkningen i Storfors av rör för oljeborrning är starkt hotad. I bästa fall kan tillverkningen fortsätta sedan personalstyrkan reducerats med 140–160 anställda. I sämsta fall måste hela den s. k. Structo-enheten läggas ned, vilket skulle innebära att 300 kan mista sitt arbete.

Rörverket i Storfors hade i början av 1970-talet nära 1 100 anställda. I dag är personalstyrkan nere i 443 anställda.

Ämnar industriministern vidta några åtgärder för att lindra verkningarna av den kraftiga strukturomvandlingen som drabbat Storfors?

1983/84:250 av *Rolf Dahlberg* (m) till bostadsministern om införande av s. k. ägarlägenheter:

Tisdagen den 13 december sade bostadsministern i riksdagens kammare att socialdemokraterna inte på något sätt är emot ägarlägenheter. "Vill de ha ägarlägenheter får de lån och kan utnyttja underskottsavdrag", sade bostadsministern vidare.

Med anledning av detta uttalande vill jag ställa följande fråga till bostadsministern:

När ämnar bostadsministern lägga fram en proposition om införande av ägarlägenheter?

17 § Kammaren åtskildes kl. 15.22.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

Nr 50

**Fredagen den
16 december 1983**

*Meddelande om
frågor*

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Fredagen den 16 december

Förste vice talmannen 52, 53, 55, 72
Andre vice talmannen 32
Tredje vice talmannen 29, 36, 41, 83, 90
Andersson, John (vpk) 29, 31, 32
Andersson, Lennart (s) 26, 28
Anér, Kerstin (fp) 42, 49
Brunander, Lennart (c) 36, 39, 41, 48, 52, 53
Chrisopoulos, Alexander (vpk) 57, 66
Claeson, Tore (vpk) 9, 15, 17
Ekman, Kerstin (fp) 21, 40
Eriksson, Per-Ola (c) 55, 65, 69
Ernestam, Lars (fp) 32, 35, 37, 39, 74, 79
Fiskesjö, Bertil (c) 73, 78, 80
Granstedt, Pär (c) 51
Hallenius, Ingemar (c) 7, 16
Högmark, Anders (m) 59, 66, 70
Israelsson, Per (vpk) 25, 75, 79
Jacobsson, Egon (s) 10, 16, 18
Johansson, Kjell (fp) 8, 15, 17, 20
Johansson, Kurt Ove (s) 77, 80, 82
Karlsson, Ove (s) 47, 50
Kindbom, Bengt (c) 86
Lindkvist, Oskar (s) 19, 20, 21
Lundblad, Grethe (s) 33, 35
Lundgren, Bo (m) 3, 13, 17, 20, 21
Lönnqvist, Ulf (s) 38, 40, 53
Måbrink, Bertil (vpk) 37, 39, 40
Möller, Ewy (m) 82
Olsson, Martin (c) 23, 27, 29
Persson, Gustav (s) 62, 68, 71
Svensson, Jörn (vpk) 44, 50
Svensson, Olle (s) 88, 89, 90
Svärd, Anders (c) 85
Torwald, Rune (c) 81
Wikström, Jan-Erik (fp) 83, 88, 89
Winberg, Margareta (s) 30, 31
Ångström, Rune (fp) 61, 67, 70